

Onsdagen den 2 december

Kl. 09.00

1 § Justerades protokollet för den 24 november.

2 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1987/88:K20–K23 till konstitutionsutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter

Utrikesutskottets betänkanden 1987/88:6 och 10–12

Utbildningsutskottets betänkanden 1987/88:2 och 6

4 § Föredrogs

justitieutskottets betänkanden

1987/88:7 om anhållande och häktning m. m. (prop. 1986/87:112),

1987/88:9 om delegerad beslutanderätt i vissa domstolsärenden m. m. (prop. 1987/88:8),

utrikesutskottets betänkande

1987/88:9 om godkännande av konventionen om upprättande av det multilaterala investeringsgarantiorganet, m. m. (prop. 1987/88:9),

justitieutskottets betänkanden

1987/88:10 om ändring i lagen om immunitet och privilegier i vissa fall, m. m. (prop. 1987/88:9 delvis och 1987/88:13),

1987/88:8 om underrättelser till parterna om dom m. m. (prop. 1987/88:7),

1987/88:11 om fortsatt giltighet av lagen om tvångsåtgärder i spanings syfte i vissa fall (prop. 1987/88:17),

1987/88:17 om fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål (prop. 1987/88:18),

finansutskottets betänkande

1987/88:3 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) (prop. 1987/88:28),

skatteutskottets betänkande

1987/88:6 om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Filippinerna (prop. 1987/88:19) samt

lagutskottets betänkande

1987/88:9 om upphovsrättsliga frågor.

Talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling justitieutskottets betänkande 7 om anhållande och häktning m. m.

Anhållande och häktning m. m.

Anf. 1 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Ofta när jag tar till orda i frågor som har anknytning till justitieutskottets verksamhetsområde, har jag anledning att inledningsvis påminna om att vi i Sverige lever i en rättsstat. Det finns vissa brister i lagstiftningen, och det finns naturligtvis några tjänstemän och domare som borde kunna utträta sitt värv bättre. Men rent generellt gäller att vi lever i ett rättssamhälle. Det är inte någon som behöver frukta för att bli berövad friheten genom någon ämbetsmans personliga nycker. Och ingen som förtjänar ett straff kan heller köpa sig fri från det genom att muta någon tjänsteman. Jag nämner detta också i dag av skäl som jag skall återkomma till senare.

Den proposition som utskottet behandlar i detta betänkande är också delvis en följd av samma grundsatser. Vi i Sverige är medlemmar av Europarådet. Vi har skrivit under den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. När det nu har visat sig att svensk lagstiftning inte genomgående följer konventionen, är vi naturligtvis beredda att ändra vår lag. I en rättsstat skall avtal hållas och konventioner följas.

Det är alltså helt naturligt att utskottet i stora drag helt har ställt sig bakom propositionens förslag om förkortade tidsfrister mellan den tidpunkt då en för brott misstänkt grips och den tidpunkt då han senast måste få sitt frihetsberövande prövat av domstol genom häktningsförhandling. Från utskottets sida har vi emellertid, när vi har prövat propositionen, funnit skäl att gå längre än regeringen när det gäller att precisera denna tidsfrist, och därför föreslår vi en justering av propositionens förslag beträffande 24 kap. 13 § andra stycket så till vida att vi anser att fyra dygn i stället för fyra dagar, som det står i propositionen, skall gälla. Det skulle kunna uppstå tveksamhet i en domstol eller hos en åklagare om uttrycket "på fjärde dagen", en tveksamhet som skulle kunna innebära att frihetsberövandet blev längre än fyra gånger 24 timmar. Det vore olyckligt om det skulle uppstå minsta tveksamhet på denna punkt. En sådan möjlighet till tveksamhet anser vi vara undanröjd genom den formulering som utskottet nu i stället föreslår.

Herr talman! Propositionen innehåller emellertid också förslag om vissa, om än inte särskilt revolutionerande, förändringar när det gäller häktnings-

förutsättningarna. I den delen har det väckts några motioner som jag inte skall gå in på, eftersom vi i utskottets presidium har gjort den arbetsdelningen att vice ordföranden skall sköta debatten. Jag har ändå som utskottets ordförande ansett att jag bör ta till orda i denna fråga av just de skäl som jag inledningsvis nämnde. Jag litat i princip på de svenska domstolarna och deras lagtillämpning. Jag tror inte att de svenska domstolarna tar de ändringar som föreslås, bl. a. för att åstadkomma en mer enhetlig nomenklatur, till intäkt för att börja häkta dem som på sannolika skäl är misstänkta för allvarliga brott utan att samtidigt noga pröva om beviskraven för de särskilda häktningsgrunderna, som på juristspråk kallas för flykttfara, kollusionsfara och recidivfara, är uppfyllda. Det finns naturligtvis de i vårt samhälle som gärna skulle se mycket fler frihetsingripanden och mycket strängare straff generellt än i dag, och kanske därför också gärna skulle vilja tillgripa häktning mycket oftare än som sker enligt nuvarande lagstiftning.

Det finns ute i samhället en berättigad upprördhet över åtalseftergifter och halvtidsfrigivningar liksom över fångar för vilka det är lättare att rymma än det är för en riksdagsman att bli utkvittad från en votering. Sådan upprördhet kan leda till alltför stränga krav på straffrättens område, och det är viktigt att vi är vaksamma, så att vi inte går från slapphet till dess motsatta överdrift, nämligen en alltför stor straffbenägenhet. Det är viktigare, herr talman, att vi ingriper och att vi gör det så fort som möjligt.

Propositionen innehåller alltså inte några nya häktningsgrunder i huvudfallet. Det är även i fortsättningen enbart brott av viss allvarigare art som kan ligga till grund för häktning, och därtill krävs att domstolen ordentligt prövar om det finns risk för att den anhållne kan komma att fly, undanröja bevis eller fortsätta den brottsliga verksamheten av samma art.

Jag vill då bara understryka vad utskottet utförligt har påpekat angående det nya uttrycket "risk" för någon av de tre rekvisiten, nämligen att det självfallet måste gälla att risken är konkret. Vi har funnit anledning att tro att domstolarna inte skulle finna skäl för häktning annat än när risken för avvikande, försvårande av utredningen eller fortsatt brottslighet verkligen är beaktansvärd. Jag tror att vi kan lita på att vi även i fortsättningen kommer att ha förnuftiga domare.

Ryt till mot Leijon, har en tidning, som ogillar förslaget att införa uttrycket "risk", uppmanat mig och utskottet. Låt mig då säga att jag för det första inte tycker att man skall ryta när det gäller så allvarliga frågor som frihetsberövanden. Då gäller det faktiskt att i stället vara sansad och eftertänksam. För det andra har jag inte funnit anledning att i denna fråga kritisera regeringen. Det finns många andra frågor där justitieministern och jag säkert kommer att bli oense, men då hoppas jag att vi skall kunna föra en sansad debatt. Men detta förslag har inte gett vare sig folkpartiet, moderaterna eller centern anledning att ta till brösttoner, och då skall vi inte heller opponera för opponerandets egen skull. Därför yrkar jag bifall till förslaget i alla delar utom såvitt gäller moment 17 om terminalåtkomst till kriminalregistret, där jag yrkar bifall till reservation 8, vilken två folkpartister står bakom.

Från folkpartiets sida litat vi inte så starkt på datorerna och anser att det med hänsyn till de mycket känsliga säkerhetsfrågor det här gäller inte är tillfredsställande utklarat att obehöriga inte får tillgång till uppgifter som de inte skall ha.

Anf. 2 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Inledningsvis vill jag säga att jag delar många av de synpunkter som utskottets värderade ordförande Karin Ahrland hade, när hon yttrade sig om den rättssäkerhet som vi trots allt har i vårt land. Detta är viktigt att slå fast i en sådan här debatt. Men vi skall inte heller skygga för de synpunkter vi kan ha på lagstiftningen. Vi måste angripa de detaljer som inte är bra och som medför rättsförluster för människor. Jag tycker att vi skall vara öppna i denna kammare och föra en konstruktiv debatt.

Det betänkande från justitieutskottet som i dag ligger på riksdagens bord är betydligt viktigare än vad antalet sidor ger intryck av. I regeringens proposition 112 för i år föreslås en rad ändrade regler av de straffrättsprocessuella frihetsberövandena gripande, anhållande och häktning. Bakgrunden till propositionen är, som också Karin Ahrland påpekade, två konventioner, dels från Europarådet, dels från FN:s generalförsamling. De härstammar från en tid rätt långt tillbaka. Det kan sägas att det i dag är hög tid att vi får ta ställning till ändrade regler på detta område.

Det är viktigt, herr talman, att peka på de skilda rättssystem som finns i Europa. Rättssystemen i de nordiska länderna överensstämmer i allt väsentligt med det vi har i Sverige. I Mellan- och Sydeuropa finns utpräglade utredningsdomssystem, där domstolen de facto leder förundersökningen.

Regeringen hamnar i och med denna proposition i ett "mellanläge". Det innebär en rad komplikationer, vilka vi tagit upp i reservationerna till utskottets betänkande.

Herr talman! Från moderata samlingspartiets utgångspunkt är det väsentligt att slå fast att vi i grunden ställt oss positiva till en översyn och modernisering av reglerna i rättegångsbalken. Utifrån denna insikt har också till stor del vår kritik i rättssäkerhetsfrågan sprungit.

Med dagens system kan t. ex. "svaga" gripanden av polisen omformas till anhållanden. Regelmässigt består inte anhållanden särskilt länge – ett par dagar. Frihetsberövandena kan sägas vara många, anhållande många medan häktningarna är mycket få. Detta kan man se som något positivt i det rättssäkerhetssystem som vi har i dag. Utifrån en i grunden positiv inställning till en förändring av rättegångsbalken har vi moderater funnit starka skäl för att till betänkandet foga fyra reservationer, och jag skall här kommentera dem.

I den första reservationen tar vi upp tidsfristen för omprövningsförhandling. Bakgrunden till vår invändning är den att i dag gäller för anhållande av utredningsskäl, att skälig misstanke föreligger mot den misstänkte. För att domstolen skall häkta någon krävs dock i dag en starkare misstanke, nämligen sannolika skäl. Alltså: enligt nuvarande ordning kan man för utredningsanhållande anhålla på skälig misstanke, men för häktning krävs den starkare formen, nämligen sannolika skäl.

I propositionen föreslår regeringen ett nytt straffprocessuellt institut, nämligen utredningshäktning. Denna frihetsberövandeform har som kännetecken en häktningstid på maximalt elva dagar och som häktningsgrund skälig misstanke, dvs. nuvarande anhållningsgrund där maximaltiden i dag kan bli nio dagar. Detta innebär, herr talman, att man efter reformen kan beröva folk friheten under längre tid och med svagare bevisning än i dag. Det var inte

riktigt denna utveckling vi moderater hade önskat.

Utskottsmajoriteten påstår i betänkandet, vilket får anses något uppseendeväckande, att domstolarna i praxis inte upprätthållit någon skillnad mellan uttrycken skäligen misstanke och sannolika skäl. Det är med förlov sagt att skylla ifrån sig på domstolarna. Det är inget tvivel om att detta innebär en sänkning av själva rättssäkerhetsnivån. Enligt vår mening, herr talman, skall häktningstiden, när häktning sker på svagare grunder, inte vara längre än den maximala anhållandetiden i dag utan samma.

I reservation 5 tar vi moderater upp frågan om huruvida häktning skall ske med kortare varsel när någon häktas på "svag" grund. Vi menar att omständigheterna vid frihetsberövandet talar för att omprövning skall ske med kortare mellanrum. Därvid har vi moderater i utskottet menat att tidsfristen fem dagar är tillräcklig, medan utskottsmajoriteten förordar en vecka, sju dagar. Regeringens förslag om häktningsframställningens form innebär en anmärkningsvärd rättssäkerhetsförlust. Detta tar vi upp i reservation 6.

Enligt nu gällande ordning, herr talman, skall åklagaren göra en skriftlig framställning till rätten i häktningsfrågan. Därvid skall protokoll över eller anteckningar om vad som förevarit under förundersökningen företes. Därvid har såväl rätten som den misstänktes försvar möjlighet att få översyn över de åtalspunkter som riktas mot den misstänkte. Försvaret kan aktivt förbereda försvaret, och domstolen får en sund grund att fatta sitt beslut på.

Herr talman! I propositionen föreslår regeringen att häktningsframställan kan göras muntligen av åklagaren t. ex. på telefon, dvs. att åklagaren kan, utan reell möjlighet för den misstänkte till försvar, ringa upp en rådman och dra ett ärende med lågt beviskrav och få en person häktad under avsevärt längre tid än vad man kan sitta anhållen i dag. Överraskande är att utskottsmajoriteten tycks ha kommit underfund med att nuvarande ordning med ordentliga förhör med försvararen närvarande närmast är en sämre ordning än den att åklagaren kort efter gripandet utan en stavelse på ett papper kan ringa en domare, föredra en gärningsbeskrivning och få en person häktad.

I reservation 7 pekar vi moderater på att regeringen i alltför liten utsträckning gjort en nödvändig analys av de resurser som regeringens förslag kommer att ta i anspråk. Regeringen har enligt vår mening allvarligt underskattat de resurser som reformen kommer att ianspråkta. Inte minst visar beräkningarna som gjorts av riksåklagarens kansli att kostnaderna kommer att bli betydande. Det får, herr talman, anses som ett tämligen allvarligt underlåtelsebrott att inte kostnadsberäkna omvälvande reformer. Delvis kan en sådan halsstarrig teknik medföra att reformen blir dålig, eftersom resurserna kan komma att vara mycket bristfälliga. Små resurser innebär ofta att vid reformer nya krav från myndigheter inte kan tillgodoses.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 3, 5, 6 och 7.

Anf. 3 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! I början av 1983 interPELLERADE jag dåvarande justitieministern Ove Rainer. Jag frågade om regeringen var beredd att göra en översyn av reglerna för gripande, anhållande och häktning i syfte att begränsa

möjligheterna därtill. Rainers svar var positivt. I interpellationsdebatten sade han bl. a. att de begränsade ändringar som genomfördes 1982 inte hade minskat reformbehovet. Betydande förbättringar kunde enligt Rainer uppnås genom ändring av häktningsreglerna, framför allt i de fall det fanns risk för fortsatt brottslig verksamhet. Rainer framhöll att man i första hand borde ta upp frågan om recidivfaran. Han menade att utredningen också måste se på de andra häktningsgrunderna, nämligen flyktfara och kollisionsfara. Där räknar jag med, sade Rainer, att man skall komma fram till förslag som begränsar användningen av häktning även på de grunderna.

Det rådde samförstånd mellan Rainer och mig i debatten, och våra ståndpunkter stöddes bl. a. av dåvarande vice ordföranden i justitiekommittén, Lisa Mattson.

Regeringen har framlagt en proposition, som innebär att möjligheterna att anhålla och häkta utökas avsevärt. Det skall markerats att det är angeläget att möjligheterna till straffprocessuella frihetsberövanden tas till vara när det framför allt gäller återfallsbrottslighet. Särskilt skall hänsyn tas till risk för återfall vid t. ex. bostadsinbrott.

Riksåklagaren har gjort en utredning som visar att antalet häktningsförhandlingar på grund av föreslagna lagändringar skulle öka med ca 5 000, i stället för drygt 3 000, som justitiedepartementet räknade med i propositionen. På den här punkten har utskottet i sitt betänkande gjort värdefulla invändningar.

Antalet anhållanden uppgår årligen till ca 30 000. Anhållandena föregås av att ca 75 000 personer förs till polisen för förhör. Nästan hälften grips formellt av polisen och resten, eller drygt 50 %, hämtas eller medtas av polis. Ca 40 % av de gripna blir frigivna, trots att gripandet förutsätter samma skäl som anhållande.

En tredjedel av de anhållna begärs häktade. Resten frigives därför att de inte har begått något brott eller detta inte kan bevisas. Omkring 12 % av de något över 8 000 häktningsframställningar som behandlas vid särskild häktningsförhandling ogillas. Den misstänkte försätts på fri fot därför att det inte finns häktningsskäl. Bara ca 4 500 av alla gripna, anhållna och häktade får fängelse, helt enkelt av det skälet att det inte finns lagliga förutsättningar att beröva de åtalade friheten.

I 1 % av de fall där åtal har väckts har samtliga åtalpunkter som grundat häktningen ogillats. Ett betydligt större antal åtalade blir delvis frikända, även på väsentliga åtalpunkter. Beträffande så många som 16 % av de anhållna har brott inte kunnat styrkas. Allt detta tyder på att dessa tvångsmedel använts i alltför stor utsträckning och inte sällan slentrianmässigt.

Det finns en ganska spridd föreställning om att Sverige skulle vara ytterst liberalt och tolerant då det gäller att döma till fängelse eller besluta om frihetsberövande. Men så är inte fallet. Grekland, Irland, Holland, Norge och Spanien – för att ta en del exempel – har ett i förhållande till folkmängden betydligt lägre antal intagna på fängvårdsanstalter än Sverige.

Som allmän förutsättning för att en person skall häktas gäller nu att denne på sannolika skäl skall vara misstänkt för brott för vilket är stadgat minst ett års fängelse. Utöver detta fordras vissa särskilda häktningsförutsättningar.

nämigen att det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller annan omständighet "skäligen kan befaras" att han eller hon avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff, s. k. flyktfara, eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, s. k. kollusionsfara, eller också att "anledning förekommer" att han eller hon fortsätter sin brottsliga verksamhet, s. k. recidivfara.

I de fall då häktning framstår som ett onödigt ingrepp i friheten kan den misstänkte i stället få reseförbud eller anmälningsplikt. Men dessa alternativ används i praktiken i mycket liten utsträckning. Det finns restriktioner om vilka som får häktas. Den som är under 18 år får häktas endast undantagsvis eller om det finns synnerliga skäl.

Häktning är inte i något fall obligatorisk, men vid de grövsta brotten – med lägst två års fängelse i straffskalan – skall häktning ske om det inte är uppenbart att det saknas anledning till detta. Undantagsvis kan häktning ske för brott som har lägre straffminimum än ett års fängelse. Det kan bli fallet om den misstänkte inte har någon stadig hemvist här i riket och det skäligen kan befaras att han eller hon avviker.

I en socialdemokratisk riksdagsmotion från 1981 sägs bl. a. att "anhållande i vissa fall sker på lösa grunder för att pressa fram ett erkännande. I varje fall är det uppenbart att åtgärder bör vidtas i syfte att ge ökade garantier för en mera tillförlitlig prövning av skuldfrågan i samband med anhållande." Motionärerna anför också att i vissa fall "torde gripande i stor utsträckning inte ha anmälts till åklagaren". De motionärer som var ledamöter i justitiekommittén avgav en reservation, där det anmärktes att "praxis har gått vida längre än lagstiftaren avsett när det gäller häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet". Några av dessa motionärer och reserveranter har varit med vid handläggningen av det aktuella ärendet, och de borde klargöra sin ändrade hållning.

Propositionen, som har godkänts av majoriteten i utskottet, innebär inte någon minskning av möjligheterna till häktning i förhållande till gällande ordning utan i stället att möjligheterna ökar avsevärt, framför allt vid risk för fortsatt brottslig verksamhet. Utskottets skrivningar, som innebär vissa förbättringar i förhållande till propositionen, innebär dock inte någon avgörande förändring av regeringens förslag. I propositionen har man vad gäller beviskraven strukit det av häktningsutredningen föreslagna rekvisitet "påtaglig", och kvar blir bara i lagförslaget "risk". Detta innebär en klar försämring i förhållande till nu gällande lagstiftning. Ingen remissinstans av betydelse har föreslagit en sådan försämring.

I propositionen har man bortsett från att recidivfaran är systemfrämmande, eftersom det lätt kan bli fråga om att häktning blir en förtida straffverkställighet. Det anges också i propositionen att man vill använda häktning som ett kriminalpolitiskt sanktionsmedel. Att generellt särbedöma återfall vid bostadsinbrott eller egendomsbrott är att gå alldeles för långt då det gäller att ta ställning i häktningsfrågan. Det finns givetvis andra brott där det skulle vara lika angeläget att stoppa fortsatt brottslig verksamhet genom anhållande och häktning. Det anges i propositionen att det nya enhetliga beviskravet "risk" "syftar till att markera bl. a. vikten av att häktning används för att bryta en pågående seriebrottslighet". Detta är att slå in öppna

dörrar. De nuvarande häktningsreglerna tillämpas i dessa fall som regel strikt av domstolarna. Inte heller i övrigt kan påvisas att reglerna tillämpas för återhållsamt. I den mån felaktiga beslut fattas, skall givetvis parterna söka få rättelse genom överklagande.

I propositionen anges att det är "svårt att begära av allmänheten att denna skall hysa förståelse för rättssystemet om den som gripits av polis för t. ex. upprepade inbrottsstölden inom kort släpps fri och fortsätter sin brottsliga verksamhet, samtidigt som det kan dröja åtskillig tid innan lagföringen kommer till stånd". Som lagrådet påpekat finns det inte något belägg för att så skulle vara fallet. Någon undersökning har departementet inte företagit för att ge stöd åt dylika påståenden. Det är svårbegripligt att så viktiga ställningstaganden görs på så lösa grunder. På den punkten har i utskottsberedningens utredning gjorts värdefulla invändningar.

Anhållande och häktning är provisoriska åtgärder. Det är av största vikt att den misstänkte skall anses som oskyldig till dess lagakraftgående dom föreligger. Självfallet innebär häktning i en hel del fall att man under tiden för frihetsberövandet sätter stopp för fortsatt brottslig verksamhet. Men å andra sidan måste man komma ihåg att även den som häktas och döms till fängelse förr eller senare kommer ut. Risken för nya brott är under pågående utredning och domstolsförhandling mindre än den kommer att vara efter avtjänat straff. Det är därför som häktningens grundade fara för fortsatt brottslig verksamhet bör användas restriktivt och förutsättningarna för dess tillämpning skärpas. Detta kan ske genom att uttrycket "påtaglig risk" används i stället för endast ordet "risk". Det nuvarande uttrycket "skäligen kan befaras" innebär större restriktivitet än uttrycket "risk". Uttrycket "anledning förekommer" har i rättstillämpningen som regel tolkats på samma sätt som uttrycket "skäligen kan befaras".

En i den hittillsvarande debatten och behandlingen förbisedd fråga är att beviskravet sänks, inte bara i fråga om återfall, utan även då det gäller kollusionsfara och flyktfara. Detta sker genom att uttrycket "skäligen kan befaras" ersätts med ordet "risk". Detta är betänkligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 som ligger i linje med motion Ju128 av s-ledamöterna Karl-Erik Svartberg och Oskar Lindkvist.

Regeringen föreslår en helt ny häktningsregel, nämligen en regel om utredningshäktning. Häktning skall i detta fall kunna ske på "skäligen misstanke", inte som nu på "sannolika skäl". Även detta förslag är riskabelt ur rättssäkerhetssynpunkt. Det hjälper knappast att häktningsförhandling enligt förslaget skall äga rum inom en vecka efter häktningsbeslutet och att det vid den andra häktningsförhandlingen skall föreligga sannolika skäl. Uttrycket "sannolika skäl" är i lagtextens mening ett betydligt restriktivare uttryck än "skäligen misstanke".

Utredningshäktning är ett krångligt, dyrbart och byråkratiskt rättsmedel. RÅ:s arbetsgrupp räknar med 4 000 utredningshäktningar. Det medför ca 2 000 omprövningsförhandlingar av häktningsfrågan per år. De svårigheter som beviskravet "risk" kommer att medföra vid utredningsanhållande har inte beaktats. Ställningstagandet i propositionen i denna del vilar på den outtalade premisen att man i praxis på egen hand delar upp "risk" i två grader: en för häktning och en för utredningsanhållande. Detta är självfallet

lagstiftarens uppgift. Om man tillåts att gå under "risk" vid utredningsanhållande, måste "risk" bestämmas närmare i häktningsregeln.

Det går i många fall att bedriva utredning utan att en person är frihetsberövad. Häktning är långt mindre vanligt i de anglosaxiska länderna. Det finns andra restriktioner att tillgripa än frihetsberövande. Reglerna om reseförbud och anmälningsskyldighet bör framdeles ändras så att det klart framgår att de utgör ett alternativ till häktning. Men det är mer bekvämt för en utredare eller åklagare att ha den misstänkte inburad medan utredning pågår. Till detta kommer att den särskilda häktningsgrunden kollusionsfara över huvud taget inte förekommer i Europakonventionen.

Kerstin Nordlöf gör i en nyligen presenterad doktorsavhandling gällande att ett frihetsberövande som enbart grundar sig på kollusionsfara måste anses vara i strid med Sveriges internationella åtaganden. Eftersom konventionen endast ger uttryck för vissa minimikrav måste enligt Nordlöf de grunder som anges där i samband med frihetsberövandet vid misstanke om brott anses vara uttömmande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 som likaledes är i linje med den av mig tidigare nämnda motionen. Jag yrkar även bifall till reservation 4.

Folkpartiet har i en kriminalpolitisk rapport framfört att samma häktningsregler skall gälla för ungdomar i åldern 15–18 år som för vuxna. Nu gäller den regeln jag nyss berörde; att ungdomar i den åldern bara får häktas om "synnerliga skäl" föreligger. Ungdomar som har begått häktningsgrundande brott placeras som regel på behandlingshem inom socialtjänsten. På sikt borde man ordna så betryggande alternativ för dessa undantagsfall att man inte behöver sätta omyndiga i häkte. Det behövs redan nu förstärkta resurser för att kunna placera ungdomar i åldern 15–18 år på institutioner i syfte att förhindra häktning av dem innan häktningsförhandling sker. I dag har endast ett fåtal kommuner någon form av jourverksamhet inom socialtjänsten; en del har beredskap under vissa tider. Enligt uppgift planerar socialstyrelsen inte någon utbyggnad av denna verksamhet vilket är mycket otillfredsställande.

Folkpartiet har inte motionerat i överensstämmelse med sitt kriminalpolitiska program. Det får man väl vara tacksam för. Men man undrar om folkpartiet, om partiet hade avgörande inflytande, skulle komma med ett förslag i överensstämmelse med sitt kriminalpolitiska program. Över huvud taget intär folkpartiet i denna fråga en mycket sträng hållning. Den står klart i strid med den av Karin Ahrlund citerade artikeln från Västerbottens-Kuriren. Även annan liberal press har framfört skarp kritik mot den, en kritik som står i överensstämmelse med liberal tradition.

Över huvud taget behöver frågan om alternativ till häktning uppmärksammas och övervägas mycket mer. Det finns skrämmande rapporter om vilka allvarliga psykiska skador som häktningsisolering kan åstadkomma. Amnesty International har dokumenterat detta i en uppmärksammat skrift, *Isolation and Solitary Confinement* (1980). En svensk undersökning kommer till liknande resultat: Psykologisk påverkan av isolering, en studie av häktessituationen utförd av Solveig Danielsson-Ekbom.

Herr talman! Till slut vill jag beröra en allvarlig fråga som är omnämnd i Nordlöfs doktorsavhandling. Enligt en undersökning som Nordlöf gjort

framgår att det i genomsnitt dröjer hela fyra dagar efter anhållningsbeslutet innan försvarare förordnas av domstolen. Detta avslöjade hon när hon denna månad presenterade sin avhandling.

Det är därför angeläget att offentlig försvarare skall förordnas redan vid tidpunkten för anhållandet. Det är viktigt att denna fråga blir beaktad i fortsättningen då frågor om offentlig försvarare och rättshjälp skall handläggas.

Det är också viktigt att den s. k. proportionalitetsprincipen snarast blir fastslagen i lag. Häktning skall enligt denna regel inte ske, om åtgärden skulle innebära ett oskäligt ingrepp med hänsyn till sakens beskaffenhet, den påföljd som kan antas följa och omständigheterna i övrigt. Häktning får endast ske om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses med ett mindre ingripande tvångsmedel. Nu finns inte denna regel med i lagförslaget, vilket betyder att man i praxis inte kan stödja sig på en uttrycklig begränsning i lag, när t. ex. en domare önskar avslå ett häktningsyrkande som grundar sig exempelvis på recidivfara. Praxis är ett sämre instrument än en uttrycklig lag för att uppnå en enhetlig rättstillämpning.

Anf. 4 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! I en rättsstat som Sverige råder det en bred enighet om att det måste föreligga starka skäl för att beröva en person friheten och att det är angeläget att begränsa användningen av frihetsberövande tvångsmedel. Samtidigt är sådana tvångsmedel en absolut nödvändig förutsättning för bekämpande av brottsligheten. Behovet av att kunna skydda samhället och medborgarna mot brottslighet av olika slag och intresset av en effektiv lagföring gör sig gällande med sådan styrka, att det knappast går att tänka sig ett samhälle utan straffprocessuella tvångsmedel. Vid utformandet men också vid tillämpningen av bestämmelserna om anhållande och häktning måste det göras en avvägning mellan dessa båda intressen, dvs. å ena sidan den misstänktes intresse av att inte i onödan vara berövad friheten och å andra sidan allmänhetens intresse av samhällsskydd och effektivitet vid brottsbekämpningen. Det är denna avvägning som ligger till grund för regeringens förslag till nya regler om anhållande och häktning.

I regeringsförslaget, som utgår från 1983 års häktningsutredning och remissbehandlingen av denna, läggs förslag om att dels anpassa det svenska regelsystemet till Europakonventionen, dels om ändringar i förutsättningarna för att få tillgripa häktningar och anhållanden.

Jag skall först uppehålla mig vid anpassningen till Europakonventionen och kommer därefter att kommentera förslagen rörande häktningsförutsättningarna, och sist tar jag upp reservationerna.

Enligt Europakonventionen skall den som berövas friheten på grundval av att han är skäligen misstänkt för brott ofördröjligen ställas inför en domare eller annan ämbetsman som bekläts med domsmakt. De svenska reglerna har tidigare ansetts stå i överensstämmelse med konventionen då åklagaren enligt svensk uppfattning ansetts vara en ämbetsman som bekläts med sådan domsmakt som förutsätts i konventionen. Den praxis som utvecklats vid tolkningen av konventionen ger emellertid vid handen att så inte längre kan anses vara fallet. Europadomstolen och Europakommissionen har slagit fast

dels att en svensk åklagare inte uppfyller konventionens krav på att vara en ämbetsman som beklänts med domsmakt, dels att en häktningsförhandling inför domstol först sju dagar eller mer efter frihetsberövandet inte uppfyller konventionens krav på ofördröjligen inställelse.

För att anpassa de svenska reglerna till Europakonventionens krav föreslår regeringen, att en misstänkt skall ha rätt att få frågan om frihetsberövande prövad av domstol senast på fjärde dagen efter det att han faktiskt blev berövad friheten. Det är enligt utskottets uppfattning angeläget att det nu sker en anpassning till Europakonventionens krav. Regeringens förslag innebär emellertid att det finns ett visst utrymme för ett överskridande av de fyra dygns maximala frihetsberövande som enligt senare ställningstagande inom Europadomstolen fått anses utgöra praxis. Utskottet föreslår därför en ytterligare precisering av tidsfristen. Enligt utskottet bör den längsta tid som får förflyta mellan frihetsberövandet och domstolens prövning bestämmas till högst fyra dygn i stället för regeringsförslagets senast fjärde dagen. Därmed torde det stå utom allt tvivel att Sverige uppfyller Europakonventionens krav i detta hänseende.

Herr talman! Enligt gällande regler i rättegångsbalken krävs för häktning av en person att denne är på sannolika skäl misstänkt för ett brott. Med hänsyn till den förkortning av fristerna som är en följd av anpassningen till Europakonventionens krav föreslår regeringen att häktning under vissa förutsättningar får ske även vid en lägre misstankegrad än "sannolika skäl", nämligen om den anhållne är "skäligen misstänkt" för brott och det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i väntan på ytterligare utredning om brottet. Vid sådan häktning, s. k. utredningshäktning, skall omprövning av häktningsfrågan ske inom en vecka. För att fortsatt häktning då skall tillåtas måste alltid den mer kvalificerade grunden "sannolika skäl" för misstanke om brott föreligga.

I frågan om utredningshäktning föreligger två reservationer. I reservation 2 av Hans Göran Franck yrkas avslag på regeringens förslag vad gäller utredningshäktning. I reservation 3 av moderaterna i utskottet yrkas att omprövningsförhandling skall ske inom högst fem dygn i stället för regeringsförslagets sju dygn.

För att effektiviteten i brottsbekämpningen inte starkt skall försämrats i förhållande till gällande regler är det direkt nödvändigt att införa en möjlighet till häktning under en begränsad tid även på lägre grad av brottsmisstanke än "sannolika skäl". Med en så kort frist för den första domstolsprövningen av ett frihetsberövande som förutsätts enligt Europakonventionen finns det en risk att man ibland inte kan nå upp till "sannolika skäl" före domstolsförhandlingen trots att det finns god grund för brottsmisstanke eller starka skäl för ett fortsatt frihetsberövande. Det kan exempelvis vara fallet om viss teknisk utredning inte har kunnat slutföras. Redan i dag finns möjligheter för ett frihetsberövande på lägre misstankegrad än sannolika skäl under förhållandevis lång tid. I förhållande till gällande regler innebär förslaget om utredningshäktning en förbättring ur rättssäkerhetssynpunkt. I fortsättningen kommer ju dessa beslut att fattas av domstol och inte som för närvarande av åklagare.

I anslutning härtill gör emellertid utskottet ett par uttalanden som jag vill

understryka. Utskottet säger att utredningshäktning bara bör komma till användning i sådana fall då detta påkallas av särskilt komplicerade omständigheter i undersökningen och annan mindre frihetsinskränkande åtgärd inte kan komma i fråga. Häktning bör även i fortsättningen normalt ske enligt huvudregelns mer kvalificerade krav att det skall föreligga sannolika skäl för misstanke. Med de här uttalandena tillstyrker utskottet regeringens förslag, ett förslag som de flesta remissinstanser som yttrat sig över häktningsutredningens betänkande ansett nödvändigt att införa.

Förslaget i reservation 3 om att omprövningsförhandling bör hållas senast inom fem dagar i stället för, som enligt utskottets förslag, inom en vecka bygger enligt utskottet på felaktig grund. Den ståndpunkten intar uppenbarligen också lagrådet. I denna fråga vill jag dock lägga till att en veckas frist för omprövningsförhandling är en maximifrist. Strävan skall självfallet vara att så skyndsamt som möjligt ta definitiv ställning i häktningsfrågan.

Med detta yrkar jag avslag på reservationerna 2 och 3 och därmed också på följdre reservationerna 4 och 5.

Herr talman! Några ord om den andra huvudfrågan i regeringsförslaget, nämligen vilka förutsättningar som skall gälla för häktning. Enligt gällande regler krävs för häktning av en person att denne är av "sannolika skäl" misstänkt för brott. Härutöver krävs att någon av tre särskilda häktningsförutsättningar är uppfyllda, nämligen fara för avvikande, försvårande av utredning eller fortsatt brottslighet. Vid fara för avvikande eller försvårande av utredning krävs att detta skäligen kan befaras. Häktning på grund av återfallsrisk förutsätter däremot att det förekommer anledning att anta att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet.

I propositionen föreslås nu ett enhetligt beviskrav för de tre särskilda häktningsgrunderna. Häktning skall kunna ske när det finns risk att den misstänkte avviker, försvårar utredningen eller fortsätter att begå brott. Syftet är bl. a. att härigenom markera vikten av att häktning används för att motverka återfall i brott som riktar sig mot annans personliga integritet, t. ex. våldsbrott och bostadsinbrott.

Regeringens förslag skiljer sig i det här avseendet från förslagen i häktningsutredningens betänkande. Utredningen föreslog en begränsning av möjligheterna att häkta genom en omformulering av beviskraven till "påtaglig risk" i stället för "risk". Utredningen föreslog också ytterligare begränsningar i möjligheterna att häkta på grund av återfallsrisk vid vissa typer av förväntad brottslighet. Detta utredningsförslag mötte emellertid stark kritik av remissinstanserna. Enligt min uppfattning skulle ett genomförande av utredningens förslag allvarligt försvåra det brottsbekämpande arbetet.

Utskottets stora majoritet – det finns bara en reservant – tillstyrker att det nya begreppet "risk" används för att beskriva farograden vid de särskilda häktningsförutsättningarna. Men till detta gör utskottet ett antal uttalanden i klargörande syfte. Utskottet uttalar att det självfallet måste gälla att risken framstår som konkret. Varje risk är således inte tillräcklig. Bedömningen av om sådan risk som bör föranleda häktning föreligger måste ske med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller någon annan omständighet. Ett annat krav är enligt utskottet att risken verkligen är

beaktansvärd – ett uttryckssätt som också finns i motivuttalandena i propositionen.

I reservation nr 1 av Hans Göran Franck yrkas att beviskravet "risk" skall ersättas av uttryckssättet "påtaglig risk", det beviskrav som häktningsutredningen föreslog. Förslaget knyter alltså an till häktningsutredningens förslag. Med hänvisning till vad jag nyss sagt yrkar jag avslag på reservationen.

Jag vill dock lägga till ett par saker. I reservationen sägs att häktningsgrunden recidivfara, återfall i brottslighet, tidvis används slentrianmässigt. Reservationen förespråkar en mer begränsad användning av häktning vid risk för återfall i brottslighet. Utskottet har vid behandlingen av denna del av regeringens proposition försökt bilda sig en uppfattning, om häktning vid återfallsrisk sker i en utsträckning som kan anses befogad. Även om vissa uppgifter talar för att tvångsmedlen anhållande och häktning vid återfall används alltför restriktivt när det gäller vålds- och annan integritetskränkande brottslighet, finns det, säger utskottet, knappast några mer konkreta belägg för ett påstående att det generellt skulle vara så att domstolarna inte använder möjligheterna till häktning i dessa fall i tillräcklig utsträckning.

Att, som föreslås i reservationen, begränsa möjligheterna till häktning vid risk för återfall i brottslighet kan knappast vara förenligt med de kriminalpolitiska strävandena att minska återfallsbrottsligheten. Samhället måste ha möjlighet att med tvångsmedel avbryta en pågående brottslighet. Som det sägs i propositionen är det svårt att begära av allmänheten att denna skall hysa förståelse för rättssystemet, om den som grips av polis för t. ex. upprepade inbrottsstöldar eller upprepad misshandel nära nog omedelbart släpps fri och fortsätter sin brottsliga verksamhet, samtidigt som det kan dröja innan lagföringen kommer till stånd. Även om det enligt utskottets mening inte är påkallat med generellt ändrad tillämpning hos domstolarna, uttalar utskottet att man utgår från att domstolarna vid bedömningen av de enskilda fallen tar sådan hänsyn till risken för återfall i viss brottslighet som förutsätts i propositionen.

Herr talman! Jag skall också kort kommentera de övriga reservationerna som är fogade till utskottets betänkande. Det gäller reservationerna 6, 7 och 8.

I reservation nr 6 av moderaterna i utskottet föreslås ett absolut krav på att handlingar från åklagaren skall föreligga före eller i varje fall vid häktningsförhandlingen. Även om många gånger handlingarna kommer att ha upprättats före häktningsförhandlingen och därmed också bör lämnas till rätten och den anhållne och dennes försvarare, så skulle ett absolut krav på detta kunna äventyra huvudsyftet med reformen, nämligen att domstolsförhandlingen skall kunna äga rum så snart det bara är möjligt efter frihetsberövandet. Utskottet kan inte se att en ökad muntlighet inför domstolen är till men för rättssäkerheten. Jag yrkar avslag på reservation nr 6.

I reservation nr 8 av folkpartisterna i utskottet yrkas avslag på förslaget i propositionen om att öppna möjligheter för domstolarna att få terminalåtkomst till kriminalregistret. Bakgrunden till förslaget i denna del är i korthet följande. De korta tidsfrister som i fortsättningen skall gälla före häktningsförhandlingen förutsätter att domstolarna snabbt kan få tillgång till utdrag ur kriminalregistret. En terminalåtkomst kan därvid innebära stora fördelar

från både effektivitets- och rättssäkerhetssynpunkt. Förutsättningen för ett genomförande av förslaget är dock att de tjänstemän som skall ha tillgång till kriminalregistret får en personlig behörighetskod samtidigt som systemet utformas så, att varje enskild transaktion registreras. Jag yrkar med hänvisning till detta avslag på reservation nr 8.

I reservation nr 7 av moderaterna i utskottet krävs ett tillkännagivande till regeringen om ytterligare resurstillskott till polis, åklagare och domstolar för ett genomförande av reformen. Ett sådant tillkännagivande är enligt utskottets mening inte behövligt. Utskottet utgår ifrån att det i det förberedelsearbete som bedrivs i regeringskansliet och i det regelbundna budgetarbetet särskilt kommer att övervägas behovet av ytterligare resurstillskott. Jag yrkar med hänvisning till detta avslag också på reservation nr 7.

Till utskottsbetänkandet har också fogats fyra särskilda yttranden. Jag skall inte närmare kommentera dem.

Herr talman! Efter ett långvarigt utredningsarbete har riksdagen att ta ställning till ett förslag till nya regler om anhållande och häktning. Förslaget anpassar de svenska reglerna till Europakonventionens krav, förkortar tidsfristen inom vilken ett frihetsberövande på grund av misstanke om brott måste prövas av domstol och innebär ett enhetligt beviskrav för de särskilda häktningsgrunderna.

Förslaget är – som alltid när det gäller tvångsmedel – en avvägning mellan intresset av effektivitet i brottsbekämpningen och den skada som uppkommer för dem som drabbas av tvångsmedlet.

Det har ibland hävdats att de nu gällande reglerna tillämpats alltför slentrianmässigt. Jag anser att dessa påståenden är ogrundade. Den ordning vi har i dag fungerar generellt sett bra från rättsäkerhetssynpunkt. En ytterligare förstärkning av rättssäkerheten sker nu genom att domstolsprövningen av frihetsberövandena skall ske på ett tidigare stadium.

Avslutningsvis vill jag framhålla att en stor och genomgripande reform som denna noga måste utvärderas från både rättssäkerhets- och effektivitetssynpunkt. Som jag redan antytt, kommer de korta tidsfristerna att ställa mycket stora krav på de rättsvårdande organen. Det är av utomordentlig betydelse att snabbheten i hanteringen av ärendena inte kommer att gå ut över rättssäkerheten. Det är mot denna bakgrund som utskottet föreslår ett särskilt tillkännagivande till regeringen om att de överväganden som en utvärdering av reformen kan ge anledning till bör redovisas för riksdagen i lämpligt sammanhang när den nya ordningen varit i tillämpning några år.

Herr talman! Det är glädjande att det förslag till reformering av reglerna för anhållande och häktning som nu föreligger kan genomföras med en mycket bred majoritet. Utskottet är, med ett undantag, enigt om huvudfrågorna i förslaget. På en punkt vill jag instämma i vad Hans Göran Franck sade, nämligen att det också är mycket tillfredsställande att konstatera att folkpartiet i denna fråga inte vidhåller sitt krav från sitt kriminalpolitiska program, antaget så sent som för ett år sedan, om samma häktningsregler för ungdomar som för vuxna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i alla delar och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 5 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Herr talman! Det är två saker som jag har antecknat på mitt block.

Lars-Erik Lövdén säger att för att vi skall kunna uppfylla Europakonventionens krav måste häktning kunna ske på grund av en lägre grad av misstanke. Ja, jag är överens med Lars-Erik Lövdén om det. Vad vi moderater i det här fallet har sagt är att om man måste häkta på grund av en lägre grad av misstanke, då måste också detta avspeglas i häktningstidens längd. Det var på den punkten som vi framförde vår kritik. Det måste alltså vara en kortare häktningstid än i normalfallet.

Det andra som jag antecknade på mitt block gällde häktningsframställningens utformning. Lars-Erik Lövdén säger i sitt anförande att huvudsyftet med reformen skulle äventyras om handlingar måste föreligga vid häktningsförhandling. Jag är inte så säker på det. Jag är i stället säker på att det är mycket illa om det vid häktningsförhandling inte finns möjligheter för den misstänkte och hans försvar att på någon form av handling försöka bygga upp sitt försvar mot den misstanke som framförts. Det är också en trygghet för domstolen – för domaren och åklagaren – och det är totalt sett viktigt för rättsstaten Sverige att alla parter i en sådan här betydelsefull förhandling om en persons frihet har någon form av handling eller handlingar att grunda beslutet på.

Det var på dessa två punkter, Lars-Erik Lövdén, som vår kritik i det här fallet var som starkast.

Anf. 6 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Den kritik som jag har framfört mot regeringsförslaget har i viss utsträckning beaktats under utskottsbehandlingen. Men det har inte skett i tillräcklig grad. Och detta är anledningen till att jag dels har avgivit tre reservationer, dels har lämnat särskilda yttranden.

När det gäller huvudfrågan, nämligen om det som häktningsföresättning endast skall finnas "risk", är det av intresse att konstatera att utskottet – vilket också framgått av Lars-Erik Lövdéns anförande – i fråga om bedömningen av risk för fortsatt brottslig verksamhet har sagt: "Uppgifterna ger knappast något konkret belägg för ett påstående att det generellt skulle vara så att domstolarna inte använder möjligheterna till häktning i dessa fall i tillräcklig utsträckning."

Utgångspunkten för regeringsförslaget var ju att det förekom en felaktig tillämpning och att häktningsreglerna inte användes på ett tillfredsställande sätt. Nu har man genom detta uttalande i grund och botten sagt att det som är skälet för förslaget inte egentligen finns. Det är på den här punkten som svagheten nu består i utskottsbetänkandet.

Vad jag här föreslår är ju att man inte skall försämra nuvarande regler. Det är ju det som sker i och med att man, som jag har nämnt i mitt huvudanförande, tar bort uttrycket "skäligen kan befaras" resp. "anledning förekommer" – vilket normalt tolkas på samma sätt som "skäligen kan befaras". I uttrycket "skäligen kan befaras" finns ett förstärkande ord som innebär att man ger uttryck åt den restriktivitet som här måste finnas. När man inte tar med uttrycket "påtaglig risk" resp. tar bort "skäligen kan befaras" så har man försämrat lagen och skapat ökade möjligheter för häktning.

Anf. 7 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Först vill jag vända mig till Göran Ericsson när det gäller reservationen om fem dagars tidsfrist för omprövningsförhandling. Den reservationen bygger på en missuppfattning av gällande förhållande. I dag kan nämligen en person vara anhållen i tolv dagar, om man riktigt drar ut på tidsgränsen, innan han ställs inför häktningsförhandling. Den möjligheten finns alltså enligt de nuvarande reglerna.

Skulle man gå med på det förslag som läggs fram i er reservation, om förkortning av fristen till fem dagar innan det blir någon omprövningsförhandling vid utredningshäktning, så innebär det faktiskt en kortare tid än vad som för närvarande gäller vid utredningsanhållande. Det är det som vi i utskottet har vänt oss emot. Vi har menat att man inte bör minska möjligheterna till frihetsberövande vid den lägre graden av misstanke i förhållande till vad som gäller i nuläget.

Sedan till Hans Göran Franck: I den reservation som Hans Göran Franck har avgivit till utskottsbetänkandet om de särskilda beviskraven föreslås "påtaglig risk" som beviskrav. Det innebär, för att gå rakt på sak, att möjligheterna till brottsbekämpning allvarligt kommer att försvåras. Med det förslag som Hans Göran Franck har fört fram i sin reservation blir det i förhållande till nuläget avsevärt svårare att häkta. Det gäller i särskilt stor utsträckning vid fara för fortsatt brottslighet.

Förslaget innebär vidare att medan frihetsberövande i dag kan pågå i tolv dagar med det lägre beviskravet, skulle det framöver bara kunna pågå i fyra dygn, eftersom Hans Göran Franck motsätter sig förslaget om införande av utredningshäktning.

Jag vänder mig med stor bestämdhet mot Hans Göran Francks påstående att häktningsgrunden recidivfara används alltför slentrianmässigt. Jag tycker inte att man kan hävda det med sakligt underlag. Domstolarna prövar i dag häktningsförutsättningarna mycket noga, och det har enligt min mening visat sig att det ur rättslig synpunkt är en väl fungerande ordning som vi har i dag.

När det gäller återfallsrisken har många hävdade att det sedan häktningsutredningen presenterade sina förslag har blivit en mer restriktiv bedömning av tillämpningen av den häktningsgrunden i domstolarna. Det är bl. a. det som utskottet stöder sig på när man tillstyrker regeringens förslag om beviskravet.

Anf. 8 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Herr talman! Det är riktigt som Lars-Erik Lövdén säger, att vi vill förkorta tidsfristen. Men vad är vårt tal om rättsstaten värt – alla de fina ord som utskottets ordförande Karin Ahrlund inledde sitt anförande med? Bör vi ändå inte, när vi antar en sådan här reform, förstärka och förbättra rättssäkerheten, ange klarare och entydigare vem vi värnar om?

En häktning på lägre grund är en häktning på lägre grad av misstanke. Då bör också en omprövning i häktningsfrågan komma mycket snabbt. Det kommer att kosta pengar.

Jag vill säga till Lars-Erik Lövdén och även till justitieministern, som nu är i kammaren, att moderata samlingspartiet aldrig kommer att vika i den frågan, utan vi kommer att stödja regeringen i alla de förslag om resurser som medför att rättsväsendet fungerar väl. Vi måste i detta land ha råd med ett väl

fungerande rättsväsende, som slår vakt om den enskildes trygghet och rättssäkerhet. Detta var också ett argument för moderata samlingspartiets uppfattning om de kortare tiderna. Vi vill förbättra, ge ordet reform dess verkliga innebörd och öka rättssäkerheten och tryggheten för den enskilde.

Anf. 9 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Den kritik som jag har framfört mot tillämpningen av häktningsreglerna, dvs. att den ibland sker slentrianmässigt och ibland i för stor utsträckning, är samma kritik som framfördes i den socialdemokratiska motionen och av de socialdemokratiska reservanterna 1982, och det har inte skett någon egentlig förändring sedan dess. Det finns anledning att förebygga sådant. Det var också det som dåvarande justitieministern Ove Rainer tog fasta på i den av mig omtalade debatten och i direktiven till häktningsutredningen.

Klart är att det på denna punkt sker en försämring av häktningsreglerna, inte bara när det gäller *recidivfara*, utan även när det gäller de två andra särskilda häktningsgrunderna, vilket inte i tillräcklig grad har beaktats.

Det måste också med skärpa framhållas att tillämpningen av häktningsreglerna visserligen kan stoppa pågående brottslighet. Men häktningsreglerna är främst provisoriska åtgärder för att genomföra en rättegång. De har inte som huvudsyfte att vara ett kriminalpolitiskt sanktionsmedel. Det är denna sammanblandning av begrepp som har lett fel i detta sammanhang.

I fråga om utredningshäktning står det i propositionen på s. 49: "Med en regel som innebär att häktning får ske även vid skälig misstanke om brott kan behovet av en särskild bestämmelse om utredningsanhållande i och för sig ifrågasättas."

Häktningsutredningen framhöll att det bör vara antingen utredningsanhållande eller utredningshäktning, men inte båda delarna. Det riktades viss kritik från en del åklagare på den här punkten, vilken godtogs. Det allvarligaste i situationen var att häktningsutredningens förslag om alternativ till häktning över huvud taget inte beaktades. Därmed uppstod alla dessa svårigheter, som är självförvållade.

Anf. 10 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck upprepar sitt påstående att häktningar sker slentrianmässigt, att de nuvarande reglerna tillämpas slentrianmässigt av domstolarna. Jag vill än en gång med skärpa vända mig mot ett sådant resonemang. Det som kan utläsas av statistiken är snarast motsatsen.

År 1982 lades åtal ned eller ogillades endast beträffande 2 % av samtliga häktade. Av 100 anhållna häktades 26, lagfördes 25 och dömdes 25, varav 21 till fängelse. Med den statistiken som grund kan man inte påstå att häktning tillämpas slentrianmässigt.

Jag vill också något nyansera de siffror som Hans Göran Franck nämnde i fråga om antalet anhållna och häktade. 1982 anhölls 30 360 och häktades 9 914. 1986 anhölls 26 172 och häktades 8 286 – dvs. en ganska kraftig minskning. Om man skall utläsa någonting av statistiken är det inte att reglerna tillämpas slentrianmässigt, utan snarare tvärtom, att rättssäkerheten är bra när det gäller de frihetsinskränkande tvångsmedlen.

Hans Göran Francks reservation om utredningshäktning, i vilken han inte accepterar regeringens förslag, innebär de facto mycket sämre möjligheter att bedriva brottsbekämpande arbete. Vid den lägre graden av misstanke kan man med Hans Göran Francks förslag frihetsberöva en person bara i fyra dagar mot för närvarande tolv, och det är inte ett förslag som står i överensstämmelse med de kriminalpolitiska strävandena att minska brottsligheten.

Till Göran Ericsson vill jag säga att jag inte tror att frågan om två dagar är avgörande ur rättssäkerhetssynpunkt. Jag uppfattade Göran Ericssons inlägg så att han ansåg att de två dagarna var skillnaden mellan ett rättssäkert system och ett inte rättssäkert system. Moderaternas förslag begränsar möjligheterna i förhållande till nuläget, till nio dagar mot för närvarande tolv, och det har utskottsmajoriteten inte kunnat acceptera.

Med detta yrkar jag än en gång bifall till utskottets hemställan.

Talmannen anmälde att Hans Göran Franck och Göran Ericsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 11 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill på vpk-gruppens vägnar instämma i de synpunkter som har framförts här i kammaren av Hans Göran Franck. Jag har själv inget bättre att tillföra själva sakfrågan, men jag skall tillåta mig några mera allmänna utblickar och reflexioner.

Frågan om anhållande och häktning bör också ses i ljuset av den allmänna tendens och det allmänna klimat som håller på att breda ut sig i samhället. Det är ett klimat som är allför gynnsamt gentemot vidgade ingripanden i människors frihet och integritet.

Det finns kommuner som helt i strid med socialtjänstens form och anda och helt i strid med normala rättssäkerhetsregler nu börjar jaga HIV-smittade, i den allmänna stämningen av fruktan för aids. Det finns planer på att kraftigt utvidga indikationerna för administrativa frihetsberövanden, av den typ som förutsätts i lagen om vård av unga och lagen om vård av missbrukare.

Det finns också färdiga planer, som vi kommer att få ta ställning till här i kammaren, på att kriminalisera missbruksbeteenden som hittills inte har varit kriminaliserade.

Vi har under de senaste två åren, i den alltmer sorgligt ryktbara Palmeutredningens spår, sett hur hela folkgrupper har fått finna sig i att man kan göra husundersökningar hos dem utan att ha någon laglig grund för det, och att sådana olagliga husundersökningar inte leder till några som helst repressalier eller reaktioner från samhällets sida mot dem som vidtar dessa undersökningar.

Hela denna stämning av vidgade indikationer för tvångsomhändertaganden och frihetsberövanden samt den allmänna, vidgade toleransen mot övergrepp gentemot människor som befinner sig i en svag position är något som vi borde dra vissa slutsatser av. I samhället sprider sig en tendens till vulgär populism, som är mycket farlig för rättssäkerheten, särskilt därför att den riktas mot de grupper som kanske allra mest behöver lagens stöd, nämligen de utslagna och de som befinner sig i samhällets marginal. Det är

viktigt att varna för den typ av politisk opportunist som spekulerar i sådana opinioner.

Jag har suttit här i riksdagen i 17 år och upplevt olika justitieministrar. För den som är anhängare av en progressiv kriminalpolitik var det på sin tid en mycket glädjande upplevelse att lyssna till justitieminister Geijer. Man hade också stora förhoppningar på den utmärkte justitieministern Ove Rainer – han fick verka från sin statsrådsposition under alltför kort tid.

Sedan dess har utvecklingen inom justitiedepartementet stegvis blivit allt dystrare. Inslaget av oöverlagda populistiska och reaktionära offentliga uttalanden har markant stegrats. Det är också något som stämmer till eftertanke. Det finns kanske anledning för folk i arbetarrörelsen att fråga vilken väg man nu egentligen håller på att skrida in på.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter debatten om lagutskottets betänkande 9.)

Kammaren övergick till att debattera justitieutskottets betänkande 9 om delegerad beslutanderätt i vissa domstolsärenden m. m.

Delegerad beslutanderätt i vissa domstolsärenden m. m.

Anf. 12 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Försök med delegering till domstolsbiträden av vissa mål och ärenden av enkel beskaffenhet har pågått sedan oktober 1978. De olika försöksverksamheterna har utvärderats och erfarenheterna har genomgående varit goda. Det är naturligtvis bra att vi fortsätter på den vägen och ser om det finns möjligheter att delegera ytterligare ärenden. I den proposition som vi nu behandlar föreslås att domstolsbiträden vid tingsrätt, i den utsträckning som regeringen föreskriver, skall få handlägga och avgöra ärenden som inte är tvistiga och som avser avträdande av egendom till förvaltning av boutredningsman, förordnande eller entledigande av boutredningsman, förordnande av bodelningsförrättare eller skiftesman vid arvsskifte samt vissa ärenden enligt lagen om dödande av förkommen handling.

I stort sett på alla dessa punkter, herr talman, är utskottet enigt. Men det finns en punkt där vi moderater har reserverat oss. Vi vet alla att den 1 januari 1988 träder äktenskapsbalken, lagen om sambors gemensamma hem, vissa ändringar i ärvdabalken och lagen om homosexuella sambor i kraft. Det är en mycket genomgripande förändring av äktenskaps- och samlevnadsrättem som då äger rum.

De nya reglerna innebär bl. a. följande:

I lagen om sambors gemensamma hem, den s. k. sambolagen, ges vissa regler om sambors gemensamma bostad och bohag. Lagen gäller om en ogift man och en ogift kvinna bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Den s. k. sambolagen är också tillämplig om två ogifta personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande. Enligt sambolagen skall äktenskapsbalkens regler om bodelningsförrättare gälla även vid upplösning av ett samboförhållande. Om samboförhållandet upplöses genom den ene sam-

bons död blir den efterlevande sambon, enligt ärvdabalken. delägare i den avlidnes dödsbo och har i denna egenskap rätt att bl. a. begära att dödsboet avträds till förvaltning av boutredningsman. Även ärvdabalkens regler om sambor är tillämpliga på homosexuella sambor.

Innebörden av det som jag nu har sagt är att det i ärenden om t. ex. förordnande av boutredningsman eller bodelningsförrättare kan bli aktuellt att pröva om två personer har bott tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden i ett homosexuellt eller ett heterosexuellt förhållande. Det säger sig självt att sådana ärenden till sin natur är utomordentligt komplicerade och dessutom mycket känsliga. De är i vart fall väl så komplicerade som de ärenden med internationell anknytning som enligt propositionens förslag skall undantas från delegering. Till det kommer att det inte finns någon som helst erfarenhet av lagstiftningen om samboförhållanden. Stora tillämpnings-svårigheter kan vi dock förutse när lagen skall börja tillämpas. Mot den bakgrunden anser vi moderater att det är olämpligt att i vart fall nu öppna möjligheter för delegering i ärenden som rör just samboförhållanden. Vi tycker att frågan om delegering får tas upp till förnyad prövning när vi har fått erfarenhet av hur den nya äktenskapslagstiftningen verkligen fungerar och vilken praxis som då utvecklar sig.

Herr talman! Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till den moderata reservationen i betänkandet.

Anf. 13 HELGE KLÖVER (s):

Herr talman! I snart tio år har man vid tingsrätterna tillämpat ett system med delegering av handläggaruppgifter till domstolsbiträden rörande flera slag av mål och ärenden. Den här delegeringen har bedrivits som försöksverksamhet och har sedermera utvärderats. Erfarenheterna har genomgående varit goda. Därför har vissa av dessa ärendegrupper fått en permanent reglering i tingsrättsinstruktionen vad gäller delegering. Det gäller inskrivningsärenden, mål om betalningsföreläggande och förmynderskapsärenden.

I den proposition som det här betänkandet handlar om föreslås ytterligare försöksverksamhet med delegering av ett antal ärenden, såsom förordnande av bodelningsförrättare, skiftesman vid arvsskifte m. m. Utskottsmajoriteten anser att man, eftersom erfarenheterna av tidigare gjorda delegeringar har varit goda, nu bör kunna gå vidare och ytterligare utvidga delegeringsmöjligheterna i en ny försöksverksamhet. I betänkandet upprepar utskottet uttalanden som gjorts flera gånger tidigare, att delegering kan vara en positiv rationaliseringsåtgärd och att delegering kan avlasta domarpersonalen mer eller mindre rutinmässiga arbetsuppgifter, samtidigt som notarier och biträdespersonal därigenom får mer ansvarsfyllda uppgifter.

Men det delegeringsbara området måste begränsas till vissa mål och ärenden och verksamheten utövas under sådana former att någon kvalitetsförsämring beträffande rättssäkerheten inte inträffar. Delegering skall enligt förslaget endast få ske i enkla ärenden, således inte i ärenden som är av vidlyftig eller svår beskaffenhet, eller om det anses att särskild kunskap eller erfarenhet behövs för att handlägga dem. Om detta råder det enighet.

I den reservation från moderaterna som är fogad till betänkandet föreslås ett undantag från delegeringsmöjlighet beträffande ärenden rörande sambo-

förhållanden. I reservationen framhålls, och det har vi hört Björn Körlof redogöra för, att det finns anledning förmoda att den lagstiftning som träder i kraft den 1 januari genom den nya äktenskapbalken och lagen om sambors gemensamma hem kommer att bli mycket komplicerad och således i nuläget inte lämpar sig för delegering.

Jag tycker att den här reservationen är onödig av två skäl. För det första har det sagts generellt att komplicerade ärenden inte skall delegeras, och för det andra skall ärenden beträffande sambors förhållanden inte delegeras nu. Erfarenheter av den nya lagstiftningen skall utvärderas innan det blir aktuellt med en försöksverksamhet även på detta område.

Utskottsmajoriteten anser ändå att det redan nu kan fattas ett principbeslut som möjliggör en framtida delegering. Det är helt klart att den verksamhet med delegering som har pågått, och den som nu föreslås, präglas av mycket stor försiktighet just för att behålla en hög kvalitet på rättssäkerheten. Man kan konstatera att under den tid som försöksverksamheten pågått har inte rättssäkerheten någon gång varit i fara.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om lagutskottets betänkande 9.)

Kammarén övergick till att debattera utrikesutskottets betänkande 9 om godkännande av konventionen om upprättande av det multilaterala investeringsgarantiorganet, m. m.

Godkännande av konventionen om upprättande av det multilaterala investeringsgarantiorganet, m. m.

Anf. 14 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! I propositionen 1987/88:9 föreslås att riksdagen skall godkänna konventionen om svenskt deltagande i MIGA. Detta anslog man pengar till långt i förväg genom att i våras avsätta ett belopp på 60 milj. kr. i budgeten. Det skedde alltså långt innan man förelade riksdagen ett förslag till beslut eller ens mer detaljerat angav vad pengarna skulle användas till.

Tidigare fanns ett svenskt system för att försöka stödja investeringar i utvecklingsländer. Det visade sig vara ofruktbart eftersom ingen sökte medel genom det. Därför avskaffades systemet. När det avskaffades för något år sedan krävde vi från vpk att man i stället skulle förändra reglerna på ett sådant sätt att medlen kunde utnyttjas för investeringar i utvecklingsländer, så att de skulle kunna främja de biståndspolitiska målen, främja utvecklingen av en ny ekonomisk världsordning och medverka till en betydligt rättvisare situation mellan industriländer och utvecklingsländer.

MIGA-projektet kommer såvitt jag kan se att i allt följa det vanliga mönstret. Det kommer att vara ett stöd för de kapitalistiska företagens investeringar i utvecklingsländer, och så långt kan det tyckas vara ett gott system. Men om man blickar tillbaka i historien och ser hur dessa

Godkännande av konventionen om upprättande av det multilaterala investeringsgarantiorganet, m. m.

investeringsinsatser har gjorts och vilken situation de har lett till, måste man invända mot att Sverige deltar oreserverat i ett system där vi inte kommer att kunna få något avgörande inflytande på grund av majoritetsprinciperna i internationella organ av det här slaget.

Många utvecklingsländer har hamnat i en oerhört besvärlig situation genom de krav som har ställts på dem från Världsbanken och Internationella valutafonden. I många fall har en så svår situation uppstått att det sociala livet ligger på en nivå som är så låg att vi aldrig skulle kunna acceptera den. Det har gått så långt att de stora transnationella bolagen nu börjar inse att utan en riktig förändring i utvecklingsländerna, en lättnad i skuldbördor och annat, hotas deras egen marknad och deras fortsatta exploatering av dessa länder. Kapitalistiska företag behöver ju också en marknad. Den sociala situation som uppstått i dessa länder är i vissa fall sådan att det kan leda till nationaliseringar av egendom, till att man inställer betalningar o. d.

Detta är risker som ett kapitalistiskt företag måste räkna med när man investerar i ett land som är på en sådan nivå och har en situation – framkallad många gånger av företagen själva, om vi resonerar enligt världsmåttstock – som är helt orimlig. Då måste man också räkna med följderna av sin egen utsugning. Nu vill den svenska regeringen gå med härvidlag och försäkra de transnationella bolagen mot att deras politik skall slå fullt ut och kanske få till följd nationaliseringar. Man vill i första hand försäkra bolagen mot politiska risker.

Vi brukar hävda – och få mycket skäll för det uttalandet – att Sverige är en liten men hungrig imperialistisk stat. Jag måste säga, att går man med i MIGA på de föreslagna villkoren, då har man bekräftat att man deltar i det imperialistiska systemet fullt ut med den innebörd vi lägger i ordet imperialism.

En ändring av detta mönster är helt nödvändig. Nya lösningar måste till, och det måste föras en annan politik än den som dikteras av transnationella bolag, om man skall komma till rätta med de problem som finns. I utskottsbetänkandet beskrivs i vackra ord syftet med det hela, men ingen kan med bibehållen självaktning påstå att MIGA skulle hjälpa till att förbättra situationen i tredje världen. Tvärtom kommer MIGA att förstärka de transnationella bolagens ställning och ge dem ytterligare ett skyddsnät för att de skall kunna verka på det sätt som de har gjort hittills.

Man kan bara erinra sig ITT:s agerande i Chile inför statskuppen där. När Allenderegeringen hade nationaliserat ITT, medverkade ITT aktivt till en statskupp och ett blodbad. Det finns andra exempel som är mera näraliggande och där man kan diskutera vad som kommer att hända. Det är den svenska bojkotten mot södra Afrika, där nu ASEA och Brown Boveri har gått samman och det diskuteras om den svenska lagstiftningen kan gälla för dotterbolag eller om det kanske är den schweiziska lagstiftningen, vilken inte reser några hinder för att ASEA Brown Boveri blir kvar i Sydafrika som skall gälla. Då kommer kanske det nu föreslagna systemet att medverka till att säkra ASEA:s och Brown Boveris fortsatta närvaro i södra Afrika och utgöra en garanti när det gäller de eventuella politiska riskerna där. Det är givet att investeringar där innebär politiska risker, det måste alla inse.

Jag kan inte förstå hur ni socialdemokrater kan medverka till att Sverige

deltar i ett sådant försäkringssystem, som skall garantera fortsatta vinster och fortsatt avkastning. Det kan också bli fråga om att ersätta förluster som görs därför att företag deltar t. ex. i södra Afrika och befrämjar det krig som förs mot frontstaterna – ett krig där man t. o. m. kidnappar svenska medborgare och håller dem i fängsligt förvar under månader.

Herr talman! Det krävs en helt annan inriktning på den svenska bistånds- och utvecklingspolitiken på detta område. Därför yrkar vi avslag på propositionen och bifall till vpk:s reservation.

Anf. 15 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Låt mig först få yrka bifall till utskottets hemställan och därmed också avslag på vpk-reservationen.

I motsats till Hans Petersson i Hallstahammar och vpk anser utskottsmajoriteten att det multilaterala investeringsgarantiorganet MIGA faller inom ramen för den svenska biståndspolitik i den mening att systemet befrämjar sådana kapitalöverföringar till u-länderna som inte innebär en ökad skuldsättning för dessa länder. Det är viktigt att betona detta i sammanhanget. Vidare tycker vi att det är av stort värde att till MIGA:s uppgifter hör att främja ett ökat investeringsflöde mellan u-länder.

Herr talman! Utskottet har kunnat konstatera att många u-länder under senare år fått en mer positiv syn på utländska investeringar. Man har insett de möjligheter till tekniköverföring och know-how som sådana investeringar medför.

Slutligen: Även om det kommer att bli svårt att fastställa MIGA:s roll i en utveckling mot ökade investeringar i u-länder, så finns det starka skäl som talar för att multilaterala garantier – även om de starkt ogillas av vpk – när det gäller icke-kommersiella risker kan förmå annars tveksamma investerare att etablera sig i u-länder. Det handlar om att öka sådan investeringsvillighet som kan bidra till utvecklingen i u-länderna.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på vpk:s reservation och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 16 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Axel Andersson säger att detta är ett så finurligt system att det genom att främja transnationella bolags investeringar i u-länderna skall kunna medverka till överföringar till u-länder utan ökad skuldsättning för dessa länder. Men då måste man fundera litet över hur skuldsättningen har uppstått. Jo, sådana här bolag har under historiens gång utnyttjat och utsugit dessa länder så att länderna inte har fått skörda frukterna av sitt eget arbete. Det är ju orsaken till att man måste låna pengar i andra länder. Många av u-länderna är ju oerhört rika länder, och skulle de – som fallet är då det gäller Sverige och den svenska ekonomin – själva ha kunnat skörda frukterna av sitt arbete skulle en sådan här situation inte ha uppstått. Det är ju en del i mönstret, Axel Andersson.

Då kan man säga: Måste man ändå inte investera, måste man inte göra något för att överföra teknik och se till att länder moderniseras? Visst måste man göra det, men det måste ske genom biståndspolitiska åtgärder och med en vilja att förändra det ekonomiska systemet i världen, så att en ny och mera

rättvis ekonomisk världsordning kan utvecklas. Man måste sträva efter mera rättvisa handelsförhållanden och rättvisa förhållanden över huvud taget mellan i-länder och u-länder. Man skall dock inte göra det genom att försäkra mot politiska risker.

Vilka är de politiska riskerna? Det finns länder, där utsugningsgraden är så hög att man riskerar att bolag kan nationaliseras eller att det kan bli uppror i landet på grund av att arbetarklassen är så oerhört förtrampad att den inte längre kan leva under de förhållanden som råder. Det är klart att det är tacksamt att investera i sådana länder där utsugningen är hård, där profitkvoten är hög och där kanske militärmakt och annat håller arbetarklassen nere. Skall man då få en försäkring mot sådana investeringar? Skall man inte väga de enorma vinsterna mot riskerna? Skall man inte låta de transnationella bolagen ta dessa risker? Måste regeringen gå in och skydda dem också för detta? Skall man utöver utsugningen också garantera företagets fortsatta verksamhet? Jag förstår inte detta, Axel Andersson.

Anf. 17 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater beskylls ofta från vpk-håll för att vara någon sorts arbetarklassens förrädare när det gäller vår inställning till tredje världens länder och biståndsverksamheten. Hans Petersson i Hallstahammar uttryckte sig dock inte så drastiskt i dag. I de motiveringar han har framfört för vpk-reservationen framskymtar det att vi från svenskt socialdemokratiskt håll skulle delta i något slags gigantisk internationell konspiration gentemot u-länderna – en kapitalistisk sådan.

Mot detta kan jag bara konstatera att skillnaden mellan socialdemokraterna och vpk är att vi från socialdemokratiskt håll försöker att påverka den verklighet som vi måste erkänna. Den finns där oavsett om vi tycker om den eller inte.

I biståndsverksamheten har vi ofta kunnat konstatera det svala intresse som större delen av den rika världen visar för att ställa upp för u-ländernas utveckling. Det gäller då att påverka systemet. Vi ser möjligheter att genom det nya organet MIGA göra ytterligare investeringar i de länder som så väl behöver det.

Jag hade tidigare i höst tillfälle att besöka Tanzania. Av samtal med regeringsföreträdare där framgick det mycket klart att man från Tanzanias sida helst önskade utländska investeringar i landet, för att bygga upp landets ekonomi. Många av u-länderna – inte minst i Afrika – resonerar i dag på det sättet.

Herr talman! Jag ber därför återigen att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 18 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå att u-länderna vill ha utländska investeringar. Det behövs ny teknik och nytt kapital på många håll för att man skall kunna åstadkomma en förändring. Men dessa åtgärder bör kunna genomföras under sådana villkor att man inte skall behöva försäkra sig mot politiska risker. Om man då investerar i sådana sammanhang där den sociala situationen är så ohållbar, säger det ju något om jordmänen för utsugning.

Axel Andersson säger vidare att vpk beskyller socialdemokraterna för att göra både det ena och det andra. Jag vill påstå att ni socialdemokrater inte påverkar i detta läge, utan ni följer med. Ni följer Internationella valutafonden, Världsbanken och storfinanserna och anslår pengar och hakar på det transnationella, multinationella imperialistiska systemet, som detta kommer att bli en del av.

Vi försöker påverka genom att säga att man måste göra på ett annat sätt. Man måste arbeta med andra medel från svensk utgångspunkt för att nå de mål som jag faktiskt tror att socialdemokrater och vi kommunister har gemensamt. Det gäller att underordna sig de internationella organen och få någon tiondels rösträtt i ett mycket stort sammanhang, där de transnationella bolagen och Världsbanken bestämmer. Det ändrar ingenting, Axel Andersson. En progressivare politik från ert håll skulle godtas.

Jag skall inte säga att ni är förrädare, som Axel Andersson själv försökte säga. Men ni hakar på, ni följer med, ni har inget att invända mot en utveckling som sker. Ni blir då medskyldiga.

Anf. 19 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vänder mig till Hans Petersson i Hallstahammar och alla andra inom vpk som är kritiska när det gäller frågan om att Sverige skulle ställa upp på konventionen om MIGA. Låt mig bara säga att detta icke förtar vår strävan att på andra områden söka få till stånd en fruktbar dialog om en ny ekonomisk världsordning. Det blir litet orättvist när Hans Petersson säger att vi passivt följer med.

Från svenskt håll, från svenskt socialdemokratiskt håll och från regeringens sida görs upprepade ansträngningar för att föra denna, för hela världen viktiga, fråga högst upp på dagordningen.

Både Hans Petersson och jag känner till realia i detta sammanhang. Det är de mäktiga industriländerna som styr. Hur duktiga vi än är, måste vi erkänna att vi är små i sammanhanget. Men vi har en röst. Det fordras då också att andra begriper vart vi är på väg och hur det går. Det är därför vi aldrig förtröttas, Hans Petersson.

Anf. 20 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Axel Andersson säger att socialdemokraterna arbetar på andra områden och är så duktiga där, men på detta område följer de med. Jag tycker att det råder en motsättning, om socialdemokraterna och Axel Andersson är så duktiga.

Jag vet att Axel Andersson har ett samvete när det gäller detta. Därför undrar jag om vi egentligen icke är överens om att man borde hålla sig utanför MIGA.

Varför skulle man inte också på detta område försöka redovisa en alternativ utvecklingsväg och visa att den svenska regeringen och Sveriges riksdag står för andra värderingar än MIGA, som helt underordnas den imperialistiska politiken? Axel Andersson, det är för mig en gåta att ni går med på detta.

Anf. 21 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Vi försöker att vara pragmatiska i en besvärlig värld och göra det som är möjligt att göra i varje tänkbar situation.

Anf. 22 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag vill påpeka att det är möjligt att göra väsentligt andra saker än det som storfinsan vill, Axel Andersson.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter debatten om lagutskottets betänkande 9.)

Beträffande justitieutskottets betänkande 10 konstaterade talmannen att ingen talare var anmäld.

Kammaren övergick därför till att debattera justitieutskottets betänkande 8 om underrättelser till parterna om dom m. m.

Underrättelse till parterna om dom m. m.

Anf. 23 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Enligt rättegångsbalkens regler skall domstolarna meddela dom inom två veckor efter huvudförhandling. Om den tilltalade är häktad skall det ske inom en vecka. En skriven dom skall då föreligga. Om synnerliga skäl föreligger kan det få ta längre tid.

I en centermotion undertecknad av Marianne Andersson och Gunnar Björk anfördes att det inte är ovanligt att den i lagen utmätta tidsfristen överskrids på grund av domstolarnas stora arbetsbelastning.

Ett exempel på detta har justitiekanslern uppmärksammat. I ett beslut från maj i år framhålls att tidsutdräkten vid tvistemålsavdelningen vid Stockholms tingsrätt i ett stort antal mål varit fyra veckor eller mer. Justitiekanslern anförde bl. a. att det skulle vara fel att dölja att många domstolar i dagsläget har en arbetssituation som medför särskilda svårigheter att på avsett sätt bemästra särskilt de större tvistemål som kräver kollegial sammansättning.

Detta är som vi ser det från centerpartiets sida mycket illavarslande. En snabb och effektiv handläggning av mål och ärenden är viktiga för parternas rättssäkerhet. Det är nödvändigt att domen skrivs i nära anslutning till huvudförhandlingen. Risken är annars att minnesbilden fördunklas.

Jag vill här understryka vad vi framhållit i betänkandet, nämligen att det är angeläget att domstolarna inte till följd av en övermänsklig arbetsbelastning tvingas dröja med att meddela sina avgöranden.

I ett särskilt yttrande har Elving Andersson och jag särskilt understrukit vikten av att den resursförsämring som pågått under flera år snarast måste brytas. Om så inte sker kommer kvaliteten i domstolarnas arbete att allvarligt äventyras. Vi menar att det är oacceptabelt att resurserna skurits ned, samtidigt som domstolarnas arbetsbörda ökat under en följd av år. Domstolarnas svårigheter att meddela domar inom föreskriven tid visar att det inte

går att fortsätta med resursförsämringar. Den s. k. osthyvelsprincipen går inte att tillämpa längre.

Justitieminister Anna-Greta Leijon är närvarande i kammaren, vilket jag uppskattar mycket. Jag vill därför passa på att skicka med dessa synpunkter inför det pågående budgetarbetet. Vi tycker att det är viktigt att arbetsituationen på domstolarna uppmärksammas.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i justitieutskottets betänkande nr 8.

Med detta anförande – under vilket ledningen av kammarens förhandlingar för en stund övertagits av andre vice talmannen – var överläggningen i ärendet avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om lagutskottets betänkande 9.)

Beträffande justitieutskottets betänkanden 11 och 17 konstaterade talmannen att ingen talare var anmäld.

Kammaren övergick därför till att debattera finansutskottets betänkande 3 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen.

Förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen

Anf. 24 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag skall be att få inleda med ett citat. Det lyder:

”Den socialdemokratiska regeringen har åter begärt att riksdagen ska ge den mandat att vid av regeringen själv valt tillfälle – – kunna använda sig av den beryktade prisregleringslagen. Begäran markerar en fortsättning på en 17-årig dålig politisk tradition i Sverige. Prisregleringslagen är en krislag avsedd att användas när landet befinner sig i krig eller krigsfara eller när fara har uppkommit på allvarlig prisstegring. Huruvida en prisreglering i form av prisstopp eller liknande är ett effektivt medel att bekämpa inflation eller oönskade kostnadsförändringar eller ej är nog utrett. Svaret har blivit entydigt nej. Regeringsmedlemmar och högre kanslitjänstemän har i övningar av mer intellektuell art också deklarerat att de åtminstone inte lurar sig själva att tro att ett prisstopp är verkningsfullt medel mot inflation och kostnadsstegringar.”

Så inledde Dagens Industri sin ledare den 15 oktober i år, och i den kan man till fullo instämma. En summering av den senaste perioden av socialdemokratiskt regeringsinnehav visar att Sverige har haft prisstopp 23 av 60 månader och att annan form av prisreglering rått under 6 månader.

Senaste gången ett prisstopp infördes var den 4 februari i år, när det stod klart att kampen mot inflationen ännu en gång hade misslyckats. Efter en period av strängt tillämpat prisstopp, uppdrog regeringen den 11 juni 1987 åt SPK att genom kontakter med företrädare för företagen få till stånd utfästelser rörande företagens prissättning. Som riktlinje för utfästelserna skulle gälla att priserna inte höjdes mer än vad som motiverades av inträffade kostnadsökningar och prishöjningar i tidigare led. Utfästelserna borde avse minst tiden till utgången av januari nästa år, trots att tillämpningstiden för

*Förlängd tillämpning
av allmänna prisregler-
ingslagen*

beredskapslagstiftningen bara gällde till den 20 december i år. Med utgångspunkt i utfästelserna skulle regeringen pröva om undantag från det allmänna prisstoppet kunde göras.

Prisstoppet har därefter successivt avvecklats på skilda varor och tjänsteområden. På områden som här efter inte omfattas av prisstopp gäller skyldighet att anmäla planerade prishöjningar. Prisstoppsförordningen, som ursprungligen gällde till den 3 augusti 1987, skall fortsätta att gälla t. o. m. den 20 december 1987, alltså samma dag som tillämpningstiden för den allmänna prisregleringslagen löper ut. Prisstopp gäller alltså fortfarande på vissa begränsade områden.

Det finns anledning att rikta stark kritik mot såväl regeringen som SPK för det sätt på vilket avvecklingen av prisstoppet har skett. Genom att försätta enskilda företagare i någonting som kan liknas vid en utpressningssituation, tvingas de välja mellan fortsatt prisstopp inom deras produktområde eller utfästelse om begränsning av kommande prishöjningar. När företaget skrivit på en sådan utfästelse, har regeringen regelmässigt beslutat att sedan släppa prisstoppet inom dess område. Den här uppläggningsmetoden har i praktiken gett SPK omfattande maktbefogenheter gentemot enskilda företag, vilket jag i princip tycker är förkastligt. Regeringen har genom detta förfarande medverkat till ett samordnat prisbeteende hos konkurrerande företag.

NO, näringsfrihetsombudsmannen, säger om detta: "Direkt prispåverkan från myndigheternas sida skall inte längre förekomma då prisreglering ej är i kraft. Den form för avveckling av prisstopp som tillämpas för närvarande genom prisutfästelser är en prispåverkande konstruktion som inte ligger inom ramen för PL, trots att den har en uppenbar karaktär av reglering. Förfarandet kan medföra flera nackdelar, såsom oklarheter om åtagandenas rättsliga status och verkningar, ökningen av företagens benägenhet att samverka inför överläggningar med myndigheter och befästande av existerande samarbeten. Systemet, som för närvarande tillämpas i kombination med förhandsanmälningsplikt enligt PL, innebär också att regleringsperioden blir tämligen lång, vilket ökar de risker för negativa effekter ur bl. a. konkurrenssynpunkt som är förbundna med prisreglering. Om ett prisstopp används på avsett sätt i kombination med andra stabiliserande åtgärder, borde en avveckling kunna ske tämligen snabbt utan att långvariga andra regleringsformer behöver sättas in såsom nu skett. En diskussion från rättslig synpunkt av dessa förfaranden hade varit betydelsefull. Till de negativa effekterna från konkurrenssynpunkt hör risken för att företag samråder inför sina kontakter med prismyndigheten. Detta hävdas i näringslivet vara en effekt både av nu rådande prisutfästelsesystem och av tidigare tillämpade system."

Den nu föreslagna förlängningen av allmänna prisstoppregleringslagen kan därför ses som ett förbud om att prisstopp åter kan komma att införas. Företag kan då förväntas höja priserna i förtid för att kompensera för ett eventuellt nytt prisstopp. Möjligheterna av ett prisstopp kan således med de senaste årens erfarenheter verka prishöjande.

Som exempel på hur regeringens proposition påverkar förväntningarna om nya ingrepp vill jag hänvisa till tidskriften Från Riksdag och Departement, som i nr 33 försett sin presentation med följande rubrik: "Prisstopp

efter årsskiftet". I artikeln sägs också: "Regeringen vill kunna gå in med prisstopp även efter årsskiftet". När t. o. m. riksdagens egen tidning så entydigt uppfattar propositionen som att nya ingrepp är att vänta, har ett stort steg tagits mot en situation där det allmänt anses att regeringen faktiskt avser att åter tillgripa prisstopp, om föreliggande regeringsförslag antas av riksdagen i dag.

Herr talman! Svenska och internationella undersökningar visar faktiskt att prisregleringar praktiskt taget alltid har negativa verkningar på marknads-ekonomiska systems funktionssätt och aldrig varaktigt kan hålla nere prisstegringen. Genom att störa marknadsprusbildningen verkar prisregleringar snarare långsiktigt uppdrivande på inflationstakten. När prisreglerande åtgärder blivit ett reguljärt inslag i stabiliseringspolitiken är risken stor att de motverkar sitt syfte. Medborgarna lär sig att beslut om införande av priskontroll betyder att det stundar stora prishöjningar efter prisstoppet. .

Det enligt min uppfattning bästa sättet att hålla tillbaka prisstegringarna är effektiv konkurrens och en riktigt utformad ekonomisk politik.

Det beslut som begärs av riksdagen är till råga på allt helt onödigt. Prisregleringslagen behöver nämligen inte vara i tillämpning för att regeringen utan riksdagens godkännande skall kunna införa exempelvis ett allmänt prisstopp. Det enda som krävs är att regeringen inom en månad underställer riksdagen beslutet för godkännande. Skulle riksdagen inte vara samlad, räcker det att anhängiggöra ärendet inom en månad efter riksmötets öppnande. Om riksdagen till äventyrs skulle vägra ge sitt godkännande, händer inget annat än att regleringen upphör att gälla.

Enligt min uppfattning är utskottsmajoritetens förslag direkt inflationsdrivande. Det blir en signal till företagen att i tid se om sitt hus och om möjligt höja sina priser i förtid och mer än vad de av rent marknadsmässiga skäl skulle ha gjort. Om regeringen verkligen hade menat allvar med sitt uttalande att få ner inflationen till en nivå som gäller i andra länder, skulle den nu ha avbrutit den i årtal automatiska förlängningen av prisregleringslagens tillämpning. Så tycks tyvärr inte bli fallet.

Det beslut som den socialistiska riksdagsmajoriteten nu står i begrepp att fatta innebär för det första uppenbart missbruk av en beredskapslagstiftning, för det andra ett i sak onödigt ingrepp med ett enda tänkbart syfte, nämligen att undandra beslut om prisreglering en politisk debatt i riksdagen, och för det tredje en helt felaktig signal till den marknad där prusbildningen sker. Det kan vi borgerliga politiker i Sveriges riksdag inte acceptera, och vi har därför fogat en gemensam reservation till utskottets betänkande.

Herr talman! Låt mig sluta med att än en gång citera ur ledaren i Dagens Industri den 15 oktober 1987. Där står: "Resultatet av årets prisregleringspolitik bör ge de ansvariga politikerna en klädsam skammens rodnad på kinderna. Vore det inte dags att sluta lura väljarna?" Vad säger Lisbet Calner om detta, då hon för tredje gången i rad får försvara detta omöjliga förslag?

Anf. 25 LENNART ALSÉN (fp):

Herr talman! I proposition 1987/88:28 hemställer regeringen att riksdagen godkänner en fortsatt tillämpning av allmänna prisregleringslagen under tiden den 21 december 1987—den 20 december 1988.

Finansutskottets socialistiska majoritet har ställt sig bakom regeringens hemställan och motiverar sitt ställningstagande med att prisregleringslagen varit ett medel i regeringens ekonomiska politik. Denna politik, säger utskottsmajoriteten, har varit framgångsrik i så måtto att den lyckats hålla tillbaka inflationen, samtidigt som arbetslösheten har minskat och detta från en i ett internationellt perspektiv redan låg nivå.

Jag skall gärna ge regeringen en klapp på axeln för arbetslöshetssiffrorna, men det som gjorts för att bekämpa inflationen kan vid en jämförelse med omvärlden snarast liknas vid ett misslyckande. Att inflationsbekämpningen misslyckats beror inte minst på regeringens flitiga användande av prisregleringslagen.

Herr talman! Prisregleringslagen har utformats som en beredskapslag. Tanken bakom detta är att prisstopp eller andra former av prisregleringar endast bör utnyttjas när riket befinner sig i en akut kris. Sedan 1982 har regeringen infört prisstopp fyra gånger under en sammanlagd tid av 23 månader, alltså nästan två år. Får man tolka detta så, Lisbet Calner, att utskottsmajoriteten menar att Sverige befinner sig i och kommer att befinna sig i en ekonomisk kris och att den s. k. tredje vägens ekonomiska politik ständigt balanserar på avgrundens brant?

Låt mig, herr talman, lämna några exempel på prisregleringars negativa effekter.

Ett långvarigt prisstopp förhindrar effektivt utnyttjande av produktionsresurserna. Ett prisstopp hämmar kapitalbildningen, dvs. den nödvändiga utbyggnaden av vår produktionskapacitet. De många och långvariga prisregleringarna har inte verkat dämpande på inflationstakten. Tvärtom har de närmast verkat uppdrivande på denna. Så sent som för någon vecka sedan talade jag med en industriledare, som på min fråga direkt medgav att företagen kallt räknar med prisregleringar och ser till att kompensera sig i förväg.

I detta sammanhang må nämnas att prisstoppet under första halvåret 1987 har varit en bidragande faktor till den köpfest vi upplevt under denna tid. Prisregleringen har alltså varit orsaken till den alltför snabba ökningen av den privata konsumtionen och därav följande import.

Till sist skall också nämnas den kritik som näringsfrihetsombudsmannen anfört i ett remissyttrande till regeringen över prislagsutredningens betänkande. Vid avvecklingen av det senaste prisstoppet kunde man notera en ökad benägenhet hos företagen att samordna sitt prisbeteende.

Herr talman! I propositionen sägs det: "I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen 1986/87:28 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen fann finansutskottet det motiverat att förlänga lagens tillämplighetstid med ett år och ansåg att ett prisstopp i kombination med andra stabiliseringspolitiska medel i vissa situationer kan vara en både nödvändig och effektiv åtgärd."

Min uppfattning är den motsatta. Åtgärden är onödig och ineffektiv. Inte ens finansministern själv är särskilt entusiastisk. Hans uttalande att "prisstopp vid det här laget lurar väldigt få" talar för att kammaren borde besluta i enlighet med den gemensamma borgerliga reservationen i detta ärende.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till reservation 1.

Anf. 26 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Den allmänna prisregleringslagen instiftades 1956 och utformades som en beredskapslag. Sedan 1982 har lagen varit i tillämpning hela tiden. Allmänt prisstopp och andra prisreglerande åtgärder har varit gällande under ungefär halva den tidsperioden. Detta förhållande leder tankarna till slutsatsen att vi måste befinna oss i ett extremt krisläge och står således i bjärt kontrast till socialdemokraternas tal om en ekonomi på rätt väg.

Lagens utformning som en beredskapslag antyder lagstiftarens ambitioner för dess tillämpning. Den skall användas i tillfälliga nödsituationer. Så har icke skett. I stället har lagen under senare år använts som ett ständigt återkommande instrument i den ekonomiska politiken och har därmed kommit att motverka sitt egentliga syfte, nämligen att dämpa prisutvecklingen.

Utskottet konstaterar i den del av betänkandet där det råder enighet följande: "Utskottet vill för sin del understryka att skillnaden i inflationstakt gentemot våra viktigaste handelspartners alltjämt är för stor och att detta utgör ett allvarligt problem för den svenska ekonomin. Det är därför av yttersta vikt att den ekonomiska politiken inriktas mot att nedbringa inflationstakten."

Så långt är det alltså ett enigt utskott. Inflationen måste hållas på en så låg nivå som möjligt.

När det däremot gäller metoden som vi nu diskuterar, nämligen ofta återkommande prisstopp, skiljer sig våra uppfattningar. Den socialistiska majoriteten, bestående av socialdemokrater och vpk-are, framhårdar i sin uppfattning att metoden verkar i avsedd riktning, medan övriga partier – centern, folkpartiet och moderaterna – har motsatt uppfattning. Socialisterna framhårdar i sin uppfattning trots att all erfarenhet – och sådan har vi ju fått rikligt av under senare år – talar för att ofta återkommande prisstopp snarare motverkar sitt ursprungliga syfte.

Ofta återkommande prisstopp som en normal och förutsebar åtgärd medför självfallet att företagen inrättar sin prissättning härefter. Man höjer sålunda priserna såväl före ett förväntat prisstopp som efter prisstoppets upphörande. Sett över en något längre tidsperiod än själva prisstoppets giltighet höjs alltså priserna mer än de annars skulle ha gjort.

Prisstopp medför betydande obalanser mellan olika företag, såväl mellan exportbaserade, ofta stora, företag och hemmamarknadsorienterade, ofta mindre, företag som mellan de företag som vid prisstoppets införande hunnit höja priserna och företag som vid samma tidpunkt inte hunnit göra det.

Prisstopp medför också ryckighet i konsumtionsvolymen. Konsumtionen ökar under prisstoppens perioder och dämpas därefter. De här obalansproblemen behandlas mera utförligt i den gemensamma center-folkparti-moderatreservationen. Där föreslås också att regeringen upphäver det nu rådande prisstoppet, vars avveckling hårt har kritiserats av bl. a. näringsfrihetsombudsmannen.

Herr talman! Jag ber mot den här bakgrunden att få yrka bifall till den reservation som har fogats till detta betänkande.

Anf. 27 LISBET CALNER (s):

Herr talman! Regeringens begäran om en förlängd tillämpning av den allmänna prisregleringslagen återkommer vid den här tidpunkten sedan 16 år tillbaka, om jag inte är felunderrättad. Utskottets majoritet anser att regeringen även i år skall få den här fullmakten. Det har vi motiverat i finansutskottets betänkande nr 3, där vi säger att "regeringen med den förda politiken lyckats hålla tillbaka inflationen samtidigt som arbetslösheten har minskat från en i ett internationellt perspektiv redan låg nivå".

Denna inriktning av den ekonomiska politiken måste vidmakthållas. I den gemensamma reservationen av moderaterna, centern och folkpartiet sägs, precis som Rolf Kenneryd framhöll, att många stora företag påverkas bara i blygsam omfattning, eftersom de säljer en stor del av sina varor på världsmarknaden, medan däremot deras svenska underleverantörer påverkas negativt.

Till det vill jag säga, att vi i Sverige ju inte kan reglera den övriga världens prissättning. Det finns också något som heter dispenser och undantag, om det skulle visa sig att effekten på något område blir alltför negativ eller att en snedvriden konkurrens uppstår. Vi har erfarit att pris- och kartellnämnden brukar sköta de här frågorna med förnuft och omdöme.

Man påstår också i reservationen att de senaste prisregleringarna har resulterat i vad man kallar köpfest för konsumenterna. Är det inte litet överdrivet att tillskriva den här lagen så stor betydelse, när ni annars anser den vara så onödig? Jag tror att det kan bero på att allt fler människor har ett jobb och har möjlighet att handla och konsumera. Lönesumman har också stigit.

Vidare sägs att prisstoppet, som infördes i februari i år, var illa underbyggt. Jag vill inte hålla med om det. SPK:s allmänna prisövervakning hade gett signaler om att det fanns risk för prishöjningar. I avtalen för 1986 fanns en klausul som innebar, att om prisutvecklingen under året översteg 3,2 % skulle facket ha rätt att begära omförhandlingar. Som den minnesgode vet blev det inga omförhandlingar. Det tror jag att de flesta tycker var bra. Det är väl ändå ett exempel på en konkret och positiv effekt av prisstoppet eller prisregleringen.

Vid utskottets behandling av frågan konstaterades att här finns två olika uppfattningar, och ej mötas de två – utom under den borgerliga regeringstiden naturligtvis, för då tyckte även den borgerliga regeringen att det var bra att ha den här möjligheten att införa prisstopp utan att gå till riksdagen och diskutera det.

Herr talman! Jag har roat mig med att göra några "klipp" av tidningsrubriker angående prisstoppets införande i februari. De hade följande lydelse: Politisk kosmetika. Prisstoppet en besvikelse. Prisstoppet fick avsedd effekt. Prisstopp inget botemedel. Fackliga företrädare hyllar regeringens prisstopp och hoppas att det skall bli långvarigt.

Köpmannaförbundets tidning skrev: Så blev det prisstopp i alla fall. Hoppas att eländet blir kortvarigt.

Herr talman! Jag tror att vi får leva med de här olika uppfattningarna.

Hittills har man i motionsyrkandena helt sonika föreslagit avslag på propositionen. Centern har valt att variera sig i år och föreslår att riksdagen

skall begära att regeringen upphäver prisstoppet. Utskottets majoritet anser att regeringen skall avgöra huruvida det skall vara kvar eller inte, i kraft av den fullmakt som en tillstyrkan av finansutskottets hemställan i betänkande nr 3 innebär.

Herr talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan och därmed avslag på reservationen.

Jag vill också passa på att svara på några frågor. Lennart Alsén och Rolf Kenneryd undrar om vi har några ekonomiska problem, så att det är nödvändigt att vi förlänger den här tillämpningen.

Börskrasch, recession, depression – det är ord som haglar när man gör bedömningen av världsekonomin i dag. Jag fick ett pressmeddelande i morse om ett tal som finansministern hade hållit. Jag kommer också just från OECD, och dess ekonomer använde också de här bedömningarna.

Även om det bara är de allra största pessimisterna som gör den här bedömningen, innebär det ändå en uppmaning till oss att se om vårt hus och stärka den svenska ekonomins förmåga att stå emot yttre störningar. Trots allt är vi en del, om än en liten, i världsekonomin och är mycket känsliga. Något annat val än att skärpa vaksamheten och intensifiera kampen mot inflationen finns inte. Vi är eniga om att målet för den ekonomiska politiken är arbete åt alla; det skrev vi under tillsammans i finansutskottet i ett betänkande så sent som förra veckan. Den viktigaste förutsättningen för att nå det målet är att göra slut på inflationen, och minimikravet är då att Sverige inte har snabbare prisstegringar än de länder vi konkurrerar med på världsmarknaden. Att i ett sådant läge vrida ett av redskapen ur händerna på regeringen när det gäller att föra en stabil ekonomisk politik tycker jag vore oklokt.

Till Rune Rydén: Just det – möjligheten till beslut om prisstopp finns alltid, oavsett beslutet i dag. Att majoriteten i utskottet tillstyrker en förlängning av tillämpningen av PL innebär helt enkelt att vi har förtroende för regeringens ekonomiska politik, och det säger jag utan tillstymmelse till skammens rodnad på mina kinder.

Anf. 28 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag skall till Lisbet Calner säga att det är alldeles rätt; det är sextonde året i rad som vi står här och diskuterar prisregleringslagen. Det stod fel i Dagens Industris ledarstick, men eftersom det var ett citat citerade jag ordagrant.

Sedan är det helt enkelt så, att vi har olika uppfattningar när det gäller prisregleringslagen, men, Lisbet Calner, det finns dock vissa fakta som man måste ta hänsyn till. Alla undersökningar, alla vetenskapliga publikationer som har rört det här ämnesområdet pekar entydigt på en enda sak, nämligen att prisreglering inte får den avsedda effekten, snarare tvärtom. Om man tittar på länder som Grekland, Frankrike, Italien etc. som har tillämpat samma typ av prisreglering som vi här i Sverige, finner man att de har en högre inflationstakt än omgivningen. Det är den situation vi också befinner oss i. Är det i den ligan Lisbet Calner vill att vi skall fortsätta att spela på det ekonomiska fältet? Vore det inte bättre att kunna jämföra oss med Västtyskland och andra av våra mera ledande konkurrentländer?

‘Sedan skulle jag vilja ställa den här frågan till Lisbet Calner: På vilket sätt kan en sådan här enligt min uppfattning helt onödigt åtgärd bidra till att skapa stabila förutsättningar och ökad tilltro till den ekonomiska politiken, som Lisbet Calner säger? Det skulle vara intressant att få ett svar.

Anf. 29 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Lisbet Calner hänvisar till att den här lagen har varit i tillämpning i 16 år, och det är riktigt. Att jag använde år 1982 som utgångspunkt var därför att man under den period som förflutit sedan 1982 har använt prisstoppet som instrument flitigare än någon period tidigare under de här 16 åren. Dessutom har de här 16 resp. 5 åren successivt givit oss ytterligare erfarenheter, och de erfarenheterna har – såväl via offentliga utredningar som i det praktiska livet – lett fram till slutsatsen att prisstoppet har motsatt effekt mot sitt egentliga syfte.

Lisbet Calner säger att man kan parera obalanserna mellan företag med dispenser och undantag. Detta är naturligtvis möjligt i regleringsivrnarnas sinnevärld. Men vi vill inte ha den stelbenta och ineffektiva byråkrati som detta innebär. Effekterna är inte heller sådana att de uppmuntrar till efterföljd.

Vidare gör Lisbet Calner några reflexioner med anledning av frågan om huruvida vi befinner oss i kris eller ej. Hon bedömer att börsutvecklingen skulle medföra sådana ekonomiska problem att vi behöver ha en fortsatt tillämpning av prisregleringslagen. Jag tror att det är en ganska udda bedömning som Lisbet Calner gör. Det finns mycket större anledning att göra bedömningen att den senaste tidens utveckling på börserna och den ekonomiska utvecklingen i övrigt bl. a. kommer att leda till en dämpad köplust, som i sig medför en avsevärt mer balanserad prisutveckling än den vi har fått uppleva under senare tid. Detta är således snarast ett ytterligare argument för att man inte behöver ha prisregleringslagen i tillämpning.

Anf. 30 LENNART ALSÉN (fp):

Herr talman! Jag vet inte vad ont Lisbet Calner har gjort, eftersom hon för tredje gången tvingas försvara detta omöjliga förslag. Låt mig ställa ett par frågor.

För det första: Kan Lisbet Calner med siffror och statistik visa på att prisstoppet har haft en avgörande inverkan när det gäller att minska inflationen? Lisbet Calner nämner inget om något underlag utan talar i allmänna ordalag om att det har haft en sådan inverkan.

För det andra: Lagen är ju en beredskapslag, och den skall tas till i ett extraordinärt krisläge. Lisbet Calner sade att världen i dag ser rätt ond ut och att det väntar en ekonomisk kris om hörnet. Hon refererade också till sitt besök i Paris, eller var det nu var någonstans. Men bedömer Lisbet Calner det så, att detta läge är för handen för Sveriges del? Regeringen har ju i ett utsatt läge alltid möjlighet att gå till riksdagen. Det enda besvärande i detta sammanhang är att man får en allmän debatt före ett eventuellt godkännande av riksdagen. Är det, Lisbet Calner, denna allmänna debatt som regeringen och utskottsmajoriteten tycker så illa om?

Anf. 31 LISBET CALNER (s):

Herr talman! Det konstaterades redan när vi förra gången diskuterade förlängningen av denna lags tillämpning att det inte fanns några nyheter i argumenteringen. Jag vill nästan hålla med om vad Anne Wibble sade den gången, att det inte är fråga om några större nyheter. Man påstår hela tiden att vi från vårt håll hävdar att prisstoppet i sig skulle minska inflationen. Detta har vi aldrig sagt. Vad vi säger är att prisstoppet i kombination med andra stabiliseringspolitiska medel i vissa situationer kan vara en både nödvändig och effektiv åtgärd. Vi vidhåller detta – det vill jag tala om för mina meddebattörer.

Rolf Kenneryd sade att jag hade gjort en udda bedömning. Jag skulle vilja säga att det verkligen var ett udda sätt att uppfatta och förstå när jag försökte berätta litet grand om vad som händer i världsekonomin i dag. Rolf Kenneryd påstår att jag skulle tro att prisstoppet kan göra någonting åt problemen i samband med börskraschen. Det var verkligen ett udda sätt att uppfatta vad jag sade.

Att inflationen är för hög är också något som vi är överens om. Det är därför som det gäller att ge regeringen alla möjligheter och redskap för att bekämpa inflationen. Varför tog Rune Rydén inte upp arbetslösheten när han gjorde jämförelser internationellt? Det finns en del tidningar som brukar ägna sig åt att tala om eländesindex, dvs. att summan av inflation och arbetslöshet blir eländesindex. När det gäller den summan, Rune Rydén, kommer vi på medaljplats.

Anf. 32 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Lisbet Calner efterlyser nya argument. Hon sade att några sådana inte har kommit fram i debatten här i dag. Men det finns nya argument, och jag tycker att det är synd, om Lisbet Calner inte har uppfattat dem. Bl. a. finns argumentet att vi i nuvarande läge har hamnat i en situation som har ett inslag av utpressning över sig – en situation med ett slags förhandlingsekonomi. Vi befinner oss i en grå zon, mellan marknadsekonomi och regleringsekonomi. Om jag föredrar marknadsekonomin och Lisbet Calner antagligen föredrar regleringsekonomin, varför skall man då köra omkring i denna grå zon, som inte är reglerad och som inte är bra för landet, för företagen och på lång sikt definitivt inte heller för prisutvecklingen? Som vi tidigare konstaterade har ju de länder där man regelbundet tillämpar prisreglering en snabbare inflationsutveckling.

Det är helt riktigt att vi inte har diskuterat arbetslösheten i dag. Men den har inget direkt samband med den situation som gäller beträffande priserna. Det finns ett samband i den s. k. Philipskurvan, och om Lisbet Calner vill diskutera ekonomisk teori och Philipskurvan med mig, är jag intresserad av nya debattrundor.

Anf. 33 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Lisbet Calner tillvitade mig att jag skulle ha uppfattat hennes inlägg så, att tillämpningen av prisregleringslagen skulle ha haft inverkan på börsutvecklingen. Det vill jag verkligen inte påstå, och det har jag inte heller gjort. Jag hävdade att det var en udda bedömning att tro att utvecklingen på

börsen skulle ha en sådan inverkan på prisutvecklingen att man behövde sätta prisregleringslagen i tillämpning. Jag har i det fallet rakt motsatt uppfattning.

Anf. 34 LENNART ALSÉN (fp):

Herr talman! Lisbet Calner påpekade att vi är överens om att bekämpa inflationen och dess verkningar. Jag vill påstå att Lisbet Calner inte gav något bevis för att införandet av prisregleringslagen skulle vara ett bra hjälpmedel i detta sammanhang. Hon kunde inte lämna några siffror som visar att så är fallet.

Jag vill upprepa att det hela tiden finns möjlighet för regeringen att återkomma till riksdagen. Det enda som är besvärande i detta sammanhang är att man då får en debatt om dessa åtgärder. Jag frågar än en gång: Är det denna debatt som är så besvärande för socialdemokraterna att man vill undvika den genom att ha kvar prisregleringslagen?

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om laguskottets betänkande 9.)

Beträffande skatteutskottets betänkande 6 konstaterade talmannen att ingen talare var anmäld.

Kammaren övergick därför till att debattera laguskottets betänkande 9 om upphovsrättsliga frågor.

Upphovsrättsliga frågor

Anf. 35 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! I föreliggande betänkande behandlas min motion L814 angående upphovsrätten för litterära och konstnärliga verk.

Upphovsrättslagen ger ett skydd under en tid av 50 år från det år upphovsmannen avled. Det kan synas vara rätt länge men innebär endast en svensk anslutning till den minimitid som Bernkonventionen anger. I exempelvis Västtyskland har man i stället 70 år.

För min del riktades uppmärksamheten på denna fråga i samband med debatten om J. A. Eklunds psalm Fädernas kyrka. Den hade under arbetet inför den nya psalmboken utsatts för en pietetslös bearbetning. Såväl innehållsmässigt som konstnärligt var effekten på denna traditionsrika psalm förödande.

Lyckligtvis vägrade upphovsrättsinnehavarna att acceptera denna klåfingrighet. Slutet blev – som alla vet – att kyrkomötet helt strök psalmen ur psalmboken.

Ser man ur denna synvinkel på våra psalmer blir man rätt förvånad. I skolan fick vi t. ex. lära oss att den välkända Den blomstertid nu kommer var skriven av Israel Kolmodin.

I fjärde versen skrev Kolmodin 1694:

”giv kärleks eld i hjärta,
förnya själ och and:

vänd bort all sorg och smärta
med dine milda hand”.

Wallin förvandlade 1819 denna bön till en moralpredikan:

”Giv kärlekseld i hjärta,
men dämpa lustans brand;
vänd bort all sorg och smärta
med mild och mäktig hand.”

I den nya psalmboken blir Britt Gerda Hallqvist sentimental:

”Giv kärlek åt det hjärta
som ingen kärlek får.
Vänd bort all sorg och smärta,
du vän som allt förmår.”

Man kan inte annat än beklaga de upphovsmän som råkar ut för dylik bearbetning.

Som försvar har anförts att det är tradition att anpassa psalmerna till tidens religiösa mode. Det är dess värre sant. Men på andra områden, t. ex. inom arkitekturen, söker man rätta till sådana misstag, inte upprepa dem.

Lagutskottet påpekar att en viss inskränkning i det fria utnyttjandet av verk finns även efter skyddstidens utgång. Enligt 51 § upphovsrättslagen kan domstol meddela förbud mot återgivande av ett verk på ett sätt som kränker den andliga odlingens intresse.

Enligt utskottet kunde kanske den bestämmelsen ha tillämpats när en reklamfirma satte jeans på Adam i Michelangelos fresk Skapelsen. I fråga om litterära verk får talan väckas av Svenska akademien.

Jag betvivlar dock att akademien skulle göra ett ingripande om någon efter 1995, när skyddstiden för J. A. Eklunds diktning går ut, gjorde ett nytt försök att ikläda honom palestinaschal och näbbstövlar. Det är mot den bakgrunden jag i min motion föreslagit en till 70 år förlängd skyddstid.

Lagutskottet bedömer att nuvarande skyddstid är en lämplig avvägning mellan de skilda intressen som skall tillgodoses. Mina exempel visar att här ändå finns risker. Måhända kan dock en skärpt vaksamhet, till vilken jag önskat bidra med min motion, fylla samma funktion som en lagändring.

Anf. 36 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara göra en komplettering och påminna Lars Ahlmark om att det stora lagstiftningsområdet upphovsrätt inte endast omfattar de konstnärliga utövarna – författare, målare, grafiker, musiker och skådespelare – utan vi har också upphovsrätter på hela det industriella området. I dag kan jag särskilt nämna dataområdet. Där gäller upphovsrätten både mjukvara och hårdvara.

När det gäller upphovsrätten är det också fråga om hur de program som finns på Sveriges Radio skall kunna återges i flera olika sammanhang.

Vi har också frågan om gränsdragning mellan upphovsrätt och kravet på information, det s. k. meddelarskyddet. För inte så länge sedan hade vi ett sådant aktuellt ärende här i kammaren när det gällde avgörande i det s. k. manifestmålet i Göteborg.

Jag har med det anförda velat peka på hur stort och centralt det område är som kallas upphovsrätt. När det gäller att bedöma hur lång skyddstiden skall

vara har vi kommit till uppfattningen i lagutskottet att de nuvarande 50 åren är en rimlig avvägning mellan de olika intressen som gör sig gällande på alla dessa områden. Vi har också velat framhålla att det finns möjligheter att bevaka upphovsrätten även efter sedan de 50 åren har gått ut.

Om man tänker sig att de 50 åren skulle förlängas ett antal år från 50 till 60, 65 eller rent av 70 år, som Lars Ahlmark föreslår, innebär det ändå inte någon helt definitiv lösning av de problem som Lars Ahlmark har påtalat. Visserligen förlängs skyddstiden därigenom, men när denna gått ut kan vi mycket väl på nytt ställas inför sådana avväganden som Lars Ahlmark har haft som motivering för sin motion.

Men med hänsyn till den mycket stora bredd som finns inom upphovsrättsens område har vi kommit till uppfattningen att 50 år fortfarande är en mycket rimlig avvägning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 37 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Eftersom jag för dagen accepterar utskottets skrivning i detta avseende hoppas jag att Lennart Andersson i gengäld på skilda vägar medverkar till att slå vakt om den konstnärliga integriteten, som uppenbarligen riskerar att naggas i kanten i olika avseenden.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Justitieutskottets betänkande 7

Mom. 2 (de särskilda häktningsgrunderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Hans Göran Franck – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (utredningshäktning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Hans Göran Franck – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (tidsfristen för omprövningsförhandling)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 70 för reservation 3 av Björn Körlof m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (häktningsframställningens form m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Björn Körlof m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (resursfrågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Björn Körlof m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (terminalåtkomst till kriminalregistret)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 44 för reservation 8 av Karin Ahrland och Lars Sundin.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 9

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (delegerad beslutanderätt i vissa domstolsärenden m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Björn Körlof m. fl. – bifölls med acklamation.

Utrikesutskottets betänkande 9

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 17 för reservationen av Oswald Söderqvist.

Justitieutskottets betänkanden 10, 8, 11 och 17

Vad utskottet hemställt bifölls.

Finansutskottets betänkande 3

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 154 för reservationen av Anne Wibble m. fl.

Skatteutskottets betänkande 6

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande 9

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1987/88:11 om pantsättning av patent (prop. 1987/88:4) samt

socialförsäkringsutskottets betänkanden

1987/88:7 om redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen (skr. 1987/88:16),

1987/88:8 om avskaffande av den s. k. äktamakeprövningen vid återbetalning av studiemedel (prop. 1987/88:29).

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

6 § På förslag av talmannen beslöt kammaren medge att näringsutskottets betänkande 1987/88:4, konstitutionsutskottets betänkanden 1987/88:10 och 14 samt socialförsäkringsutskottets betänkande 1987/88:9 debatterades i angiven ordning och att voteringarna ägde rum i ett sammanhang sedan debatten i samtliga dessa ärenden avslutats.

Andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1987/88:4 om sandtäkt på kontinentalsockeln i Kattegatt,

konstitutionsutskottets betänkanden
1987/88:10 om nationaldagen som helgdag, m. m.,
1987/88:14 om vissa yttrandefrihetsfrågor och

socialförsäkringsutskottets betänkande
1987/88:9 om vissa flyktingfrågor m. m.

· Först upptogs till behandling näringsutskottets betänkande 4 om sandtäkt på kontinentalsockeln i Kattegatt.

Sandtäkt på kontinentalsockeln i Kattegatt

Anf. 38 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag konstaterar att ett enigt utskott yrkar avslag på Sven Eric Lorentzons och min motion, i vilken föreslås att man skall stoppa den danska sandsugningen på den svenska kontinentalsockeln i Kattegatt.

När den svenska regeringen gjorde upp om gränsdragningen i Kattegatt ledde det fram till en proposition som vann riksdagens gehör. Därmed fastställdes gränserna i nämnda vattenområde. Vad som inte framkom i propositionen var att den svenska regeringen tydligen lovat Danmark att fortsätta förstörelsen av havsbotten även sedan området hade blivit svenskt.

Uppgiften i betänkandet att området tidigare varit danskt vet jag inte var utskottet har hämtat. Enligt min uppfattning har området inte varit vare sig svenskt eller danskt utan legat utanför ländernas vattenområde, vilket har möjliggjort för danska sandsugare att operera där. Svenska fiskare har alltid varit motståndare till och protesterat mot sandsugningen på deras fiskeplatser. De har gjort det därför att sandsugningen har förstört bottenarna och viktiga reproduktionsområden.

Nu fanns det en möjlighet att få stopp på förstörelsen av havsbotten, men det tillfället togs inte till vara av regeringen. 600 000 ton sand per år skall man nu ta upp, men man skall göra det "utan att permanenta större gropar, förhöjningar eller fördjupningar uppstod".

Jag undrar vem som skall kontrollera detta. Om man t. ex. skall utföra kontrollen med fiskeristyrelsens Argos blir det ganska dyrt. Jag har hört att Argos kostar 50 000 kr. per dag att hålla i gång.

Jag vill också påminna om fiskeristyrelsens yttrande, där man påvisar att sandutvinningen i Lundåkrabukten har orsakat gropar som fortfarande är intakta. Den sandsugningen ägde rum på 1920-talet.

Även utanför Helsingborg är bottenarna förstörda och betecknas som ett kraterlandskap, och i Öresund samlas tyngre salt bottenvatten i groparna efter sandsugningen med syrebrist och improduktivitet som följd. Man dödar bottendjur och fiskyngel.

Det förvånar mig att dessa uppgifter inte tagits på allvar när utskottet

behandlat frågan. Att för obestämd tid framåt – kanske för alltid – förstöra viktiga fiskevatten och reproduktionsområden är allvarligt. Utskottet har ingen anledning att ta så lättvindigt som man gjort på en så viktig fråga som gäller havsmiljön.

Jag förstår att danskarna gärna ser att sandsugningen bedrivs på det svenska området. Det berättigar ju dem till allt större andelar av fiskbestånden, då fisktillgång och reproduktion är viktiga inslag i fördelningen av de gemensamma tillgångarna.

Fiskeristyrelsen, som besitter den biologiska kompetensen, har varnat, men SGU, utskottet och regeringen ställer sig kallsinniga och tillvaratar våra intressen på ett sämre sätt än väntat.

Jag kan inte låta bli att fundera över det ringa intresse som finns för att bevara miljön i havet. Man kan ju inte bada där, och sälarna ligger inte där ute, ty då hade sandsugningen säkert stoppats. Nu är det bara fiskarna som får minskade fångster och förstörda fiskeplatser, och då är det inte särskilt intressant.

Det har sagts från utskottshåll att vår motion har fått en positiv skrivning. En positiv skrivning bärgar inte reproduktionsplatser och trålbottnar. Det är endast ett stopp på sandsugningen på Stora och Lilla Middelgrund som gör det. Därför yrkar jag bifall till motion 1985/86:N242.

Anf. 39 LEO PERSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande 1987/88:4.

Utskottet har konstaterat att riksdagen inte kan påverka avgörandet i ett visst tillståndsärende. Ändå har utskottet tagit motionen på allvar och funnit det värdefullt att införskaffa mera kunskap genom att ta del av olika myndigheters synpunkter och även genom att ha s. k. hearingar med olika personer som har gett oss upplysningar i ärendet.

Utskottet har då konstaterat att danska företag bedrivit sandtäkt på vissa delar av havsbotten i Kattegatt under lång tid. År 1986 ansökte dessa företag om tillstånd enligt lagen 1966:314 om kontinentalsockeln till ytterligare utvinning av sten, grus och sand i området.

När motionen väcktes höll regeringen på med att bereda frågan. Dessa tillstånd lämnas normalt av SGU, men i vissa fall är det regeringen som skall fatta beslut. Man kan alltså hänskjuta frågan till regeringen, vilket man i detta fall hade gjort.

Riksdagen kan inte ingripa i ett enskilt ärende som handläggs enligt gällande lag av vederbörande förvaltningsmyndighet. I detta fall var det regeringen som handlade ärendet.

Regeringens beslut visar att man tagit hänsyn till de olika motstående intressena och också gjort begränsningar i ursprungsansökan. SGU har även bemyndigats att inskränka tillståndets räckvidd om den tillåtna sandtärkten inverkar menligt på de allmänna intressena. Det avtal som finns preciserar kravspecifikationen parterna emellan. Dessutom förutsätter utskottet att regeringen noga överväger synpunkter från berörda myndigheter för fortsatt tillståndsprövning.

Mot bakgrund av denna behandling av motionen har utskottet avstyrkt

motionen. Utskottet menar att regeringen har dessa frågor under uppsikt och att den kommer att följa utvecklingen.

Anf. 40 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Det är regeringen som har givit danska företag tillstånd att bedriva sandsugning på Stora och Lilla Middelgrund. Riksdagen står ändå över regeringen och kunde i detta fall ha gett regeringen till känna att man vill att sandsugningen skall stoppas eftersom den förstör havsmiljön och bottenmiljön. Det måste även vara av allmänt intresse att bevara dessa miljöer.

Jag tycker mig märka att det finns ett ringa intresse att bevara miljön ute till havs där den inte direkt berör folks badande eller sälarna och andra djur. Man förstör reproduktionsplatser och fiskeplatser. Så långt sträcker sig inte intresset.

Man har gjort vissa förbehåll: det skall förekomma en kontroll. Jag har ställt frågan: Vem skall utföra denna kontroll, och vem skall bekosta den? Skall man kontrollera att sandsugningen uppfyller de krav som ställts behövs en ganska effektiv och omfattande kontroll, som då kommer att sluka de pengar man får in genom utvinning av sand. Jag tycker inte att det finns någon anledning att låta danska företag förstöra svenska havsbottnar och svenska fiskevatten. Därför har vi motionerat, och därför yrkar jag bifall till vår motion.

Anf. 41 LEO PERSSON (s):

Herr talman! Utskottet menar ändock att skrivningen i betänkandet går ut på att både de som skall kontrollera att allting sker på ett riktigt sätt och regeringen skall ta den hänsyn som behövs i frågan.

Anf. 42 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Låt mig än en gång upprepa att en positiv skrivning inte räddar havsbottnarna. Det enda som kan göra att vi får bevara havsbotten i Stora och Lilla Middelgrund är att sätta stopp för sandsugningen.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om socialförsäkringsutskottets betänkande 9.)

Kammaren övergick till att debattera konstitutionsutskottets betänkande 10 om nationaldagen som helgdag, m. m.

Nationaldagen som helgdag, m. m.

Anf. 43 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande 10 behandlas en lång rad frågor. Där finns bl. a. en reservation från oss moderater. Den gäller en manifestation till minnet av Raoul Wallenbergs insatser under andra världskriget. Sven Munke och jag har väckt den. Vi har väckt en sådan

motion redan under tidigare riksdagsår. Vi har fått ungefär samma svar i dag från utskottet som vi fått tidigare. Naturligtvis har utskottet all förståelse för vårt syfte. Ändå slutar utskottet med att avstyrka motionen, eftersom man inte finner några åtgärder påkallade.

Vi beklagar detta. Vi har stor förståelse för den princip som tidigare tillämpats, nämligen att man inte vidtar sådana här åtgärder i fråga om levande personer. Den här principen har dock urholkats under senare tid. För inte mer än några veckor sedan beslöt man i Stockholms stad att en del av Nybroplan skulle ändra namn till Raoul Wallenbergs plan. För några år sedan avtäcktes en staty av en rysk dansös någonstans i södra Sverige. Hon var själv närvarande och högst levande. För ganska många år sedan avtäcktes en minnestavla i det hus där Gustav Möller var född. Han var själv närvarande.

Vi har med avsikt formulerat motionen så att här skulle betonas Raoul Wallenbergs insatser under andra världskriget, inte hans person som sådan. Vi har försökt komma runt genom att säga att riksdagen skall tillsätta en kommitté och att man inom våra väggar skulle manifesteras vår stora respekt och beundran för de insatser för mänskligheten som Raoul Wallenberg gjort. Jag tror, herr talman, att något slags missförstånd föreligger. Men vi kommer tillbaka.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 4 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 44 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Bland de frågor som behandlas i detta betänkande kommer jag att beröra nationaldagen som helgdag samt kampen för ett våldsfritt samhälle.

Sedan några år tillbaka har vi lagfäst regeln om svenska flaggans dag och nationaldag den 6 juni. Den 6 juni som svenska flaggans dag har länge varit en nationell högtidsdag. Nu är det också bekräftat att det är en nationaldag. Vårt sätt att fira nationaldagen skiljer sig ganska mycket från det i vissa andra länder – vi behöver bara gå till våra grannländer. Det finns många andra länder ute i världen där man verkligen högtidlighåller sin nationaldag. Marianne Karlsson har väckt en motion med ett innehåll som sammanfaller med ett krav som rests inom centerpartiet, bl. a. på våra stämmor, på att göra nationaldagen till en helgdag, s. k. borgerlig helgdag.

Vi har följt upp detta i konstitutionsutskottet inte bara därför att partistämman har tagit ställning utan också därför att vi anser att vi bör pröva frågan. Den 1 maj är ju en helgdag. Vi kan också ha nationaldagen som en helgdag. Det överensstämmer med synen på nationaldagen i många andra länder, där den är en helgdag. Det är ytterligare ett sätt att manifesteras den nationella betydelsen. Detta har vi följt upp i en reservation, till vilken jag yrkar bifall.

Sedan till kampanjen för ett våldsfritt samhälle. Vi vet alla att brottsligheten har ökat. Brotten mot de enskilda människorna, vare sig det är åldringar, kvinnor eller barn som drabbas av denna brottslighet, är ganska hänsynslösa. Andelen brott som klaras ut har blivit allt mindre. Många av brotten kanske över huvud taget inte anmäls, därför att man inte anser det lönt att anmäla

dem. Men man får inte heller tro att människorna klarar upp dem själva, utan samhället måste verkligen gå in, stödja människor och förebygga våldet.

Gatuvåldet är ganska meningslöst. Gärningsmännen känner inte offren, eller tvärtom. Gruppen ungdomar är kraftigt överrepresenterad bland gärningsmännen. Vi måste här visa att våld inte tolereras i vårt samhälle.

Vi har från centerpartiet i en motion föreslagit och följt upp det i en reservation, att även vi som parlamentariker måste gå in och parlamentariskt förankra det opinionsarbete som måste bedrivas för ett våldsfritt samhälle. Utskottsmajoriteten försvarar sig med att statsrådsberedningens framtidsgrupp har gjort ett studium om våldets utveckling och redovisat en rad iakttagelser. Det kan man naturligtvis göra, men det måste följas upp med åtgärder. Vidare har man uppmärksammat att statsministern tagit initiativ till bildande av en särskild intresseförening. Det kan också vara gott och väl, men ideell verksamhet förhindrar inte att vi på det offentliga området för en aktiv kampanj mot våldet och att detta förankras parlamentariskt genom ledamöter från riksdagen och partierna i riksdagen. Det menar jag ger betydligt större effekt än en ideell förenings verksamhet.

Vi vill alltså understryka vikten av att samhället på olika sätt deltar i kampen mot våldet: med aktiviteter inom föreningsliv, på arbetsplatser, i skolor, inom kyrka och samfund samt inom barnomsorg. Det arbetet är värt en stimulans från statsmakterna. För att förstärka det arbetet föreslår jag, fru talman, bifall till reservationen om en kampanj för ett våldsfritt samhälle.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 45 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Detta till omfånget tämligen begränsade betänkande från konstitutionsutskottet rymmer frågor av betydande spännvidd. Ett inslag är förhållandet till vissa historiska företeelser. Från borgerligt håll vill man bevara företeelser som hör hemma i en förgången tid och illa rimmar med dagens samhälle. Från vpk vill vi skilja på vad som hör till historien och vad som skall präglade dagens samhälle.

Tre vpk-reservationer har fogats till betänkandet. Två av dessa kommer Alexander Chrisopoulos att behandla. Den tredje, som gäller adelsvåldet, skall jag ta upp.

Utan att föregripa behandlingen av de båda andra frågorna vill jag ändå göra en kommentar till utskottsmajoritetens behandling av frågan om personer som internerades i arbetsläger under andra världskriget. Genom att citera dåvarande försvarsminister Per Edvin Skölds uttalande i riksdagen år 1941 att till sådana kompanier inkallades sådana personer "vilka med skäl kunnat misstänkas för att bland trupperna driva en agitation till försvagande av försvarsviljan" gör sig utskottsmajoriteten skyldig till en allvarlig felbeskrivning av de verkliga förhållandena. Till arbetskompanierna skulle inkallas värnpliktiga med ledande ställning i "ytterlighetspartierna", sade Sköld vidare. Det skulle vara av intresse att få höra av den socialdemokratiska företrädaren för utskottet vilka dessa partier var. Historien visar också att radikala personer utanför det kommunistiska partiet, även socialdemokra-

ter, hamnade i dessa läger. Det skulle vara klädsamt och hederligt om man i dag erkände att det var fråga om en internering av personer som hade åsikter som var misshagliga för den anpassningspolitik till Nazityskland som vissa kretsar då företrädde.

Så till frågan om kvarlevorna från adelsväldet. I en motion till årets riksmöte har jag tagit upp två frågor. Den ena gäller Riddarhusets innehav av betydande arealer skogsmark, framför allt i Östergötland. Denna del av motionen har behandlats i bostadsutskottet, och jag skall därför inte gå närmare in på den nu. Låt mig dock säga att Riddarhusets förvaltning av skogarna har varit föremål för mindre smickrande uppmärksamhet. Den beskrivning av skötseln som har gjorts visar att man inte har levt upp till föreskrifterna om att skogar och fastigheter skall skötas med synnerlig omsorg efter en gemensam hushållningsplan.

Den del av min motion som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande gäller förslaget att de bestämmelser om adeln som finns kvar i statliga förordningar skall mönstras ut. Utskottet är mycket knapphändigt i sitt utlåtande. Utskottet berör inte det faktum att riddarhusordningen, som beslutas av adelsmötet, utfärdas i form av en regeringsförordning. Varför skall detta aktstycke ges denna officiella prägel? Om nu inte grundlagberedningen såg till att denna ordning ändrades, kan det inte finnas något hinder för riksdagen att i dag undanröja detta otidsenliga förhållande. Jag kan inte se något rationellt skäl för att behålla denna ordning.

Låt adelsväsendet ha den plats i historien som är berättigad, men låt inte denna kvarleva få prägel av något som hör hemma i dagens samhällsförvaltning. Andra åtgärder som undan för undan vidtagits för att undanröja kvarlevor från en gången tid får ses som ett uttryck för en strävan att anpassa författningar till dagens läge.

Riddarhusdirektionen har yttrat sig över motionen. Yttrandet finns som bilaga till betänkandet. Man bör kanske särskilt notera Riddarhusets omtanke om riksdagens arbetsbörda. Direktionen anför bl. a.: "Det finns nu inte anledning att ånyo belasta riksdagen med denna fråga. Frågan torde ju också i dagens läge kunna anses vara av mycket ringa vikt jämfört med de många andra betydande samhällsfrågor som kräver riksdagens uppmärksamhet."

Får vi kanske vidga denna omtänksamhet till att gälla även regeringskansliet? Mer betydande frågor torde finnas där än att utfärda regeringsförordningar om beslut som fattats av adelsmötet!

Frågan är tillräckligt betydelsefull för en åtgärd från riksdagens sida. Det finns inte skäl för att behålla kvarlevor av detta slag i statliga förordningar.

Jag yrkar, fru talman, bifall till samtliga tre vpk-reservationer till konstitutionsutskottets betänkande nr 10.

Anf. 46 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag skall gärna bekräfta vad Nils Berndtsön sade, att det är litet svårt att hitta ett samband mellan alla dessa motioner. Jag tar motionerna en och en och utgår från de reservationer som finns fogade till betänkandet.

Jag börjar med förslaget om att nationaldagen skall vara helgdag och vill

påminna om att vi tidigare har behandlat motioner med förslag av den innebörden. Då har vi erinrat om att riksdagen år 1982 antog en ny lag om Sveriges flagga och att regeringen i anslutning härtill utfärdade föreskrifter om de allmänna flaggdagarna, av vilka nationaldagen och svenska flaggans dag är en.

Därmed kan man säga att nationaldagen har fått en författningsmässig reglering. Sedan kan man naturligtvis beklaga att vi i Sverige inte har samma uppslutning kring nationaldagen som norrmännen den 17 maj, men det är något som måste växa fram inom folket och kan inte kommenderas fram av riksdagen.

Jag yrkar med detta avslag på reservation 1.

I en annan reservation vill man ha fram en ny nationalsång. Man kan i den frågan åberopa motioner i det förflutna, t. o. m. undertecknade av vår ärade talman. Men vi har ändå kommit fram till att det är svårt att reglera sådana saker från statens sida, och jag tycker faktiskt att vi får reda oss med den ordning som vi har för närvarande. Du gamla, Du fria betraktas som en nationalsång, men någon reglering om detta finns inte. Även här tycker jag att man bör kunna lämna utrymme för människornas egna värderingar och bedömningar.

Jag yrkar alltså avslag på reservation 2.

Nils Berndtson tog upp det förslag från vpk som går ut på att utmönstra de särskilda bestämmelser som finns kvar rörande adeln. Jag har funderat igenom om detta är en central och viktig fråga att besluta om i riksdagen eller inte och då kommit fram till att det räcker med de överväganden som gjordes av grundlagberedningen och som återfinns i dess betänkande från 1972. Vad som nu finns kvar är i huvudsak bestämmelser som rör formerna för administration av vissa för adeln gemensamma fastigheter. Jag tycker inte heller att det formella förhållandet att den av det s. k. adelsmötet beslutade riddarhusordningen utfärdas av regeringen behöver betraktas som stötande. Det är ändå innehållet i vad man har rätt att bestämma som är viktigt. Vi får se kulturhistoriskt på detta. Adeln har spelat en roll i vårt svenska samhälle. Varför skall vi då behöva reta oss på denna lilla rest som finns kvar? Jag vill med detta yrka avslag på reservation 3.

Den fråga som Elisabeth Fleetwood tog upp beträffande Raoul Wallenberg har tidigare behandlats i utrikesutskottet. När den nu har kommit till oss ses den väl inte som en utrikespolitisk fråga. Det är oerhört viktigt att vi understryker riksdagens enighet i synen på Raoul Wallenberg. Den svenska uppfattningen och den linje som vi följer är att Raoul Wallenberg fortfarande är i livet. Vi ställer fortfarande krav på förklaringar från Sovjetunionens sida. Jag vill inte på något sätt säga att vi har fått tillfredsställande svar.

Man bör därför inte ta upp frågan om en speciell hyllning av Raoul Wallenberg på det sätt som föreslås i motionen. Vi är helt eniga om att man måste fortsätta att arbeta för Wallenberg och för att få klarhet i denna fråga. Jag ber att få yrka avslag på reservation 4 som följer upp den motion där detta tas upp.

Nils Berndtson har förhandsaviserat att man skall återkomma till frågan om de speciella förhållanden som rådde under andra världskriget. Jag avstår också från att nu göra mer än att hänvisa till det som står i betänkandet. Jag

kanske får anledning att återkomma till den saken senare i debatten.

Ytterligare en sak som behandlas här och som Bengt Kindbom var inne på gäller åtgärder för att bekämpa våldet i samhället och verka för ett i så stor utsträckning som möjligt våldsfritt samhälle. Jag tycker att vi inte heller här skall behöva tvista. Utskottet delar självfallet motionärernas oro över vissa utvecklingstendenser på detta område. Men jag tycker inte att man skall säga som Bengt Kindbom, att det skulle vara uttryck för någon övertro på ideella insatser om man lutar till sådana insatser som är djupt förankrade hos folkrörelserna och människorna, såsom det initiativ som statsministern har tagit. Jag tror snarast att det är den vägen man måste gå fram. Sedan skall naturligtvis de instanser som sysslar med dessa frågor – kriminalitet osv. –, justitiedepartementet och justitieutskottet, arbeta med dem. Jag ifrågasätter nödvändigheten av en särskild parlamentarisk kommitté.

Därmed anser jag att jag har behandlat de olika förslag som lett fram till de delade meningar som uttrycks i utskottsbetänkandet. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 47 BENGTT KINDBOM (c) replik:

Fru talman! Jag reagerade när Olle Svensson sade att man inte kan kommendera fram ett nationellt firande liknande det man har i Norge. Vi har inte heller sagt, att det är fråga om att tvinga fram något firande eller nationellt högtidlighållande av ett visst slag. Men faktum är att engagemanget för nationaldagen har ökat under senare tid, när det väl har blivit dokumenterat att det är vår nationaldag. Att stadfästa nationaldagen som helgdag skulle ytterligare bekräfta detta, menar vi, och kanske också vara ett steg på vägen att ytterligare öka engagemanget för Sveriges nationaldag och för den nationella känsla som kan komma till uttryck vid ett sådant tillfälle.

När det gäller kampanjen för ett våldsfritt samhälle tycker vi, Olle Svensson, att det finns skäl att ha en parlamentariskt förankrad kampanjledning. Det rör sig både om ideella insatser och de insatser som skall vidtas av samhällets organ. Det var i det sammanhanget som jag sade att den ideella organisationen inte kan klara mer än det ideella arbetet. Samordningen mellan det arbetet och samhällets åtgärder kommer nu inte till stånd i den utsträckning som vi anser vara motiverad. Det kan man lösa genom att släppa in parlamentarikerna och förankra detta arbete brett i de politiska organisationerna och i förhållandet mellan regering och riksdag.

Anf. 48 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Fru talman! Det är alldeles riktigt som Olle Svensson säger att vår motion tidigare har behandlats i utrikesutskottet och nu för första gången behandlas i konstitutionsutskottet. Jag tycker dock inte att inställningen i sak borde ha varit annorlunda i de båda utskotten. Jag hade förväntat mig ett tillstyrkande av motionen. Jag sade redan i mitt inledningsanförande varför vi ansåg att så borde vara. Det har inte att göra med att vi inte betraktar Raoul Wallenberg såsom fortfarande varande i livet. Det gör vi, och det kommer då och då indicier på att så är fallet. Vi kommer naturligtvis att fortsätta att kräva hans frigivande. Det gäller här, som vi säger, en manifestation av hans insatser under andra världskriget, då många tusentals människor räddades till livet.

Internationellt har han visats stora ärebetygelser. I många länder är han hedersmedborgare. Man har på olika sätt manifesterat sin stora respekt för Raoul Wallenberg. Men vi här i Sverige har inte gjort det. Det är det som Sven Munke och jag har efterlyst i flera motioner.

Raoul Wallenbergs insatser till mänsklighetens fromma är vi helt eniga om, Olle Svensson. Det gäller just detta att vi tycker att det land han representerade i sin diplomattjänst i Ungern under det året också borde visa den respekten och hylla hans insatser på det sätt som vi har föreslagit.

Anf. 49 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Fru talman! Det gäller här adelsväsendets kvarlevor, och vi skall inte gå in ytterligare på frågan om förvaltningen av egendomar, eftersom den behandlas i ett annat utskott. Men jag har en betydande bunt tidningsreferat, som inte är särskilt smickrande för den sidan av saken. Det har förekommit rubriker som Riddarhuset missköter sina skogar och Adelns skogar hotar att växa igen.

Den fråga som vi behandlar i anslutning till detta betänkande gäller resterna av adelssystemet i statliga förordningar. Riddarhusordningen återfinns i svensk författningssamling. Jag menar att den inte hör hemma där. Det ger den officiell prägel när det i 33 § heter: "Beslutes av ridderskapet och adeln ändring eller tillägg uti denna riddarhusordning, överlämnas beslutet därom till regeringen för stadfästelse." Ridderskapet och adeln beslutar alltså, och regeringen stadfäster. Det är sådana regler som jag menar bör mönstras ut. Låt det som är historia få vara historia! Statliga förordningar skall återspegla dagens samhälle.

När det gäller frågan om lägren under kriget uppfattade jag att Olle Svensson kommer åter i den frågan efter Alexander Chrisopoulos anförande, och det är bra. Jag skall bara säga ett par saker i anslutning till det som han refererade till i utskottets betänkande. Utskottet hänvisar till dåvarande försvarsministern Per Edvin Skölds interpellationssvar i december 1941, men den framställningen stod inte oemotsagd i riksdagen, inte ens från socialdemokratiskt håll.

Fredrik Ström, framträdande socialdemokrat, pekade på att det utöver kommunister också fanns syndikalister, socialdemokratiska ungdomar och partilösa, däremot inte nazister, i dessa läger. Georg Branting, framträdande socialdemokrat, starkt engagerad i rättsfrågor, gjorde en mycket kritisk genomgång av lägrens laglighet.

Sven Lindroth, som då var ordförande i kommunistiska partiet, gjorde påpekandet att dessa åtgärder knappast var ägnade att stärka försvaret utan t. o. m. kunde försvaga det. Det borde utskottet tänka på när det skriver om det allvarliga läge som vårt land befann sig i under andra världskriget. Kom ihåg att hotet kom från Nazityskland och att internering av kommunister och andra radikala personer, som hade åsikter misshagliga för den anpassningspolitik gentemot Nazityskland som vissa kretsar bedrev, var grunden för denna verksamhet. Riksdagens konstitutionsutskott bör ha särskild anledning att uppmärksamma brott mot grundläggande fri- och rättigheter, även om de har begåtts för ett antal årtionden sedan.

Anf. 50 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! För Bengt Kindbom vill jag påpeka att det, som han säger, finns ett ökat engagemang för nationaldagen och Svenska flaggens dag. Det är inte heller så att staten helt ligger utanför detta. Det finns i varje län en kommitté – jag tillhör själv en sådan – som genomför arrangemang och stimulerar till arrangemang den dagen. Men jag tycker inte att vi behöver gå längre på den här punkten utan menar att det finns tillräcklig grundval för detta firande.

Beträffande olika aktioner mot våldet tycker jag att man när det gäller samhällets helt preventiva åtgärder kan gå fram på de ordinära vägarna. De kan genomföras under parlamentarisk medverkan, i kommittéer och även vid behandling av förslag som framförs här i riksdagen genom utskottsväsendet. Däremot är det värdefullt med opinionsbildning, och i det avseendet kan man lita till de ideella krafterna.

Till Nils Berndtson vill jag säga att jag fortfarande anser att vi gott kan behålla den kvarleva som vi har när det gäller bestämmelser om adeln. Jag står fast vid hemställan om avslag på motion och reservation i detta hänseende.

Anf. 51 BENGT KINDBOM (c) replik:

Fru talman! Olle Svensson säger att vi nu skall gå fram på de ordinarie vägarna. Jag undrar då varför statsministern och regeringen tog initiativet till att bilda en särskild organisation på det ideella området. Det fanns redan tidigare ett antal ideella organisationer.

Anf. 52 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag menade att det just nu med anledning av den utveckling som ägt rum behövs en särskild manifestation på det här området. Jag tror att det skall ha en viss opinionsbildande betydelse. Därmed vill jag inte underskatta de möjligheter som andra existerande organisationer har att delta i arbetet. Folk rörelserna betyder mycket. Men när det gäller samhällets åtgärder, och det var det som min replik avsåg, får man lita till de organ som finns. En sådan särskild parlamentarisk, politiskt sammansatt kommission som föreslås i motionen behövs inte.

Anf. 53 LARS AHLMARK (m):

Fru talman! Ett av de ärenden vi nu har uppe till behandling, punkt nr 11, är i ordets egentliga mening unikt. Det gäller frågan om ekonomisk ersättning till en enskild person, byggnadsingenjören Olof af Forselles. Redan frågans karaktär gör ärendet ovanligt; dess många turer gör det i sitt slag enastående.

Olof af Forselles fungerade under ett par decennier, åren 1951 till 1971, som rådgivare, konsult och byggmästare åt riksdagen och dess verk. Omfattningen av hans arbete framgår av att en förteckning över de skilda uppdrag som han haft upptar 1 400 rubriker. Att af Forselles ständigt anlätades på nytt vittnar om att riksdagen uppskattade hans arbete, vilket präglades av stor sakkunskap.

Olof af Forselles deltog i den arkitekttävling som i början av 1970-talet

utlystes inför den planerade ombyggnaden av riksdagshuset. Hans förslag kom dock inte i fråga för utförande. Efter tävlingen uppstod tvist om af Forselles medverkan liksom om rättsförhållanden i övrigt i anledning av för riksdagen utförda arbeten; en tvist som ännu inte bringats till ett slut men som drivit af Forselles till ekonomisk ruin.

Då Olof af Forselles inte fick något gehör för de ekonomiska anspråk han riktade mot riksdagen öppnade han, genom sitt företag Kulturbyggnadskon-sult AB, en process. Det visade sig då att riksdagen genom förvaltningsstyrelsen var beredd att tillerkänna af Forselles en viss ersättning.

För att bereda väg för en uppgörelse i godo återkallade af Forselles i maj 1985 sin talan mot riksdagen i tingsrätten. Med detta lät sig dock förvaltningsstyrelsen inte nöja. Den yrkade att tingsrätten genom dom skulle lämna af Forselles talan utan bifall. af Forselles medgav detta i förvissningen om att förvaltningsstyrelsen omedelbart därefter skulle ge besked om vilken uppgörelse man var villig att träffa.

Så visade sig emellertid inte vara fallet. För att över huvud taget utreda frågan krävde förvaltningsstyrelsen att domen skulle vinna laga kraft. Därmed skulle af Forselles förlora varje möjlighet till rättslig prövning om förhandlingarna inte ledde till en uppgörelse.

Han såg sig därför nödsakad att överklaga tingsrättens dom. Av psykiska och ekonomiska skäl har han dock inte orkat fullfölja ärendet till högsta instans utan tingsrättens dom fick vinna laga kraft, vilket förvaltningsstyrelsen underrättades om i oktober 1986.

I december samma år beslöt förvaltningsstyrelsen att tillerkänna Olof af Forselles ett belopp ex gratia om 5 000 kr. i månaden med början den 1 november 1986 och med upphörande den 30 april 1989 då af Forselles uppnått 65 års ålder.

Jag skall inte gå in på frågan om i vilken utsträckning af Forselles ursprungliga anspråk var berättigade. Endast en domstolsprövning i sak och ej endast formellt hade kunnat avgöra detta. Fakta är att af Forselles under ett par decennier gjort riksdagen stora tjänster, att händelserna i samband med riksdagens ombyggnad bringade honom till ekonomisk ruin och att kampen för ekonomisk upprättelse varit förödande för honom.

Den fråga jag ställer mig är därför en annan: Har riksdagen i den situation som uppkommit agerat på ett försvarligt sätt? Enligt min uppfattning måste den frågan besvaras med nej.

Förvaltningsstyrelsen har till en början ställt sig kallsinnig till en uppgörelse i godo. Först när ärendet anhängiggjorts vid domstol vaknade förhandlingsviljan.

Särskilt anmärkningsvärt är då att förvaltningsstyrelsen krävde en laga-kraftvunnen ogillande dom i tingsrätten som förutsättning för förhandlingar. Först skulle således motparten i svårt ekonomiskt underläge tvingas avstå från varje möjlighet till rättslig prövning i sak, och därefter skulle förvaltningsstyrelsen ge sitt ensidiga besked om ersättningsens storlek.

I ett rättssamhälle som vårt bör självfallet försöken till uppgörelse i godo komma först och prövningen i domstol stå till buds när andra vägar att komma överens uttömts. Detta torde vara god sed i skilda slag av tvister. Förvaltningsstyrelsens agerande på denna punkt grundar en stark moralisk

rätt för af Forselles att få sin sak prövad på ett generöst sätt.

Vad innebar då förvaltningsstyrelsens beslut? Jo, 5 000 kr. i månaden under 30 månader. Från detta dras skatt så att 3 500 kr. i månaden återstår. Socialhjälpnormen i Stockholm är 2 450 kr. plus ca 1 200 kr. i månaden för hyra, totalt ca 3 650 kr. Riksdagens ersättning "ex gratia" till Olof af Forselles uppgår således inte ens till det stöd en socialnämnd är skyldig att ge varje medborgare som hamnat i ekonomiskt trångmål.

Den tacksamhet förvaltningsstyrelsen känt för två decenniers hängivet arbete kan inte ha varit överväldigande. Någon ersättning för mer än ett decenniums arbete för ekonomisk upprättelse ges inte alls.

Hur har detta kunnat ske? Vi motionärer från fyra av riksdagens partier ger en möjlig förklaring. Förvaltningsstyrelsen har under denna mångåriga tvist varit part i ärendet. Styrelsen har så småningom kommit fram till att en ersättning bör utgå. På den punkten vill jag trots allt ge förvaltningsstyrelsen ett erkännande. Men det är självfallet inte tillfredsställande att samma organ som uppträtt i egenskap av part också bedömer vad som är skälig nivå på ersättningen. Det borde ske av en oberoende instans med förmåga att känslomässigt höja sig över konflikten. Vi föreslog att detta organ skulle vara konstitutionsutskottet.

KU har tyvärr låtit denna kalk gå ifrån sig. Det beklagar jag.

Nu återstår, såvitt jag kan se, endast en hedersam väg ur detta dilemma. Den anges i det särskilda yttrande nr 2 som fogats till KU:s betänkande. Förvaltningsstyrelsen kan själv ta initiativ till en förändrad ersättning. Det skulle kunna sätta punkt för ett ärende, som alltför länge fått kasta en skugga över den stora satsning som tillskapandet av riksdagens byggnader innebar.

I detta anförande instämde Elisabeth Fleetwood och Gullan Lindblad (båda m).

Anf. 54 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! I mitt anförande kommer jag att tala om två motioner som jag skrev under den allmänna motionstiden. De tas upp i reservationerna 2 och 5 i det betänkande vi nu behandlar, och jag yrkar bifall till dessa reservationer.

I reservation 2 sägs att riksdagen hos regeringen bör begära åtgärder som syftar till att skapa en ny nationalsång.

Först och främst måste jag förklara att syftet med motionen inte är att avskaffa nationalsången och inte heller att angripa den nationella känslan; patriotismen eller kärleken till hembygden – tvärtom. Det är ett försök till en idédebatt som skulle innebära att man lyfter upp den nationella känslan och patriotismen från en allför diffus och förlegad symbol och ger den en ny substans, ett nytt, påtagligt innehåll som har med dagens verklighet att göra och med de verkliga känslor som folk har i dag för sitt hemland.

Det textmässiga och idémässiga innehållet i den nuvarande nationalsången härstammar från en epok i Sveriges historia som är förbi. Det var stormaktstidens, erövringskrigens och den territoriella expansionens epok, då patriotismen i de härskandes intresse var en nationalchauvinism. Det var under den tiden man präglade och myntade ideal som gick ut på att det var ärofyllt att erövra andra länder och att det var ärofyllt att stupa i främmande

land för sin kung och sitt fosterland. Man tog en del av den svenska historien, upphöjde den till nationell symbol och sade: Detta är patriotism.

Samtidigt, under samma tid, i samma land och med samma folk, hade man enorma problem. Man levde i misär och fattigdom – men det var en del av den svenska historien som aldrig kom under belysning i den s. k. klassrelaterade patriotism som fanns på den tiden.

De svenska bondpojarna åkte till främmande land och slaktades själva ned eller slaktade bondpojkar från andra länder, och detta betraktades som ärofullt och hjältemodigt. På den tiden kunde författare och diktare sitta på en krog, på betryggande avstånd från krigshandlingarna, och på beställning skriva dikter om det ärofulla i att dö hjältedöden: "De gävo sitt liv i främmande land för kung och för fosterland" – och annat trams.

Det här nationalchauvinistiska idealet tillhör ju en förgångnen tid. Och naturligtvis är det så, fru talman, att det inte går att moralisera över ett lands historia – det är fullständigt meningslöst, och det försöker jag inte heller göra. Den finns där. Vissa delar av historien kan man vara stolt över, andra delar vill man helst glömma. Jag tror knappast det finns någon som kan säga sig vara stolt över hela den svenska historien. Exempelvis kan det knappast finnas någon som känner speciell stolthet över de häxprocesser som pågått i Sverige.

Som sagt: Över landets historia kan man inte moralisera. Det är inte heller den jag vänder mig emot.

Mina invändningar bygger på att vi i dag, 1987, genom att sjunga nationalsången upprepar uttrycken för de nationalchauvinistiska ideal som gällde. "Du tronar på minnen från fornstora dar, då ärat ditt namn flög över jorden. Jag vet att du är och du blir vad du var – – –."

I detta sammanhang skulle jag vilja fråga: Finns det någon av kammarens ledamöter som i sina framtidsdrömmar har en vision som går ut på att Sverige återigen skall bli vad Sverige var i sina fornstora dar, då ärat dess namn flög över jorden? I så fall skulle det vara mycket värdefullt om denne riksdagsledamot stod upp och talade om det!

Min invändning handlar alltså om det anakronistiska och felaktiga i det nuvarande textmässiga och idémässiga innehållet i nationalsången. Det finns naturligtvis många som säger: Ja, det kan hända att det är så, men vad skall det tjäna till att gräva upp den där diskussionen? Låt oss behålla våra nationalsymboler! Det är inte många som fäster sig vid dem i alla fall – många känner inte ens till själva texten och det idémässiga innehållet i nationalsången. Vi är inte betjänta av någon nationalism. Vi vill inte ha någon uppvaknande patriotism här i landet. Vi har det bra som vi har det.

Fru talman! Jag vill framhålla att jag har den bestämda uppfattningen – och det är syftet med motionen – att vi behöver en nationell känsla. Vi behöver ge substans åt vår patriotism, vi behöver tala om innehållet i begreppet svenskhet. Vi behöver ha en nationell identitet, vi behöver ha en nationell kultur. Och den debatten försöker vi få.

Det finns i huvudsak två anledningar till att jag anser att vi behöver detta. Den första är att det i Sverige i dag finns gemensamma värden som vi borde slå vakt om, som har skapats av den svenska arbetande befolkningen under landets utveckling.

Den andra anledningen är att jag anser att vi bör göra allt för att främja och slå vakt om den svenska kulturen, svenskheten av i dag. Varje försök att kanalisera patriotismen till förlegade och döda symboler är samtidigt ett förnekande av de gemensamma värden som vi har här i landet i dag.

Jag anser att vi står inför en kulturimperialistisk invasion av en massproducerad främmande kultur. Den kulturen saknar varje form av nationella särdrag. Den är av nödvändighet förgrovad och utslätad. Den förmedlar ett allmänt västerländskt ideal och allmänna västerländska värderingar och livsformer som inte är relaterade till det svenska folkets verklighet.

Genom denna kultur får en hel generation ungdomar ett förhållande till sina idoler som präglas av otillräcklighet och ouppnåelighet i stället för samhörighet. För att passa in i den nya kulturens ideal gäller det att du lever upp till de normer, regler och mönster för beteende och utseende som gäller. Det innebär att du måste rätta dig efter den trend i fråga om kläder, prylar, tankar och åsikter som gäller för tillfället. Misslyckas du att leva upp till de förebilder som den kommersiella kulturen öser över dig, riskerar du att alltid känna dig otillräcklig och misslyckad. Totalt strömlinjeformade och okritiska skall ungdomarna ikläda sig en identitet, skapad för att passa in i ett samhällssystem där det inte finns några olikheter och följaktligen inte några motsättningar. I den mån olikheterna finns, skall de sminkas över med en kladdig olja – det gäller att bli brunbränd. Men när skalet görs till den mest betydande delen av människan, förlorar insidan helt sin betydelse.

Denna kultur fråntar ungdomarna rätten till en egen identitet, rätten att tänka själva, rätten att se sina livsvillkor i ett större sammanhang. Att tillåta denna kulturens ideal att vara det enda och dominerande alternativet innebär en fruktansvärd våldsutövning mot ungdomarna. Det är den själsliga tomhet denna kultur lämnar i människornas inre som tvingar ungdomarna till desperata handlingar – som ett sätt att göra sig synliga i ett samhälle där de annars är osynliga.

Fru talman! I förvisning om att kulturen aldrig är ideologilös utan är en avgörande faktor för en levande idédebatt och för den ideologiska kampen anser vi att kampen för en nationell kultur, det svenska arbetande folkets kultur, är en av de primära uppgifterna för arbetarpartierna och arbetarrörelsen. Det handlar om en kultur som återspeglar dagens svenska verklighet, som framspringer ur vårt kulturella arv men också ur det svenska folkets vardagliga liv, en kultur som återger det svenska folkets problem, villkor, förhoppningar och visioner. Det handlar om en kultur som fångar upp nyanserna i samhället, som förmedlar sanningar, attityder och moralbegrepp som är relevanta i den nuvarande samhällsutvecklingen, en kultur som åskådliggör sambanden i folkens liv, så att svenska folket kan få sina egna erfarenheter bekräftade genom kulturen. Då får vi en levande nationell, folklig kultur, som fyller sin roll som en garant för yttrandefriheten. Annars riskerar vi att göra en hel generation av ungdomar historielös.

Den svenskheten måste vi uppmuntra, anser jag. Det är nödvändigt att få en debatt kring den svenskheten. Detta är den första orsaken till att jag anser att vi behöver en diskussion om patriotism.

Den andra orsaken, fru talman, är att det överallt dyker upp en rad pseudopatrioter som återigen, liksom det har skett tidigare i historien,

spekulerar i patriotismen, väljer ut en del av vad de kallar för svenskhet och försöker bevara den genom att skydda den mot flyktingar, genom att skydda den mot yttre påverkan, genom att mumifiera den, förpuppa den, och också skydda den från verkligheten. Den här sortens pseudopatriotism, som breder ut sig här i landet i dag och som säger att svenskheten är att ha blå ögon och blont hår, behöver bemötas av någon.

Vi måste från riksdagens sida delta i den debatten och besvara en del frågor som folk ställer i dag. Vad är svenskhet enligt vår uppfattning? Skall man bevara svenskheten? Riskerar man inte då att bli rasist? Kan man förena patriotism med internationalism? Vågar man säga att man älskar sitt fosterland? Vågar man säga att man hyser kärlek till sin hembygd samtidigt som man säger välkommen till flyktingar?

Självfallet, fru talman, skall man bevara den svenska nationalkänslan. Självfallet skall man bevara den svenska kulturen. Man skall bevara den så att den inte domineras av och översvämmas av en främmande kultur, så att den fortfarande kan vara nationell, så att den fortfarande kan återspegla de problem, visioner, tankar och känslor som det svenska folket har i dag, så att den fortfarande återspeglar den verklighet vi lever i – och i den verkligheten finns både flyktingar och invandrare.

Om nu riksdagen till äventyrs skulle bifalla min motion, om man till äventyrs skulle ha en nationell tävling för att kunna bestämma innehållet i den nya texten till nationalsång, då skulle man kanske komma fram till att vi älskar det här landet därför att det är den plats på jorden där vi lever och där våra barn växer upp – i en nationell gemenskap som också invandrarna hör till. Då skulle det kanske komma fram att det här landet också tillhör invandrarna, att vi är stolta över det här landet därför att vi lever här och därför att generationer av arbetande folk har levt och arbetat här, så att Kristina Jönsdotter inte behöver leva i fattigdom och misär numera utan kan leva ett människovärdigt liv med självrespekten i behåll.

Vi älskar inte det här landet därför att det är stort, starkt, aggressivt och rikt, utan vi älskar det därför att den plats på jorden där vi lever är som den är. Vi är stolta över vårt land därför att i det landet görs ansträngningar för att bevara värderingar som medmännisklighet, solidaritet och omtanke. Enligt min uppfattning är det den sortens svenskhet som borde komma fram och som vi alla borde kämpa för att bevara.

Fru talman! Det här är min uppfattning i frågan. Utskottet väljer att säga att man inte vill tycka någonting om detta och vägrar konsekvent att ta ställning i sakfrågan.

Utskottsmajoriteten har sagt sitt. Men vad säger riksdagens övriga ledamöter? Nu är det er tur att säga er mening! Gå nu upp i talarstolen och tala om att jag har fel! Gå upp i talarstolen och tala om att det idémässiga och textmässiga innehållet i den nuvarande nationalsången är bra och att det inte behöver ändras! Säg att jag inte vet vad jag talar om och att det inte är den sortens patriotism ni vill ha! Gå upp och försvara den ståndpunkten om ni eventuellt har den!

Gå upp och tala om att en diskussion om vad som är svenskhet i dag inte behöver uppmuntras, att vi inte behöver lyfta fram och ha en nationell uppslutning kring de gemensamma värden som vi har skapat här i landet och

vilka vi är stolta över! Det skulle vara mycket intressant om någon ville gå upp och ta en diskussion i sakfrågan.

Det är klart, fru talman, att det krävs ett visst kurage för att lägga fram sådana här förslag. En sensationslysten journalist kan göra precis vad som helst av det här. Men jag anser inte att vi i riksdagen skall säga bara det som är lämpligt ur opinionssynpunkt, utan vi borde – och jag tänker göra det – säga det vi anser vara rätt också.

Jag övergår till reservationen 5, som bygger på en motion som vpk lämnade in under den allmänna motionstiden. Där kräver vi en upprättelse för de av politiska skäl internerade under andra världskriget.

Det upprättades under andra världskriget i olika omgångar militära arbetsläger, i bl. a. Sveg och Storsien, där ett stort antal personer under längre eller kortare tid internerades på grund av sina politiska åsikter.

De som drabbades av denna politiska internering utsattes för en lagstridig och godtycklig diskriminering. De fick aldrig veta skälen för interneringen, de anklagades aldrig personligen för någonting, de bröt aldrig mot någon lag och de kunde inte försvara sig i något sammanhang. Rättssäkerheten var helt satt ur spel.

De internerade berövades helt godtyckligt möjligheten att föra talan mot myndigheternas outtalade anklagelser. Själva övertygade antifascister och antinazister stämplades de som asociala element. Det antydde att de placerats i något slags straffläger och följaktligen skulle ha förbrutit sig i något avseende. De anklagades mer eller mindre öppet för att vara landsförrädare, de blev "villkorliga" svenska värnpliktiga, och de fick generellt en stämpel som i olika avseenden misstänkliggjorde dem.

Efter den långa tid som nu har gått kan konstateras att syftet med interneringen uteslutande var att isolera personer som hade gentemot ledande kretsars protyska uppfattningar misshagliga politiska åsikter. De var nästan alla kommunister eller socialister.

Åsiktsregistreringen skedde genom regeringen, militären och det hemliga underrättelseväsendet, varför det var fråga om statligt organiserad åsiktsföljelse.

Oavsett vilka motiv som åberopas av de ansvariga för upprättandet av interneringslägren handlar det om lagöverträdelse och godtycklig myndighetsutövning. Därför borde dessa personer få en upprättelse. Det enda brott som de har begått är att uppfylla sin samhällsliga plikt att delta i samhällsdebatten inom de politiska ramar och de politiska partier som då var tillåtna.

Nu säger utskottet: "Till sådana kompanier inkallades sådana personer vilka med skäl kunnat misstänkas för att bland trupperna driva en agitation till försvagande av försvarsviljan." Ja, fru talman, det är argumentet.

Under den tiden hotades Sverige som bekant av en omedelbart förestående invasion av Nazityskland. Det var alltså Nazityskland som var hotet mot Sverige, och dess huvudfiende nummer ett var kommunisterna. Förföljelserna riktades i första hand mot kommunister och judar. Under hela andra världskriget och naziväldets dagar i Tyskland avrättades 200 kommunister dagligen.

Då ställer jag mig frågan: Vad var det för logik, när de ledande kretsarna

sade att just kommunisterna genom sin agitation inom krigsmakten skulle försvaga kampviljan och försvarsviljan, som då hotades av nazisterna?

Detta är naturligtvis uppenbart och kvalificerat trams. Förhållandena var de rakt motsatta. Om det var några som hade intresse av att försvara Sverige mot en eventuell nazistisk ockupation så var det kommunisterna. Förutom sin allmänna patriotism hade de också personliga intressen – utan att tillvarata dessa hade de inte haft chans att överleva en nazistockupation. Den saken är så pass uppenbar och självklar att den inte ens behöver diskuteras. Det vore löjligt att framföra andra argument i sammanhanget.

Utskottet säger att man vid bedömningen av vad som föreslås i motionen måste beakta det allvarliga läge som vårt neutrala land befann sig i under den tiden. Ja, det är självklart, fru talman. Den tiden var en speciell tid, med förföljelser och oerhörda restriktioner gentemot det lagliga kommunistiska partiet. Det var på den tiden det var mordbrand på Norrskensflamman. Det var under samma tid som det rådde yrkesförbud och transportförbud för våra tidningar. Det var i januari 1940 man i Norrländska Socialdemokraten kunde läsa följande:

”Allt måste göras för att oskadliggöra kommunisterna. De äro icke människor i vanlig bemärkelse. Hos de mest förhärdade brottslingar kan som regel något gott spåras. Hos de genuina kommunisterna söker man förgäves ett uns därav.”

Så stod det på den tiden i de socialdemokratiska tidningarna. Det var ett sätt att åskådliggöra det klimat som framför allt rådde då.

Utskottet säger att när denna fråga bedöms måste man ta hänsyn till speciella förhållanden som då rådde i landet. Jag vill ställa en för mig mycket viktig fråga till utskottets representanter: Anser utskottet att en regering kan åsidosätta lagstiftningen, åsidosätta rättssäkerheten för vissa personer i strid med lagen, fatta beslut och agera så att en grupp människor isoleras och berövas de annars lagliga och formella rättigheterna trots att ingen som helst anklagelse riktas mot dessa personer, trots att de inte har brutit mot någon lag och trots att regeringen inte åberopar någon speciell lagstiftning för sitt agerande, utan bara säger att det råder en viss situation i landet och att regeringen och försvarsmakten gör denna bedömning?

Det är det utskottet gör i dag, ärade kammarledamöter. Detta är mycket viktigt att notera. Utskottet accepterar i dag att när en viss allvarlig situation råder och när en regering gör en bedömning har den regeringen rätt att åsidosätta lagstiftningen och bura in eller isolera människor, beröva dem deras rättigheter, utan att anklaga dem för någonting. Det är mycket allvarligt. Det handlar inte bara om att revidera eventuella felaktigheter som har begåtts tidigare. Samtidigt som utskottet på ett, enligt min uppfattning, tarvligt sätt försöker sopa den här frågan under mattan intar man en ställning som innebär att dörrarna öppnas för rättsövergrepp mot personer även i framtiden. Mig veterligt finns det ingen regering, ingen statsapparat, som har åsidosatt de demokratiska fri- och rättigheterna och förtryckt folket utan att regeringen åberopat en viss krissituation eller hänvisat till att den regeringen har gjort den och den bedömningen. Hur skall vi kunna gå ut och kritisera andra länder för rättsövergrepp gentemot individer och grupper, när vi samtidigt accepterar att då en regering bedömer att det föreligger en

krissituation, skall den regeringen ha rätt att åsidosätta lagstiftningen, att åsidosätta de demokratiska fri- och rättigheterna och begå övergrepp gentemot vissa personer?

Jag förväntar mig att utskottets ledamöter klargör den här frågan, som är en mycket viktig konstitutionell fråga. Tage Erlander sade så sent som 1972 i en intervju i Norrbottenskuriren: "I ett nytt eventuellt krisläge tror jag att interneringslägren återupprättas." Anser ni fortfarande att interneringslägren i en krissituation kommer att upprättas på nytt eller anser ni inte det? Jag vet, fru talman, att det finns någonting som heter konstitutionellt nödtvång. Det betyder att en regering kan fatta beslut som inte bygger på lagstiftningen, utan den åsidosätts. Men det förutsätter plötsliga händelser som allvarligt hotar landets säkerhetsintressen. Ett sådant konstitutionellt nödtvång har dock inte åberopats i det aktuella fallet.

Utskottet säger att det har gått för lång tid för att man skall kunna göra en utredning om dessa förhållanden. Det anser jag är trams. Det finns ingen som helst anledning att göra några undersökningar eller utredningar, för det finns inget att utreda. Det har aldrig funnits några konkreta anklagelser mot de personer som internerades, och följaktligen finns det ingenting att utreda. Inte mot en enda av de människor vi talar om i dag har det riktats någon anklagelse som kräver en utredning. Därför behöver man inte göra någon utredning. Just därför är den argumentationen trams.

Nu har konstitutionsutskottets ledamöter hört vad jag har sagt. De kan gå upp och argumentera. Vi har alltid demokrater av olika schatteringar som slår vakt om demokratin. Vi har moderater. Vi har Anders Björck, som i folkmun även kallas oraklet från Delfi. Utan dröjsmål finns han alltid i TV-rutan för att tala om för oss övriga hur det egentligen förhåller sig i alla konstitutionella frågor. Men det verkar som om hans demokratiska patos har flagnat påtagligt därför att den fråga vi diskuterar i dag berör kommunisterna. Det är fritt fram för alla konstitutionsutskottets ledamöter att gå upp och försvara sin inställning.

Med detta, fru talman, yrkar jag åter bifall till reservationerna 2, 3 och 5.

I detta anförande instämde Björn Samuelson (vpk).

Anf. 55 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Detta var ett mycket långt inlägg kring två motioner. Jag vill bara anknyta med ett par reflexioner.

Det är inte utan att vi många gånger med inlevelse sjunger nationalsångens ord Jag vill leva, jag vill dö i Norden. Några av oss kanske lägger in sina välfärdspolitiska värderingar i detta, och vi tycker att det är ganska bra att bo i det här landet. Jag tror inte att man skall tillmäta nationalsången den betydelse som Alexander Chrisopoulos gjorde då det gäller att skapa en nationell kultur och allt det andra han talade om för att bevara den svenska nationalkänslan. Det finns mycket annat som är av betydelse i det sammanhanget, t. ex. att motverka historielösheten. Jag står fast vid mitt yrkande om avslag på motionen.

Vi har också behandlat en motion som berör det förhållandet att vissa medborgare inkallades till värnpliktstjänstgöring i särskilda arbetskompa-

nier, och talaren framhöll hur orimligt detta var och vilken kränkning det innebar av enskilda människors fri- och rättigheter.

Man kan aldrig komma ifrån att varje land står inför en avvägning mellan skydd för rikets säkerhet och den enskildes integritet. Den avvägningen måste man göra i varje läge, och den avvägningen måste göras utifrån den historiska situation som Sverige i detta fall befann sig i när åtgärderna vidtogs.

När ägde den debatt i riksdagen rum kring en interpellation till dåvarande försvarsministern Per Edvin Sköld, som de båda vpk-talarna här har hänvisat till? Jo, det var mitt under brinnande krig i slutet av 1941, ett par år efter Stalin-Ribbentrop-pakten, som ivrigt försvarades av det dåvarande kommunistiska partiet. Nu säger den senaste talaren att personer enligt statsmaktens intentioner isolerades därför att de hade gentemot ledande kretsars protyska uppfattningar misshagliga åsikter. Det citeras vad Per Edvin Sköld sade i sitt interpellationssvar, att man måste freda sig från personer "vilka med skäl kunnat misstänkas för att bland trupperna driva en agitation till försvagande av försvarsviljan", och Alexander Chrisopoulos säger att det är löjligt tal och trams. Jag får ett intryck av att han till de ledande kretsarna med protysk uppfattning för Per Edvin Sköld, och jag vill med indignation bemöta ett sådant påstående.

Vi kan vara övertygade om att samlingsregeringen i det läget ville upprätthålla neutraliteten, och det innebar att man måste värna landets frihet och oberoende inte bara gentemot Nazityskland utan också gentemot andra länder som skulle kunna hota vår säkerhet. Det var nödvändigt att ha den inställningen, det sammanhängande med neutraliteten. Den okritiska bedömning som Alexander Chrisopoulos gjorde av Sveriges säkerhetspolitiska läge 1941 kan jag inte ansluta mig till. Det var nödvändigt att upprätthålla neutraliteten mot alla väderstreck. Man kunde inte komma ifrån att dåtidens kommunister trodde på Kominform och ställde sig solidariska med Sovjetunionen så som läget var vid den tidpunkten. Denna anknytning till stalinismen har senare kritiserats av nuvarande vänsterpartiet kommunisterna.

Utöver detta vill jag bara hemställa om stöd för vårt yrkande om avslag på reservation 5.

Anf. 56 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Olle Svensson sade först att när landet befinner sig i en krissituation händer det ibland att den enskildes rättssäkerhet kommer i motsättning till landets säkerhetsintresse, och då måste man tyvärr agera så att säkerheten åsidosätts för enskilda individer, personer eller grupper. Ja, visst är det så. Men i demokratisk ordning utformas då i den beslutande församlingen en ny lag, som gör det möjligt att agera på det viset. Gjorde man så i detta sammanhang? Nej, dessa personer har aldrig anklagats för någonting. Det har inte ens förklarats för dem varför de sattes i olika interneringsläger. Det har aldrig varit aktuellt med någon lagstiftning eller någon förklaring till agerandet från regeringen med hänvisning till någon lag.

Den koppling som Olle Svensson gör mellan Per Edvin Sköld och pronazistiska grupper får han stå för själv. Han har missuppfattat mig och

gjort en tolkning som jag inte står för.

Det finns en annan principiell fråga som är intressant. Enligt resonemanget om statsmaktens överväganden i krissituationer måste man kunna tänka sig att åsidosätta vissa individers fri- och rättigheter. Anser då Olle Svensson att de demokratiska fri- och rättigheter vi har i dag är relativa? Anser han att de kan åsidosättas i vilken stund som helst, om det uppstår en krissituation eller om regeringen i den krissituationen gör den bedömningen? Enligt min uppfattning har det aldrig hänt några som helst övergrepp i världen, när inte de styrande har åberopat en krissituation och gjort den bedömningen att krissituationen kräver att vissa personer skall interneras. Anser Olle Svensson att de demokratiska fri- och rättigheter vi har i dag är relativa och kan avskaffas när som helst när regeringen gör en sådan bedömning? Är det den tolkningen man skall ge hans uttalande?

Så till kommunisterna och Ribbentroppakten. Det konstiga är väl att kommunisterna var Nazitysklands primära måltavla. Jag nämnde tidigare att det i Tyskland avrättades 200 kommunister om dagen. Hade tyskarna kommit till Sverige, hade kommunisterna varit de första som skulle ha sänts till koncentrationsläger i Tyskland. Så har skett i många andra länder, också i det land jag ursprungligen kommer ifrån.

På vilket sätt kunde kommunisterna, när landet hotades av nazisterna, utgöra ett hot som undergrävde försvarsviljan i försvarsmakten? Olle Svensson säger att det också fanns ett hot från annat håll. Men den tiden var Sovjetunionen allierat med övriga inblandade mot nazisterna. Menar Olle Svensson att hotet i Sverige bestod av att Sovjetmakten hotade Sverige med krigshandlingar? Om det var så som Olle Svensson säger och kommunisterna utgjorde ett hot därför att de var allierade med Sovjetunionen den tiden, hur förklarar man då att interneringslägren upplöstes efter Stalingrad? De upplöstes när Sovjetunionen i princip vann kriget över tyskarna. Det var då som Sovjetunionen i så fall skulle ha uppträtt som ett hot mot Sverige, men då upplöstes interneringslägren. Nej, fru talman, det fanns två målsättningar med interneringslägren: dels att göra eftergifter gentemot Gestapos krav på Sverige när det gällde kommunisterna, dels att passa på att i sammanhanget krossa det kommunistiska partiet med oprecisa, diffusa och oklara anklagelser för potentiellt landsförräderi.

Anf. 57 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Låt mig göra en liten kommentar till Olle Svenssons historiebeteckning. Han talade om att det var ett par år efter Stalin-Ribbentrop-pakten som den nämnda interpellationsdebatten fördes i riksdagen. Lägg till ett stycke till, Olle Svensson! Det var ett och ett halvt år efter Hitlertysklands ockupation av Norge och Danmark! Varifrån kom hotet mot Sverige i det läget? Naturligtvis från Hitlertyskland, som ju faktiskt hade sina trupper runt vårt land. Och vilket skäl skulle det finnas att misstänka att kommunisterna då ville försvaga försvarsviljan?

Som jag sade i mitt förra anförande åberopar utskottet dåvarande försvarsministern Per Edvin Skölds interpellationssvar. Men det fanns starka invändningar mot Per Edvin Skölds linje – glöm inte det, Olle Svensson! Även flera socialdemokrater deltog i debatten.

Fredrik Ström noterade att det utöver kommunister var medlemmar av socialdemokratiska ungdomsförbundet, syndikalister och partilösa som sändes till lägren – däremot icke medlemmar av nazistiska riktningar, som han uttryckte det.

Georg Branting sade bl. a.: "Jag slutar med att beklaga herr försvarsministerns deklARATION, att han inte kan finna någon annan väg att gå än den, på vilken han nu slagit in."

Det fanns alltså redan då en mycket stark kritik. Varför skulle inte socialdemokraterna i dag kunna erkänna att det här var åtgärder som stred mot gällande lagar?

Utskottet säger att man skall beakta det allvarliga läge som vårt neutrala land befann sig i under andra världskriget. Vi skall väl ändå komma ihåg att det allvarliga läge som rådde när den här refererade debatten pågick bestod i ett hot från Nazityskland, som hade ockuperat våra grannländer. Men det var inte nazister som hamnade i läger – det var kommunister och andra radikala personer.

Jag tycker inte att man skall försöka påstå annat än att det här var fråga om internering av kommunister och andra radikala personer, som hade åsikter som var misshagliga för vissa kretsar, vilka förespråkade en anpassningspolitik till Nazityskland. Det är kärnfrågan.

Riksdagens konstitutionsutskott bör, som jag tidigare sade, vara särskilt grannlaga och noga när man uppmärksammar brott mot grundläggande fri- och rättigheter även om de har begåtts en tid tillbaka.

Anf. 58 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Det kanske inte är så viktigt att vi för debatten så här långt, men jag vill ändå säga att jag när Nils Berndtson talade om den nazistiska ockupationen av Danmark och Norge kom att tänka på känslorna i landet vid den tidpunkten: Man kan inte komma ifrån att Sovjetunionen faktiskt två år före 1941 angrep grannlandet Finland. I det läget försvarades det av det kommunistiska partiet; i varje fall minns inte jag, med den historiebild jag har, att någon kritik framfördes från det hållet.

Jag vill bara på nytt påpeka hur svårt det är att så här långt efteråt fördela skuldbördan. Gentemot Alexander Chrisopoulos vill jag starkt betona att om vi är ett neutralt land måste vi utåt markera att vi är beredda att försvara vår självständighet och integritet åt alla väderstreck. Om man går till historieforskningen från andra världskriget skall man finna att det fanns hot från västmakter, där fanns planer om invasion och liknande. Vi kan i det fallet inte hänföra oss till det ena eller det andra lägret.

Vad vi här har sagt är inte att allt som gjordes under andra världskriget var fullkomligt, att man klarade att göra den avvägning som jag talade om mellan säkerheten utåt och skyddet för den enskildes integritet på ett perfekt sätt. Jag vill till Nils Berndtson säga att det av Per Edvin Skölds svar och den debatt han förde med Fredrik Ström framgick att man hade rättat till en del felaktigheter. Jag vill gärna understryka att det är självklart att man i det sammanhanget inte får glömma bort den enskildes rättssäkerhet.

Jag vill också hävda att säkerhetsintresset kommer att bli mycket viktigt under krig och krigsfara. Men vi har ju konstruerat våra grundlagar på ett

sådant sätt att vi även under svåra krigsförhållanden skall kunna visa största möjliga respekt för den enskildes integritet. Vid bedömningen av vad som föreslås i motionen måste man alltså beakta det allvarliga läge som vårt neutrala land då befann sig i, och de speciella förhållanden som då rådde och de säkerhetskrav som gällde.

Efter den långa tid som nu har förflutit är det inte meningsfullt att vidta åtgärder i syfte att utreda de i motionen påtalade förhållandena. Jag hävdar att man inte så ensidigt som Alexander Chrisopoulos gjorde kan säga att de inte behöver utredas – det var helt enkelt fråga om övergrepp mot enskilda från samlingsregeringens sida. Nej, det var en svår avvägning som då gjordes, och det är inte meningsfullt att i dag ta upp den frågan på nytt.

Med detta yrkar jag på nytt avslag på reservation 5 och motionen.

Anf. 59 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Med anledning av Olle Svenssons senaste anförande vill jag säga att så senfärdig var säkerligen varken Per Edvin Sköld eller andra regeringsledamöter att de inte vid den tidpunkt som vi här talat om förstod den aktuella hotbilden, dvs. att hotet kom från Nazityskland.

Jag tycker inte att Olle Svensson skulle ha anledning att i dag förneka att en anpassning till Hitlertyskland präglade vissa styrande kretsar, inte minst de militära, i vårt land och att det var därför som man internerade kommunister och andra antifascister – de var ett hinder för denna anpassningspolitik.

Anf. 60 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Olle Svensson talade i sitt senaste anförande inte om det saken gäller. Han sade att man i ett neutralt land måste överväga hot från olika håll, och naturligtvis kan vi inte ansluta oss åt något håll utan måste värna landets säkerhet. Visst, det är självklart. Och anser man sig vara hotad av något parti som finns i Sverige, föreslår man en lagstiftning som olagligförklarar det partiet eller utformar i varje fall en lagstiftning där man talar om för folk att de utgör ett hot. Har detta gjorts? Nej.

Medlemmarna av ett lagligt parti, som i övrigt kunde agera fritt, internerades utan grund i någon lagstiftning. När man ansåg att kommunisterna och deras parti var en fara – varför agerade man då inte för att olagligförklara dem? Varför valde man i stället att utan anklagelser plocka upp vissa personer, stoppa in dem i interneringsläger och på så sätt oskadliggöra dem? Det är det som invändningen gäller. Den gäller alltså inte de politiska bedömningarna av vilka hot som skulle finnas å ena sidan och å andra sidan. När man gjorde bedömningen att kommunisterna utgjorde ett hot skulle man ha agerat lagligt – det är olagligt att göra som man då gjorde och som vi har tagit upp till debatt i dag, och därför kräver vi en upprättelse av de personer som utsatts för detta rättsövergrepp.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om socialförsäkringsutskottets betänkande 9.)

Beträffande konstitutionsutskottets betänkande 14 konstaterade förste vice talmannen att ingen talare var anmäld.

Kammaren övergick därför till att debattera socialförsäkringsutskottets betänkande 9 om vissa flyktingfrågor m. m.

Vissa flyktingfrågor m. m.

Anf. 61 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Riksdagsledamöternas intresse för och engagemang i flyktingfrågorna är stort. Därom vittnar ett mycket stort antal motioner från den allmänna motionstiden. Dessa motioner behandlas i socialförsäkringsutskottets betänkande 9. Motionerna avser handläggningen av direktavvisningsärenden, rättshjälp i vissa utlänningsärenden, förvaring av barn, flyktingbarnens situation, verkställighet av avlägsnandebeslut och arbetsgivares anmälningskyldighet i vissa fall.

Moderata samlingspartiet företräder utskottsmajoriteten utom i ett sammanhang där vi har avgett en gemensam borgerlig reservation. Jag skall återkomma till den. Vi anser naturligtvis att de frågor som har tagits upp här är av stor betydelse. Men samtliga ärenden är mer eller mindre aktuella för olika utredningar eller för överväganden i regeringskansliet. Vi kan ganska snart förvänta oss en proposition i frågor som rör rättshjälp i utlänningsärenden.

Asylutredningen har avlämnat ett betänkande, men det pågår ytterligare utredningar, nämligen en översyn av utlänningslagen och den s. k. asylärendeutredningen. Vi anser det rimligt att avvägningen i dessa svåra frågor görs i ett sammanhang och att regeringen framlägger en proposition i dem för riksdagen.

En särskilt svår och känslig fråga, som med all rätt har debatterats mycket i olika sammanhang, är frågan om barn i förvar. Utskottsmajoriteten har tidigare och även nu mycket starkt uttalat att detta inte får förekomma. En mycket viktig faktor är att det gjordes en ändring i utlänningsförordningens 81 § fr. o. m. den 1 juni 1987. I den paragrafen anges att det faktiskt råder ett absolut förbud mot att ta in barn under 16 år på kriminalvårdsanstalt eller allmänt häkte.

Statens invandrarverk har tillsammans med rikspolisstyrelsen på regeringens uppdrag gjort en utredning i frågan, och den visar tyvärr att barn under 16 år har tagits i förvar av polismyndigheten i Stockholm. Regeringen har den 5 november i år uppdragit åt justitiekanslern att utreda omständigheterna kring detta förvarstagande, och man har också överlämnat utredningsmaterialet till den särskilde utredaren, som gör en översyn av utlänningslagen, för att denne i sitt arbete skall beakta vad man har kommit fram till.

Vi moderater anser inte att någon skall dömas ohörd, inte heller poliser, och därför finner vi det rimligt att avvakta resultatet av de olika utredningarna.

Vi har, som jag sade, avgett en reservation om arbetsgivares anmälningskyldighet. Enligt 62 § i utlänningsförordningen skall en arbetsgivare

skriftligt till polismyndigheten anmäla när en utlänning över 16 år tillträder resp. avslutar sin anställning.

Invandrarpolitiska kommittén framlade år 1983 sitt betänkande, och i det föreslog man att detta förfarande skulle utgå. Man menade att det inte fanns skäl för att ha kvar detta generella arbetsgivaranmälningsförfarande. I stället skulle det kunna göras stickprovskontroller. Sten Svensson har nu motionerat om detta, och motionen har stötts av de borgerliga partierna i utskottet.

Fru talman! Jag ber med det sagda att få yrka bifall till reservation 6 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 62 KENTH SKÅRVIK (fp):

Fru talman! I detta betänkande behandlas ett antal motioner från den allmänna motionstiden i januari 1987. I motionerna tas olika flyktingfrågor upp. De flesta av dem har diskuterats många gånger i denna kammare. För det mesta har utskottsmajoriteten avstyrkt motionerna. Även denna gång har utskottet yrkat avslag på samtliga motioner med motiveringen att flera av frågorna nu aktualiseras i pågående utredningar.

Givetvis hoppas vi på positiva svar efter utredningsmannens arbete. Men tills vi har fått veta resultatet av utredningarna i de frågor som är aktuella för oss och som betyder mycket för Sveriges syn på flyktingmottagandet, väljer vi att reservera oss mot utskottets ställningstagande.

Strömmen av asylsökande varierar med krishärdarna i världen. De politiska oroligheterna i omvärlden avspeglas direkt i Sveriges flyktingstatistik.

Att fly innebär alltid ett trauma. Allt måste lämnas för en oviss framtid i ett främmande land. Att fly är ofta sista chansen att rädda sitt liv och sin frihet. Det är i den utsattheten som en asylsökande möter polis och myndighet i det nya landet. Rättssäkerheten måste vara omutlig. Svensk lagstiftning och praxis måste garantera varje asylsökande en mänsklig behandling grundad på respekt.

När en person blir direktavvisad vid gränsen innebär det att han eller hon inte får rätt till prövning av sin ansökan. Vederbörande har en teoretisk möjlighet att överklaga polisens beslut, men det fungerar inte i praktiken då verkställighetsförhinder inte föreligger sedan polisen fattat beslut om avvísning vid gränsen.

Folkpartiet har tidigare föreslagit att beslut om direktavvisning skall föras över från polisen till invandrarverket. Det har tillbakavisats med motiveringen att asylutredningen har ärendet under behandling. Asylutredningen har nu presenterat sitt betänkande. I detta framhålls de brister med dagens system som vi tidigare har redovisat. Asylutredningen kommer till samma slutsats som folkpartiet och säger att beslut bör fattas av invandrarverket för att råda bot på den rättsosäkerhet som nu råder vid direktavvisningar.

Enligt vad vi har erfarit avser regeringen att i ett sammanhang ta ställning till asylutredningens förslag och till de förslag som lämnas till följd av översynen av utlänningslagen. Översynsbetänkandet väntas bli framlagt vid årsskiftet. Därefter återstår remissbehandling och beredning i regeringskansliet. Enligt den uppfattning som vi framför i reservation 1 kan denna tidsåtgång inte accepteras. Regeringen bör därför snarast lägga fram förslag

till ändring i utlänningslagen så att frågan om avvisning av asylsökande alltid prövas av invandrarverket.

Den viktigaste reformen för större rättssäkerhet, när asylsökande passerat gränsen till Sverige, är att de får tillgång till offentligt biträde.

De flesta asylsökande flyktingar befinner sig vid första förhöret hos polisen i ett omtumlat tillstånd. Många hyser fruktan för den uniformerade ordningsmakten, språket är främmande och obegripligt, oron och nervositeten är stor. I det läget innebär närvaro av ett offentligt biträde ett stort stöd. Därmed skulle en stor del av den nuvarande rättsosäkerheten för de asylsökande undanröjas.

Vi som står bakom reservation 3 kan inte heller acceptera någon form av dröjsmål vad gäller rätten för asylsökande att få offentligt biträde vid gränsen till Sverige. Det är den viktigaste reformen för större rättssäkerhet. Vi anser därför att regeringen skyndsamt bör lägga fram förslag till de lagändringar som behövs för att asylsökande skall kunna få hjälp av ett offentligt biträde redan vid gränsen. Trots att lagen innehåller klara anvisningar om att barns behov och rättigheter skall respekteras har dessa anvisningar ofta körts över, ibland på ett obegripligt brutalt sätt. Barn har skilts från sina föräldrar, och barn har hållits fängslade under långa tider. Trots att ett enigt utskott vid flera tillfällen mycket klart har uttalat att barn endast i yttersta nödfall och i så fall under mycket kort tid får omhändertas, har det många gånger hänt att de hållits i förvar under lång tid. Även regeringen har uttalat att barn endast i yttersta nödfall får omhändertas, helst i särskilt iordningställda lokaler. Även här sägs det att en sådan placering får ske endast när det är fråga om mycket kortvariga omhändertaganden – högst ett dygn – och när någon alternativ placering inte rimligen kan ordnas. Men ändå händer det vid flera tillfällen.

Det känns bra att *invandrarministern* har reagerat och tagit i denna fråga, men många barn tas ändå i förvar trots att riksdagen har slagit fast att detta endast kan ske i undantagsfall. För att inga fler barn skall behöva bli utsatta för denna upplevelse, som inga svenska barn någonsin riskerar, anser folkpartiet att förbudet mot att ta barn i förvar måste bli absolut. Därför har vi medverkat till att reservation 4 har skrivits. Regeringen bör också här framlägga ett förslag skyndsamt.

En grundläggande princip i svensk rätt är att beslut skall motiveras. Frågan behandlades senast i socialförsäkringsutskottets betänkande 1986/87:15. Utskottet hänvisade då till den pågående översynen av utlänningslagen och avstyrkte en folkpartimotion om att asylbeslut skall förses med motivering. Vi anser nu liksom då att en grundprincip i svenskt rättsväsende är att beslut skall motiveras och understryker ytterligare en gång att en asylsökande och hans ombud självklart måste få ta del av beslutet med motivering, även i de fall beslutet sekretessbeläggs.

Ytterligare en fråga som vi folkpartister anser angelägen är när beslut har fattats om avslag på asylansökan. Det är då polisens uppgift att verkställa beslutet om avvisning. Alltför ofta har beslutet verkställts på ett för den asylsökande kränkande sätt. Det finns i detta hänseende många exempel på hur flyktingar har kränkts i sin integritet vid avvisning från vårt land.

Genevekonventionen talar om en flyktings rätt till "skäligt rådrom". Man skall bl. a. få tid att förbereda resa till annat asylland, om man inte vill

återvända till hemlandet. Ingen skall enligt Genèvekonventionen kunna tvingas återvända till hemlandet. Med de ytterst knappa tidsmarginaler som ofta förekommer vid verkställighet av utvisningsbeslut är detta helt omöjligt.

Regeringen bör därför vidta sådana åtgärder att familjesplittring helt kan undvikas och den asylsökande ges möjlighet att lämna landet på ett godtagbart sätt. Vi anser att utskottets skrivning i denna fråga inte ger klara och distinkta direktiv.

Fru talman! Med hänvisning till vad jag här har framfört om hur vi från folkpartiets sida ser på vissa flyktingfrågor som behandlas i detta betänkande vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4, 5 och 6.

Anf. 63 RUNE BACKLUND (c):

Fru talman! Under allmänna motionstiden i januari väcktes ett stort antal motioner om vårt lands flyktingpolitik. Den övervägande delen av dessa motioner behandlades av vårriksdagen, däribland centerpartiets motion om flyktingpolitiken, men ett mindre antal motioner sköts till höstriksdagen, eftersom man förväntade en proposition från regeringen, byggd på asylutredningens förslag.

Nu har regeringen valt att vänta med asylutredningens förslag tills man fått det övriga utredningsmaterialet, som bl. a. innehåller en översyn av de tekniska detaljerna i utlänningslagen. Eftersom vår motion redan här behandlats av riksdagen, har vi nu valt att stödja de motioner som har förslag i samma riktning som vi tidigare motionerat om. Jag skall, fru talman, helt kort kommentera två av reservationerna i det nu föreliggande betänkandet.

Den första reservationen handlar om handläggningen av direktavvisningar. Principiellt delar vi den uppfattning som också asylutredningen kom fram till, dvs. att invandrarverket skall ta över polisens uppgifter när det gäller direktavvisningarna. Majoriteten vill vänta med ställningstagandet till dess samtliga utredningar är klara. Det innebär att det kommer att dröja ytterligare ett år innan vi kan få en tillfredsställande situation.

Asylutredningen visade ju på att det finns uppenbara brister i den nuvarande ordningen. Under hösten har vi också via massmedia upplevt enskilda flyktingfall där man har pekat på vilken konsekvens det fått när människor har direktavvisats på felaktiga grunder. Vår uppfattning är att frågan är så viktig att den bör behandlas med förtur av riksdagen och därmed brytas ut ur det pågående översynsarbetet.

Den andra reservationen jag skulle vilja kommentera litet mera gäller frågan om barn i förvar. Under tiden den 1 maj – den 30 september, dvs. under fem månader, togs i vårt land inte mindre än 439 barn till asylsökande i förvar. 383 av barnen togs i förvar av Arlandapolisen, inom Stockholms polisdistrikt.

Förvarstaganden gjordes bl. a. på ett sådant sätt att familjer splittrades. Rädda barnen har i en egen rapport visat på att polismyndigheten i Stockholm – Arlanda har placerat barn och moder på en plats medan fadern t. ex. har förts till Kronobergshäktet. I en del fall visste inte ens familjemedlemmarna om vart den övriga delen av familjen hade förts. De visste heller inte hur de skulle få kontakt med varandra. Det är naturligtvis en oacceptabel ordning i vårt land.

Vi har från utskottets sida och även riksdagens vid flera tillfällen uttalat att förvarstagande skall ske i yttersta nödfall. Trots detta fortsätter förvarstagandet som om ingenting hade hänt. Då återstår enligt vår uppfattning endast en sak att göra, och det är att vi måste från riksdagens sida införa ett absolut förbud i utlänningslagen mot att ta barn i förvar.

Nu säger majoriteten i utskottsbetänkandet att man vill avvakta JK:s utredning innan man vidtar några andra åtgärder. Problemet är väl egentligen bara att JK:s utredning är en granskning av redan fattade beslut, och den påverkar egentligen inte den utveckling som sker för närvarande eller framöver.

Gullan Lindblad sade att ingen skall dömas ohörd, men frågan är om vi skall acceptera att man fortsätter med att ta barn i förvar eller inte. Det är så att säga principfrågan, inte hur beslutet har fattats bakåt i tiden.

Vi är väldigt klara på den punkten från centerpartiets sida. Vi menar att det skall införas ett absolut förbud. Det riksdagen då kan göra är att direkt beställa ett förslag med förtur från regeringen. Vi har invandrarministern här i kammaren, och han har möjlighet att kommentera om det inte vore möjligt att vi redan under vårriksdagen kunde få ett förslag från regeringen som innebär att vi kan komma ifrån en ordning som måste uppfattas som oacceptabel.

Fru talman! Jag vill med det här yrka bifall till reservationerna 1, 4 och 6.

Anf. 64 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Nej, vi moderater accepterar inte att barn tas i förvar. Men jag sade också i mitt anförande att jag hänvisade till den ändring av utlänningsförordningen som har gjorts, nämligen att det sedan den 1 juli 1987 råder ett absolut förbud mot att ha barn under 16 år i kriminalvårdsanstalt eller allmänt häkte.

Jag vidhåller att det är klokt att låta utredningen ha sin gång. Jag tror också att detta att man har satt frågan under lupp har en viss effekt även vad gäller ärendets behandling framöver.

Anf. 65 RUNE BACKLUND (c) replik:

Fru talman! Jag uppfattar moderaternas agerande som litet ologiskt. Om man anser att det är oacceptabelt att barn tas i förvar, är det ju rimligt att riksdagen beställer ett förslag om absolut förbud mot detta, dvs. att vi verkligen visar att vi inte accepterar att den nuvarande ordningen får fortsätta att gälla.

Jag beklagar att moderaterna inte har ställt upp på reservation 4. Om de gjort det, skulle vi ju ha haft majoritet för att beställa ett förslag från regeringen.

Anf. 66 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Det finns faktiskt en lag som säger att det råder förbud. Om vissa poliser eventuellt inte har följt lagen, får ju den kommande utredningen visa detta. Jag anser inte att det är vi som skall göra det ställningstagandet i dag.

Anf. 67 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Flyktinginvandringen till Sverige och andra länder är en återspeglning av förhållanden och händelser i vår omvärld. Den ökade klyftan mellan rika och fattiga länder, den alltmer orättvisa fördelningen av resurser, skapar ett växande antal sociala, ekonomiska och politiska krissituationer och väpnade konflikter. Människor tvingas fly undan förtryck, förföljelse och svåra lidanden som de utsätts för i sina hemländer.

Det är orsakerna till flyktingströmmarna i världen, och man kan konstatera att den allra största delen av flyktingbördorna i dag bärs av fattiga länder i tredje världen, medan Europa håller på att stänga sina gränser mer och mer.

Flyktingpolitiken och alla de problem som hänger samman med den har vi diskuterat tidigare, under vårriksdagen, då också den allra största delen av de väckta motionerna behandlades. Det som har hänt från vårriksdagen till i dag är att ännu flera länder i Europa har stängt sina gränser och att ännu större krav ställs på de nordiska länderna, framför allt på Sverige. Tyvärr kan man också iakttä en viss försämring i t. ex. Norges attityd gentemot flyktingar, vilken jag hoppas inte skall följas av en ännu mera restriktiv flyktingpolitik från Sveriges sida. Detta understryker dock de nordiska ländernas betydelse i den flyktingpolitiska debatten i Europa liksom den ledande roll Sverige har som ett exempel på en human och generös flyktingpolitik.

Fru talman! Det vi behandlar i dag är vissa flyktingfrågor där vpk framför samma uppfattning som både folkpartiet och centern i en rad av gemensamma reservationer. Det handlar om handläggning av direktavvisningsärenden, det handlar om rätt till offentligt biträde vid gränsen och det handlar om barn i förvaring. Föregående talare har argumenterat för alla de gemensamma reservationerna, och jag kan för min del inskränka mig till att yrka bifall till de reservationer där vpk förekommer.

En folkpartireservation som handlar om beslutsmotivering biträds inte av vpk. Att vi har ett särskilt yttrande i den frågan och inte en reservation beror uteslutande på försäkringar om att ett förslag kommer den här månaden.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de gemensamma reservationer som vpk är med på.

Anf. 68 BÖRJE NILSSON (s):

Fru talman! I detta betänkande från socialförsäkringsutskottet behandlas några motioner som tar upp olika flyktingfrågor. Utskottet avstyrker motionerna främst med hänsyn till det pågående utredningsarbetet, som befinner sig i ett slutskede. Hela utredningsarbetet har, liksom direktiven, tidigare redovisats för riksdagen, och jag kan nöja mig med att omnämna det i korthet.

Asylutredningen har redan lagt fram ett slutbetänkande om rättssäkerheten vid direktavvisningar. I betänkandet föreslås bl. a. att beslut om direktavvisning av asylsökande skall fattas av invandrarverket i stället för av polisen.

Vidare har, som kammaren också mycket väl känner till, regeringen i februari i år tillkallat två särskilda utredare, av vilka den ene gör en översyn av utlänningslagen och den andre en översyn av organisation och rutiner för handläggning av utlänningsärenden. Båda utredningarna skall enligt direkti-

ven vara slutförda vid årsskiftet 1987-1988, och vi befinner oss alltså snart där.

Som Gullan Lindblad anförde anser utskottet att en samlad bedömning bör göras av hela det här materialet. Det är också regeringens avsikt att man i ett sammanhang skall ta ställning till hela utredningsmaterialet. Vi tycker att det är en klok uppläggning. Man bör ha en grundlig beredning av hela materialet, eftersom det ger de bästa garantierna för bra regler och rutiner.

Samtliga frågor som tas upp i betänkandet ingår i utredningen och kommer att prövas i beredningen. Efter vad jag kan förstå kan den tidsutdräkt som det talas om handla om några månader. Jag tycker att det är viktigt att ändå få till stånd en samlad, enhetlig bedömning av hela materialet i stället för att hasta fram några enskilda förslag. Det är helheten som är viktig.

Beträffande rättshjälpen kan väl, tilläggas att inom regeringskansliet förbereds en proposition om ändringar av rättshjälpslagen som skall komma i december. I lagrådsremissen föreslår man den ändringen när det gäller offentligt biträde i avvsningsärenden att sådant biträde skall beviljas, om sökanden har hållits i förvar längre tid än tre dagar i stället för som enligt nuvarande regler i en vecka.

Frågan om barn i förvar vill jag uppehålla mig litet mer vid. Det är helt klart att vi måste ägna alldeles särskild uppmärksamhet åt detta problem. Det är oerhört känsliga avvägningar som måste ske. Här vill jag understryka den viktiga lagändring som invandrarministern gjorde den 1 juli i år. I och med den ändringen av utlänningsförordningen råder alltså ett absolut förbud mot att ta in barn under 16 år i kriminalvårdsanstalt eller allmänt häkte. Måste man göra undantag från denna regel krävs alltså synnerliga skäl. I regeringens förordningsmotiv underströks också att i undantagsfall bör barnen enligt direktiven placeras i för ändamålet särskilt iordningställda lokaler.

Samtidigt med denna lagändring uppdrog regeringen åt invandrarverket att i samråd med rikspolisstyrelsen undersöka i vilken utsträckning förvar beslutades i utlänningsärenden, vilka omständigheter som åberopats för beslutet, placeringen av den som tagits i förvar samt förvarstidens längd. Särskild uppmärksamhet borde ägnas åt beslut om att ta barn i förvar. Detta pekar på att invandrarministern följer denna fråga med största noggrannhet, och det är naturligtvis oerhört viktigt.

Efter att ha fått undersökningen från invandrarverket och rikspolisstyrelsen, som visade att i ett polisdistrikt i Stockholm har ett stort antal barn tagits i förvar, har invandrarministern reagerat och lagt ut uppdraget till justitiekanslern att utreda omständigheterna. Det tillhör väl också spelets regler, som Gullan Lindblad sade, att man hör JK i detta ärende innan man går vidare.

Jag vill alltså understryka att det i princip finns ett absolut förbud mot att ta barn i förvar i kriminalvårdsanstalt eller allmänt häkte.

Fru talman! Det finns väl ingen anledning för mig att gå djupare in i materialet. Naturligtvis är det svåra avvägningar som måste ske. Vi menar därför att det krävs en helhetsbedömning av utredningsmaterialet, och det är ingen längre tid som utgör skillnaden mellan reservationerna och utskottets skrivning. Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 69 KENTH SKÅRVIK (fp):

Fru talman! Jag vill bara göra några kommentarer till Börje Nilssons anförande. Han sade att det gäller att inte hasta fram ett beslut, men jag vill poängtera att det under ganska många år har varit återkommande motioner i de här frågorna. Från utskottets sida har man konsekvent avstyrkt dem och inte yrkat bifall till dem någon gång under alla dessa år. Det var egentligen inte förrän vi fick en ny invandrarminister som dessa frågor över huvud taget började tas upp. Vi är tacksamma för att frågorna har överlämnats till en utredningsman och att man har lagt fram förslag till beslut. Men när det har framkommit vissa uppgifter som stämmer med det som anförs i motionerna, anser vi att man borde kunna ta ut dessa delar och fatta beslut om dem. För varje timme som går är det alltså människor – vi talar ju om människor i detta sammanhang – som får lida och blir avvisade, kanske på ett sätt som inte borde få ske. Jag har noga noterat det som Börje Nilsson sade, att det bara kommer att ta ytterligare några månader. Jag hoppas verkligen att invandrarministern kan hålla den tiden. Det är angeläget att vi nu får ett beslut i dessa frågor.

När det gäller barn i förvar är det riktigt att det finns regler för detta. Och i mitt anförande räknade jag också upp vad som i dag gäller för att ta barn i förvar. Det räcker uppenbarligen inte med vad vi i utskottet skriver eller vad regeringen säger. Man tar ändå barn i förvar. Jag är inte så säker på att Arlandapolisen har synnerliga skäl för att ta barn i förvar. Därför tycker jag att vi måste fatta ett definitivt beslut, och det är detta som vi har krävt. Men vi får finna oss i det beslut som kommer att fattas i dag, eftersom moderaterna i dessa frågor ju har ställt upp på utskottsmajoritetens sida. Det är bara att hoppas att det skall ta högst några månader efter det att utredningen har lagts fram, så att vi verkligen kommer fram till ett beslut i den här frågan.

Anf. 70 RUNE BACKLUND (c):

Fru talman! Börje Nilsson sade att vi snart skall få nya förslag på dessa punkter. Men vi kommer kanske inte ifrån den principiellt viktiga frågan om tagande av barn i förvar. Även om JK:s utredning pågår och man skall studera hur den nuvarande lagstiftningen har hanterats, är ju den principiellt viktiga frågan – som ju behandlas i motionen och i reservationen – om vi över huvud taget skall ta barn i förvar. Vi reseranter menar att det skall skrivas in ett absolut förbud i utlänningslagen. Detta gör vi med hänvisning till att vi har upplevt att den nuvarande lagstiftningen, trots skärpta bestämmelser, inte efterlevs och att det med de nya bestämmelserna fortfarande är tillåtet att placera barn i polisarrest. Visserligen skrev vi i utskottet att detta, med hänvisning till att det kunde uppstå speciella situationer, skulle vara tillåtet för några få timmar. Men enligt de regler som gäller kan väl den tiden förlängas till drygt ett dygn, som det ser ut i dag.

Vi menar att detta är en principiellt viktig fråga och att riksdagen nu skall säga ifrån att vi inte accepterar något förvarstagande. Det är egentligen denna principiella fråga som reservationen handlar om – inte så mycket om hur man egentligen har hanterat de tidigare besluten och JK:s utredning. JK:s utredning skall så att säga bara ge besked om huruvida man har följt eller inte följt de bestämmelser som gällde under förra året. Vi vill alltså gå

ett steg längre genom att fatta ett principiellt beslut – ett beslut om förbud mot förvaring av barn.

Anf. 71 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Frågan om att ta barn i förvar har stötts och blötts i årtal. Så länge som jag har varit med i riksdagen har den varit föremål för diskussioner och beslut. Men situationen är inte löst i alla fall – antingen följer inte polisen de bestämmelser som finns, eller så har det inte skapats reella förutsättningar för polisen att följa dem.

Jag anser att det nu får vara slut med diskuterandet om denna fråga. Nu får vi alltså fatta beslut, som helt enkelt garanterar att barn inte får tas i förvar. Det är detta som är syftet med den gemensamma reservationen. Undanflykter och allmänt glidande formuleringar i frågan räcker inte längre. Om invandrarministern eller någon annan från utskottet kan gå upp i talarstolen och garantera att barn i fortsättningen inte kommer att tas i förvar av polisen, kan vi tänka oss att ändra uppfattning – men inte annars.

Anf. 72 BÖRJE NILSSON (s):

Fru talman! Det är bra att vi nu har fått en invandrarminister, som har tagit initiativ till detta översynsarbete. Det är viktigt att detta arbete har kommit till stånd. Invandrarministern har också fått skickliga personer att ta hand om uppgiften. Själva arbetet har ju också gått mycket snabbt.

Jag är litet förvånad över reservationerna, i vilka man menar att remissbehandlingen skall slopas och att man inte heller kan acceptera en sedvanlig beredning inom regeringen. Men remissbehandlingen ingår ju i den demokratiska processen, med den öppna debatt som vi har i vårt land. Jag tror att det är oerhört viktigt att vi förankrar förslagen och även lyssnar på alla dem ute i landet som är verksamma med dessa frågor.

När det gäller barn i förvar tycker jag att debattörerna här ändå skall notera den ändring som skedde den 1 juli 1987, innebärande att det föreligger ett absolut förbud mot att ta barn i förvar på kriminalvårdsanstalt och i allmänt häkte. Jag anser att invandrarministern också har följt upp denna fråga på ett bra sätt. Han har reagerat mycket kraftfullt emot omständigheter vid ett vaktdistrikt i Stockholm och gett JK i uppdrag att följa upp detta. Invandrarministern har alltså hanterat frågan på ett mycket bra och kraftfullt sätt.

Anf. 73 Statsrådet GEORG ANDERSSON:

Fru talman! Debatten ger mig anledning att göra några kommentarer – jag är därtill uppfordrad av någon av debattörerna.

Får jag först påpeka att vi ju bedriver en fortsatt mycket ambitiös flyktingpolitik. Vi tar emot fler flyktingar än någonsin. Vi går emot en ny rekordsiffra i fråga om uppehållstillstånd. För innevarande år räknar vi med att det blir ca 20 000 asylsökande som kommer att få uppehållstillstånd.

Regeringens ambitioner är att fortsätta med en ambitiös flyktingpolitik. För detta behöver vi ett brett stöd i det svenska samhället, i partierna, i organisationerna, i fackliga organisationer, i kyrkor och hos andra. Därför uppskattar jag mycket den breda parlamentariska enighet som råder i

riksdagen när det gäller flyktingpolitik. Det stora problemet vi har består ju i flyktingmottagandet ute i kommunerna. Detta är inte föremål för några motioner till det ärende som behandlas i dag, och därför har det kanske inte heller föranlett några kommentarer. Men det är där kraftansträngningar måste sättas in för att göra detta ambitiösa flyktingmottagande möjligt och på ett acceptabelt sätt ge flyktingarna ett boende, en möjlighet att leva i vårt land. Men det måste också sägas att kommunerna gör väldigt fina insatser i dag. Över 240 kommuner är engagerade i flyktingmottagandet. Detta är någonting unikt, inte bara för vårt land utan för hela världen.

Låt mig sedan med några synpunkter bara kort få kommentera frågan om barn i förvar. Precis som Börje Nilsson vid upprepade tillfällen här har sagt har regeringen agerat mycket kraftfullt för att skärpa förordningen och att se till att lagen efterlevs. Jag skall inte säga något ytterligare om detta. Men när det här ställs krav på ett totalförbud, *nu*, mot att över huvud taget någonsin ta barn i förvar, måste jag få ställa en fråga. Jag är inte här för att stänga några dörrar, utan jag är öppen för ett resonemang. Jag konstaterar att det finns ett starkt intresse för att se till att familjer inte splittras. Jag tycker att det är viktigt att man hanterar frågan på det sättet att man inte splittrar familjer. Vidare önskar man, och det instämmer jag i, att en utvisad ges rådrum för att förbereda sin återresa till hemlandet.

Det talas här om krav på totalförbud mot att ta barn i förvar. Min fråga är då, inför ett fortsatt resonemang: Hur går detta att förverkliga i de fall en familj inte frivilligt anträder hemresan efter en utvisning utan det måste användas tvång? Vad jag förstår av utskottets betänkande har ingen i utskottet aktualiserat avskaffande av en möjlighet till tvångsvis genomförd verkställighet. Jag vill bara ställa denna fråga, eftersom jag tycker att den är värd att ta med i bilden i den fortsatta debatten om ett eventuellt totalförbud när det gäller att ta barn i förvar.

Låt mig också försöka rätta till ett missförstånd som ofta uppstår i massmedia. Det talas om att barn häktas och fängslas. Men det råder, som här har sagts, totalförbud mot att sätta barn under 16 år i häkte eller kriminalvårdsanstalt. Det är särskilt anordnade lokaler som används för detta ändamål – Vistagården och Carlslund.

Jag undrar om utskottets ledamöter har besökt Vistagården och Carlslund. Det är faktiskt värt att göra det. Lokalerna kan göras bättre, men det bör ändå noteras att det icke är fängelser, icke häkte. Barn häktas inte, barn sätts inte i fängelse. De tas i förvar – i alltför stor utsträckning – men det gäller ändå Carlslund och Vistagården. Det är tidigare vårdinrättningar, som har gjorts i ordning för detta ändamål.

Jag hoppas att vi skall få en sådan ordning att intentionerna uppfylls, så att förvaring av detta slag får ske bara i undantagsfall, när det är alldeles nödvändigt och inga andra medel står till buds vid en tvångsvis verkställighet av utvisning eller avvisning.

Men tills vidare gäller denna möjlighet såsom ett undantag. Skall denna undantagsmöjlighet också avskaffas, måste man fråga sig: Skall vi också ta bort möjligheten till en tvångsvis verkställd utvisning?

Anf. 74 RUNE BACKLUND (c):

Fru talman! När det gäller den senaste frågan som invandrarministern ställde till oss vill jag ställa en principiell motfråga: Skall vi behandla barn till asylsökande på ett annorlunda sätt än vi behandlar andra barn i vårt land? Det är den principiella fråga man har anledning att ställa.

Ser man på den undersökning som har gjorts av rikspolisstyrelsen och invandrarverket visar det sig att av de fall som Arlandapolisen har haft där barn varit inblandade gällde bara 19 % avvisning, alltså en mindre del. I övriga fall har det varit andra skäl.

Vi anser att det talar för att denna möjlighet har använts på ett felaktigt sätt och att vi skall införa ett absolut förbud för att komma ifrån problemet.

Anf. 75 KENTH SKÅRVIK (fp):

Fru talman! Invandrarministern sade inledningsvis att han var glad för att det finns ett brett stöd i riksdagen för flyktingpolitiken i Sverige. Vi är också glada för att det i stort är så.

Vi vill från vår sida ge regeringen allt stöd till sådana förslag som gynnar flyktingarna och ger dem rättssäkerhet i vårt land vid behandling av de ärenden som gäller dem. Det är litet av detta vi har diskuterat i dag, när vi har talat om rättssäkerhet för flyktingar då de kommer hit. Det är viktigt att de får en korrekt behandling av sitt ärende och att också barnen som kommer hit får en bra behandling.

På invandrarministerns senaste fråga vill jag svara att vi vid flera tillfällen i våra motioner har tryckt på att familjer inte får splittras i dessa sammanhang. Vi kan förstå att man vissa korta stunder, kanske timmar, måste ta barn i förvar. Vi har också sagt att det måste ske tillsammans med anhöriga – moder, fader eller eventuellt äldre syskon. Det som är skrämmande är när barn skiljs från sina föräldrar och det kanske tar dagar innan barnen får veta var föräldrarna finns.

Vi förstår att det kan vara besvärligt ibland när det finns beslut om avslag på begäran om att få stanna kvar och människorna i fråga måste avvisas. Så visst kan man komma till en gräns då man, kanske med hjälp från lämpligt håll, får föra människor ur landet. Men vi anser att det skall finnas ett mycket väl tilltaget rådrum för detta och möjligheter att utföra utvisningen på ett humant sätt. Jag tror att det i de flesta fall är möjligt att lösa problemen om man ger ett ordentligt rådrum.

Anf. 76 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Jag vill säga till invandrarministern att vi från moderat sida tycker att det viktigaste för ett litet barn är att få vara tillsammans med sin mamma eller pappa.

Eftersom utskottet inte har fattat något beslut eller det finns någon motion om att förvar skall förbjudas över huvud taget, följer därav rent realistiskt att man i vissa mycket speciella fall kanske ändå tvingas ta både barn och en förälder i förvar. Men då är ändå barnet tillsammans med mor eller far.

Jag vill för min del förorda att vi besöker Carlslund eller Vistagården. Då kan vi kanske notera att det inte ser ut som något fängelse utan förhoppningsvis är ganska trevligt. Jag tror inte att det lilla barnet tar skada av om det

möjligen finns en nyckel i låset. Det viktiga är att barnet får vara tillsammans med sin mamma eller pappa.

Prot. 1987/88:36
2 december 1987

Vissa flyktingfrågor
m. m.

Anf. 77 Statsrådet GEORG ANDERSSON:

Fru talman! De senaste inläggen vittnar om att min fråga var berättigad. Nu har jag dessutom initierat ett utskottsbesök på Vistagården och Carlslund. Jag tror att det är bra om ett sådant kommer till stånd.

Rune Backlund frågar om man skall behandla utländska barn annorlunda än svenska barn. – Men situationen är den att utvisning aldrig förekommer beträffande svenska medborgare. Det är speciella omständigheter och speciella situationer som lagstiftningen har att behandla i detta sammanhang.

Sedan några ord till Kenth Skårvik: Bara det förhållandet att jag ställde denna fråga visar att Kenth Skårvik är beredd att frånträda kravet på ett absolut förbud att man någonsin skall få ta barn i förvar. Han erkänner att det kan uppkomma situationer där två intressen står emot varandra. Och det måste man klara ut. Det är bra om hänsyn tas till dessa förhållanden i remissarbetet och också i utskottet.

Slutligen några ord till Gullan Lindblad, som tycker att det är viktigt att barn får vistas tillsammans med mamma eller pappa. Det tycker jag också. Jag tycker dessutom att det är viktigt att barn får vistas tillsammans med både mamma och pappa. Lagstiftningen säger att när barn tas i förvar skall minst en av vårdnadshavarna vara med. Det är den lag som faktiskt tillämpas.

Jag tycker därtill att man skall sträva efter att låta båda vårdnadshavarna – i den mån det finns två – vara med, så att man inte splittrar familjen ens när det gäller korta förvaringstider.

Anf. 78 KENTH SKÅRVIK (fp):

Fru talman! Den som har läst våra motioner har konstaterat att vi hela tiden har talat om familjesplittring och om att man inte skall ta barn i förvar. Vi har hela tiden anfört att man inte skall ta barn ensamma i förvar, sätta dem i polisarrest e. d. Vi håller på att det är nödvändigt att barn i sådana här sammanhang får vara tillsammans med någon av sina anhöriga, helst givetvis mamma eller pappa. Det anser vi fortfarande är mycket viktigt, och jag har alltså inte trätt tillbaka utan konstaterar att vi kanske kan få hjälp av invandrarministern att lösa detta problem, så att det inte händer att familjer splittras och barn tas till ett ställe, föräldrarna till ett annat – och att det sedan tar flera dagar innan de kan återse varandra.

Anf. 79 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Jag vill naturligtvis instämma i vad invandrarministern sade, nämligen att det bästa är om barnen kan få vara tillsammans med båda sina föräldrar. Därom råder inga delade meningar.

Anf. 80 RUNE BACKLUND (c):

Fru talman! Vi skall inte förlänga denna debatt längre än nödvändigt. Vi får säkert anledning att återkomma till frågan. Men det som är intressant är att det visas i utredningen att förvarstiderna när det gäller barn i många fall är relativt långa. Även om invandrarministern säger att det är skillnad mellan

barn till asylsökande och svenska barn, eftersom det gäller en speciell situation, tycker inte jag att det är motiverat att de barn som det här är fråga om skall befinna sig i förvar under långa tider. Över huvud taget anser jag att förvaret måste röra sig om bara någon timme i samband med genomförandet av själva avvisningen. Enligt rapporten handlar det i en del fall om 10–15 dagar, medan man väntar på besked. Enligt vår mening är detta helt oacceptabelt.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Näringsutskottets betänkande 4

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 1985/86:N242 av Jens Eriksson och Sven Eric Lorentzon – bifölls med acklamation.

Konstitutionsutskottets betänkande 10

Mom. 1 (nationaldagen som helgdag)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 44 för reservation 1 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom.

Mom. 3 (ny nationalsång)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 16 för reservation 2 av Nils Berndtson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (utmönstring av bestämmelser om adeln)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 18 för reservation 3 av Nils Berndtson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (Raoul Wallenberg)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 70 för reservation 4 av Anders Björck m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Hadar Cars (fp) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 8 (under andra världskriget internerade)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 19 för reservation 5 av Nils Berndtson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (kampanj för ett våldsfritt samhälle)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 9

Mom. 1 (handläggningen av direktavvisningsärenden)

Utskottets hemställan bifölls med 208 röster mot 99 för reservation 1 av Margareta Andrén m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (beslutsmotivering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Margareta Andrén och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (rätt till offentligt biträde)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 63 för reservation 3 av Margareta Andrén m. fl.

Mom. 5 (barn i förvar)

Utskottets hemställan bifölls med 211 röster mot 97 för reservation 4 av Margareta Andrén m. fl.

Mom. 7 (verkställighet av avlägsnandebeslut)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Margareta Andrén och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (arbetsgivares anmälningsskyldighet)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 150 för reservation 6 av Nils Carlshamre m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § På förslag av förste vice talmannen beslöt kammaren medge att trafikutskottets betänkande 1987/88:4 och arbetsmarknadsutskottets betänkande 1987/88:5 debatterades i angiven ordning och att voteringarna ägde rum i ett sammanhang sedan debatten i båda dessa ärenden avslutats.

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1987/88:4 om en ny fartygssäkerhetslag (prop. 1987/88:3) och

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1987/88:5 om ledighet.

Först upptogs till behandling trafikutskottets betänkande 4 om en ny fartygssäkerhetslag.

Anf. 81 JAN JENNEHAG (vpk):

Fru talman! Propositionen om en ny fartygssäkerhetslag var tydligen inte särskilt kontroversiell. Kommunisterna var de enda som väckte en motion med anledning av propositionen. Kommunisterna var också egentligen de enda som hade synpunkter under utskottsbehandlingen.

Vpk har fogat fem reservationer till betänkandet. I den första behandlas själva namnet på lagen – fartygssäkerhetslagen. Vi tycker inte att det namnet är särskilt lyckat. Lagförslaget reglerar bara den del av fartygssäkerheten som kan bero på faktorer ombord. Andra viktiga delar som gäller sjösäkerhetsbestämmelser, t. ex. sjövägsregler och bestämmelser om utmärkning av farleder, ingår inte i detta lagförslag. Då tycker vi inte att vi skall kalla den för fartygssäkerhetslag, utan vi skall kalla den som tidigare lagen om säkerheten på fartyg.

Det vore trevligt att få höra utskottets talesman utveckla litet närmare varför frågan har varit föremål för så mycket övervägande. Jag tycker att det verkar helt självklart att den föreslagna benämningen inte är lämplig.

När det gäller utgångspunkten för en modernisering av lagen om arbetsmiljön till sjöss menar vi att ombordanställda skall ha rätt till en lika god arbetsmiljö som anställda inom andra verksamhetsområden. Utformningen av den svenska lagstiftningen om arbetsmiljön till sjöss skall inte påverkas av andra hänsyn än just omsorgen om arbetsmiljön. Beträffande tillämpning av utländsk lagstiftning i fråga om svenska fartyg föreslås nu en dispensmöjlighet. Den arbetsmiljölagstiftning som vi har i Sverige bör naturligtvis gälla på svenskägda fartyg, även om fartyget hyrs ut till utländska redare. Fartyget som sådant och förhållandena ombord skall vara avgörande för vilka regler som bör gälla, inte vem som råkar hyra fartyget vid en viss tidpunkt.

Vad gäller anställning av besättning menar vi att de som skall ingå i minimibesättningen och tillhör däcks- eller maskinpersonalen skall anställas av fartygets redare eller ägare, inte av någon annan. Anställningstrygghet för de ombordanställda skall garanteras. En utveckling mot bemanningsbolag eller managementbolag skall vi förhindra.

Vi tycker inte att det är lämpligt att utvidga skyddsombudets uppgifter på det sätt som föreslås. Skyddsombudet skall inte överta ansvar som åvilar någon annan. Säkerheten ombord skall inte vara beroende av att, i det här fallet, skyddsombudet får ta det ansvar som rimligen åvilar någon annan. Det är i högsta grad olämpligt att koppla in skyddsombudsverksamheten för att se till att bemanningen på fartyget är den rätta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk:s reservationer.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 82 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Syftet med den nya fartygssäkerhetslagen är att anpassa reglerna om arbetsmiljön på fartyg till arbetsmiljölagens regler. Den nya lagen kommer samtidigt att ersätta den nuvarande sjösäkerhetslagen.

Trafikutskottet tillstyrker förslaget. Till betänkandet har fogats fem vpk-reservationer.

I den första vill vpk-arna att lagen i stället för fartygssäkerhetslag skall kallas för lagen om säkerheten på fartyg. Men utskottsmajoriteten instämmer i regeringens bedömning att lagen skall heta fartygssäkerhetslag.

När det gäller den andra reservationen, som berör anpassningen av reglerna om arbetsmiljön på fartyg till arbetsmiljölagens regler, som det nya förslaget innebär, anser vi från majoritetens sida att förslaget till fartygssäkerhetslag är väl avvägt. Det går inte att åstadkomma någon fullständig överensstämmelse mellan bestämmelserna om arbetsmiljön i land och dem på sjön. Sjöfartens internationella prägel medför också att vad som skall anses vara en god arbetsmiljö påverkas av förhållandena i andra traditionella sjöfartsnationer.

Reservation 3 handlar om tillämpningen av den utländska lagstiftningen på svenska fartyg samt svensk lagstiftning på utländska fartyg. Det kan i vissa fall vara mindre lämpligt att tillämpa svenska regler på ett fartyg, vars drift upplåtits åt ett utländskt rederi. Men, och detta är det viktiga, det föreslås inte nu någon dispensregel. Det beror bl. a. på att skeppslegoutredningen studerar denna fråga. Det är därför lämpligt att vänta med ställningstagande tills utredningens betänkande föreligger.

I reservation 4 motsätter sig vpk en dispensregel när någon annan än fartygets ägare skall få anställa dem som ingår i minimibesättningen och tillhör däcks- och maskinpersonalen. Detta är naturligtvis en viktig fråga, men oron i reservationen är inte befogad eftersom dispens endast gäller under vissa speciella villkor. Till dessa hör att sjösäkerheten inte försämras. Vidare måste klarläggas att den tilltänkte arbetsgivaren kan erbjuda en anställningstrygghet som är likvärdig med den som personalen skulle ha haft om inte dispens hade meddelats. Dessutom måste den som söker dispens kunna påvisa att det föreligger ett verkligt behov.

Om dessa grundförutsättningar är uppfyllda, kan dispens bli aktuell i främst två typer av situationer. Den ena är när en svensk redare vill anlita ett annat seriöst rederiföretag för driften av fartyget. Den andra är när någon med ingen eller begränsad redarerfarenhet blir redare för ett fartyg.

I detta förslag framgår klart att föredraganden inte avser att öppna vägen för andra bemanningsbolag eller managementbolag än sådana som på grund av att de ansvarar för säkerheten ombord är arbetsgivare för de ombordanställda och är att anse som redare.

Den femte reservationen från vpk handlar om skyddsombudens uppgifter. Det är en mycket märklig reservation. Under alla de år jag har arbetat fackligt och politiskt har en viktig fråga varit hur skyddsombudens ställning skall förstärkas och vidgas. Här vill alltså vpk i stället inskränka skyddsombudens uppgifter. En av de absolut viktigaste skydds- och säkerhetsfrågorna ombord på ett fartyg är att se till att det är ordentligt bemannat, och det är viktigt att någon verkligen kontrollerar detta. I praktiken har skyddsombuden redan den funktionen på många fartyg. Men det är viktigt att understryka att den nya bestämmelsen inte innebär någon inskränkning i befälhavarens ansvar.

Med detta, herr talman, vill jag slutligen yrka bifall till trafikutskottets hemställan i betänkande 4.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter debatten om arbetsmarknadsutskottets betänkande 5.)

Kammaren övergick till att behandla arbetsmarknadsutskottets betänkande 5 om ledighet.

Ledighetslagstiftningen

Anf. 83 ERIK HOLMKVIST (m):

Herr talman! Även i år har de tre borgerliga partierna – moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet – en gemensam reservation i arbetsmarknadsutskottets betänkande gällande ledighetslagarna. Vi begär att den utredning om översyn som påbörjades av den borgerliga regeringen skall fullföljas. Detta framförs i ett antal motioner. Reformerna för ökade möjligheter till ledighet i arbetet, som beslutades under 1970-talet, har som grund att ge människor bl. a. ökad valfrihet inom arbetslivet. Det gäller bl. a. rätt till deltidsarbete för småbarnsföräldrar, rätt till ledighet för studier, för facklig verksamhet, för offentliga uppdrag samt en utvidgning av föräldraförsäkringen. Lagstiftningen har efter hand kommit att innebära allt större problem. Den har upplevts som svårförståelig och svår att hantera för särskilt de mindre företagen. De samlade effekterna har kommit att innebära stora kostnader och problem för såväl företag som samhälle.

Tjänstledigheterna i små och medelstora företag blir ofta ekonomiskt och organisatoriskt påfrestande. De innebär en brist på kontinuitet och riskerar rätt ofta att innebära sämre kvalitet i ett utfört arbete. Särskilt korttidsfrånvaron leder till merkostnader i form av produktionsbortfall samt utbildnings- och introduktionsinsatser för ersättare. Anställningstryggheten för nödvändiga vikarier förbises ofta.

I en tidsanvändningsstatistik som har utgetts av SAF under 1987 och som omfattar 110 000 arbetstagare redovisas bl. a. följande. Frånvaron för arbetare är 26 %, för lägre tjänstemän 22 % och för högre tjänstemän 18 %. Det gäller frånvaro inkl. semester. En annan upplysning av intresse i samma statistik är att Sverige har den lägsta faktiska arbetstiden i Västeuropa. Medan Island har 2 000 timmar per år, Schweiz 1 800, Norge 1 696, Finland 1 677, Västtyskland 1 608, Holland 1 573, Storbritannien 1 825, Danmark 1 760, Österrike 1 691, Italien 1 642, Belgien 1 600 och Frankrike 1 563, har Sverige en faktisk arbetstid på 1 488 timmar. Vi ligger alltså längst ned på listan i Västeuropa när det gäller faktisk arbetstid.

Av de enskilda ledighetsdagarna är det särskilt studieledighetslagen och förtroendemannalagen som vi anser behöver ses över. Studieledighetslagens utnyttjande är i dag mycket omfattande. Studierna behöver inte ha någon anknytning till arbetsplatsen utan kan avse vilket ämne som helst och kan bedrivas under hur lång tid som helst, bara de bedrivs i organiserad form.

Ledighet för facklig verksamhet skall naturligtvis kunna tas ut för skäligen verksamhet på den egna arbetsplatsen. Vad vi vill få belyst ytterligare är sådan ledighet som tas ut som gäller verksamhet som inte har direkt anknytning till den egna arbetsplatsen. Även övriga ledighetsdagar anser vi bör bli föremål för översyn.

Vad vi särskilt vill framhålla är att den prioritering som vi ändå kommer att tvingas till under de år som kommer skall innebära hög prioritet när det gäller barn. Vi menar att inskränkningar i ledighetslagstiftningen behöver aktualiseras. Det blir ofrånkomligt med tanke på att Sverige har den lägsta faktiska arbetstiden. Samtidigt får vi inte vara främmande för att det kan finnas skäl för ledighet som vi inte i dag har tagit hänsyn till, och detta bör tas upp och prövas.

Det översynsarbete som vi föreslår bör lämpligen tas upp i den nyligen tillsatta arbetstidskommittén. Ledigheterna är klart positiva för de enskilda arbetstagarna och behövs i stor utsträckning, kanske främst som rätt till deltidsarbete för småbarnsföräldrar. Men ledigheterna innebär problem som vi menar behöver ses över.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 5 i arbetsmarknadsutskottets betänkande 5.

Anf. 84 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Det är inte varje dag som man har glädjen att få förståelse för sina motioner. Margareta Andrén och jag har tillsammans med några andra folkpartister i två olika motioner krävt att föräldraledigheten vid adoption av barn skall räknas från barnets ankomst till Sverige och inte som i dag från barnets födelse.

Ett enhälligt utskott säger att regeringen bör överväga förutsättningarna för en förlängd föräldraledighet vid adoption och återkomma till riksdagen i frågan. Jag är glad för denna mycket positiva behandling av våra motioner och hoppas nu bara att regeringen snabbt lägger fram ett förslag så att adoptivföräldrar får rätt att vara hemma hos sina barn lika länge som biologiska föräldrar.

Anhörigvårdskommittén ville det. Äldreberedningen ville det. Så gott som alla remissinstanser ville det. Ville vad då?

Jo, tillstyrka förslaget om rätt till ledighet för anhörigvård. Varför vill då inte utskottets majoritet? Jo, man vill vänta på överväganden i regeringen. Men nu vill inte vi vänta längre – anhörigvårdskommitténs förslag lades fram redan 1983.

Det finns också ett förslag om hur vårdinsatserna skall ersättas, men den frågan behandlas inte av oss utan av socialförsäkringsutskottet.

Detta är en viktig fråga. Många äldre, sjuka och handikappade vill bo hemma, och det är realistiskt i vissa fall, om en anhörig kan få ledigt från sitt jobb. Men jag tycker att det är viktigt att säga att det aldrig får bli ett tvång – frivillighet från de anhörigas sida måste vara en förutsättning. Risken finns annars att kvinnor – det gäller ju främst kvinnor – får ett omänskligt krav på sig.

Vad väntar socialdemokraterna på? Vill egentligen Sten Östlund ha ledighet för anhörigvård eller vill socialdemokraterna inte ge den rätten?

Häromdagen hörde jag talas om en flicka som jobbade i ett privat företag och som ville åka ner till torkan i Afrika och hjälpa till med katastrofbiståndet där. Hon fick nej av sin arbetsgivare. Hon fick alltså inte tjänstledigt.

Här i riksdagen är vi överens om att katastrofbiståndet är nödvändigt, om än socialdemokraterna inte velat höja det i den utsträckning som folkpartiet vill. Men har vi inte lagar och bestämmelser som gör det möjligt för människor att medverka till att biståndet kommer fram till de människor som så väl behöver det, då måste det vara något fel. Här handlar det ju om liv och död. Det behövs verkligen en lagstadgad rätt till ledighet i detta fall.

Hur skall socialdemokraternas nej till sådan ledighet tolkas? Är verkligen intresset för en uppföljning av katastrofbiståndet så ljumt hos socialdemokraterna?

Så till reservationen om en förlängning till tre år av småbarnsföräldrars rätt till ledighet. Skälen är många, men det viktigaste tycker jag är valfriheten. Om föräldrarna anser det vara bättre för barnen att någon av dem är hemma när barnen är små, borde föräldrarna också ha rätt att vara hemma – detta utan att de skall få svårigheter att komma tillbaka till jobbet senare.

Vi har också i ett särskilt yttrande från folkpartiet poängterat hur viktigt det är att omplaceringar och försämrade arbetsförhållanden efter föräldraleddighet snarast kartläggs och åtgärdas.

Hur stämmer nu dessa tre reservationer om utökade ledigheter med vår fjärde reservation, som vi har gemensam med moderaterna och centerpartiet och som handlar om en översyn av ledighetslagstiftningen? Jo, det stämmer alldeles utmärkt, för det handlar om prioriteringar. Jag har här talat om att prioritera små barn, människor som vill arbeta med katastrofbistånd och människor som vill ta hand om gamla, sjuka och handikappade. De grupperna behöver ökade möjligheter till ledighet. Det kan också finnas grupper som inte är i lika stort behov av ledighet. Det är därför som lagen behöver ses över.

Herr talman! Därför yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 4.

Anf. 85 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Att någon gång vara tjänstledig från sin arbetsplats kan vara en nödvändighet. Det kan gälla för uppfyllandet av medborgerliga plikter såsom värnplikt och politiska förtroendemannauppdrag. Det kan gälla sociala skyldigheter, vid barns sjukdom och vid barnafödande. Även fackliga förtroendeuppdrag och studier kräver sin ledighet.

Vissa företag och vissa arbetsplatser kan råka i svårigheter när ledighetslagarna används i för stor utsträckning. Här är det först och främst de små företagen det gäller. Mot den bakgrunden ville man i början på 1980-talet göra en översyn av ledighetslagarna, ett arbete som dock legat nere sedan 1982.

Från centerpartiets sida anser vi att översynsarbetet skall återupptas och fullföljas. Målet bör vara att få fram en totalbedömning av de samlade effekterna av ledighetslagarna.

Herr talman! Centerpartiet anser att det går att begränsa vissa möjligheter till ledighet utan att för den skull inkräkta på den enskildes möjligheter att ägna sig åt medborgerliga och sociala skyldigheter. Det är i första hand en

fråga om prioriteringar. Vissa uppgifter är viktigare än andra, och vi har tillsammans med folkpartiet i tre reservationer som fogats till detta betänkande fört fram våra synpunkter.

Ledighet för anhörigvård är ett område som bör prioriteras. 1983 läde anhörigvårdskommittén fram ett lagförslag som därefter legat i skrivbordslådan. Det är nu hög tid att ta fram detta förslag. En anhörigvårdare gör en betydelsefull samhällsinsats, och rätten till tjänstledighet borde vara en självklarhet.

I anhörigvårdskommitténs betänkande dras slutsatsen att många kvinnor, beroende på svårigheterna att få tjänstledighet från sitt förvärsarbete, så att säga valt att säga upp sig för att kunna vårda anhörig. Möjligheterna till återinträde på arbetsmarknaden när vården i hemmet upphört kan för kvinnor i medelåldern vara betydligt begränsade, vilket kan leda till arbetslöshet med åtföljande ekonomiska och sociala problem. Kommittén ansåg därför att rätt till ledighet från förvärsarbete som innefattar en rätt att återgå till detta när vården upphör är en i synnerhet för kvinnorna angelägen reform. Kommittén gjorde även den bedömningen att det skulle underlätta för männen att i ökad utsträckning ställa upp som anhörigvårdare om tjänstledighetsmöjlighet fanns.

Herr talman! Regeringen har nu legat på anhörigvårdskommitténs betänkande i fyra år. Jag vill fråga Sten Östlund: Hur länge skall ni socialdemokrater förhålla detta ärende?

När det gäller rätten till tjänstledighet för det svenska katastrofbiståndet förekommer i dag stora skillnader. Staten och även kommunerna gör långtgående medgivanden vid tjänstledighetsansökningar. På den enskilda sektorn föreligger en mängd olika rekommendationer. Det är därför önskvärt att för hela arbetsmarknaden få enhetliga regler på detta område. Man bör således införa rätt till tjänstledighet för medverkan i det svenska bistånds- och katastrofarbetet.

Herr talman! Den centerledda regeringen införde 1978 rätt till tjänstledighet på heltid till dess barnet fyllt ett och ett halvt år. Vi har under flera år drivit frågan om att utöka denna tid till tre år.

Jag är medveten om att föräldrar som skulle utnyttja en utökad ledighet – i dag – inte har möjlighet till ekonomisk ersättning. Men det viktiga är att föräldrar som vill stanna hemma också skall ha den rätten. Det är en fråga om valfrihet. Jag vill fråga Sten Östlund: Varför är ni socialdemokrater emot en ökad valfrihet?

Herr talman! Till sist vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 4.

Anf. 86 STEN ÖSTLUND (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottets betänkande 5 utgör den årliga utgåvan av betänkanden under rubriken Ledighet. Underlaget utgörs av 19 motioner från den allmänna motionstiden och är i allt väsentligt tillhörande avdelningen gamla bekanta. Det innebär att det mesta i betänkandet också känns igen från tidigare år. Så också de reservationer som fogats till betänkandet.

Det som tillkommit är att vi i årets utgåva i några sammanhang kunnat hänvisa till en inom arbetsmarknadsdepartementet utarbetad promemoria

om förstärkt rätt till föräldraledighet, som tar upp en del frågor och problem i samband med föräldraledigheter och som utskottet utgår ifrån kan komma att läggas till grund för förslag till riksdagen.

Som en nyhet kan också noteras att utskottet föreslår riksdagen att ge regeringen till känna att den bör överväga förutsättningar för en utökad lagstadgad ledighet i samband med adoption av barn. Det är närmast en anpassning till tidigare gällande ersättningsbestämmelser, där ankomsttiden vid adoption av barn jämföras med tiden för barns födelse. Ledighetslagen har tidigare inte varit anpassad på detta sätt.

I en samlad bedömning av de reservationer som fogats till betänkandet kan jag i allt väsentligt hänvisa till vad jag anförde i förra årets debatt, vilket framgår av snabbprotokoll 1986/87:32. De borgerligas reservationer har två rakt motsatta färdriktningar. De vill i år, liksom i fjol, utreda möjligheterna att begränsa de lagstadgade ledigheterna med särskild uppmärksamhet på studieledighet och ledighet med stöd av förtroendemannalagen samt att ledighetslagstiftningens effekter för små företag skall uppmärksammas särskilt. Det har också här i dag från talarstolen framförts argument för dessa krav. Det är färdriktning nr 1, som den uttrycks i den borgerliga trepartireservationen nr 1.

Åt rakt motsatt håll går färdriktning nr 2. Det är centern och folkpartiet som står för dessa reservationer, och i någon mån moderaterna i sin reservation 5. Man vill att regeringen skall lägga fram förslag om nya former av lagstadgad ledighet. Det gäller ledighet för anhörigvård, som också argumenterats för här, ledighet för medverkan i det svenska katastrofbiståndet och förlängning av den ledighet som småbarnsföräldrar har rätt till. Detta uttrycks i reservationerna 2, 3 och 4.

Herr talman! De borgerliga partiernas företrädare anser av någon för oss socialdemokrater outgrundlig anledning att ledighet som tas ut med stöd av förtroendemannalagen och studieledighetslagen är särskilt störande i företagets verksamhet, medan de former av lagstadgad ledighet som de föreslår inte skulle vara det. Det är att tala med två tungor. Ledigheter i ett företag är enligt min mening i normalfallet lika störande i ett företags verksamhet oavsett på vilka grunder ledigheterna tas ut. Därför ankommer det på oss som stiftar lagar att göra de avvägningar som är nödvändiga om på vilka grunder den lagstadgade ledighetsrätten skall finnas. Enligt min mening behövs förtroendemannalagen och studieledighetslagen för de syften för vilka de stiftats. Detsamma gäller föräldraledighetslagen. Om man säger att ledighetslagstiftningen är störande ute i företagen, kan inte den ena formen ställas mot den andra, såsom varande mer eller mindre störande. Man kan däremot anse att den ena eller den andra ledighetslagen har lägre prioritet. Det har också givits uttryck för detta från talarstolen i dag. Detta är alltså de borgerliga partiernas mening, såsom den uttrycks i reservation 1. Deras syn på förtroendemannalagen, som de vill ha översedd, innebär en nedprioritering. Detta skall läggas till deras långtgående krav på rejäla nedskärningar av medbestämmandelagen och lagen om anställningsskydd för de anställda och deras organisationer.

Studieledighetslagen ger en anställd möjlighet till förkovran i ett samhälle och ett näringsliv statt i en allt snabbare omvandling som ställer allt högre

krav på förtroendevaldas och anställdas kompetens. De skall kunna fullgöra sina uppdrag, behålla jobben eller utbilda sig för nya arbetsuppgifter. Studieleighetslagen prioriteras också lågt. Det är något förvånande, eftersom vi i arbetsmarknadsutskottet över alla partigränser blir alltmer varse utbildningens betydelse på arbetsmarknaden. Men det är väl så att när enskilda anställda för fram individuella krav visavi arbetsgivaren ställer de borgerliga, åtminstone moderaterna, i första hand upp på arbetsgivarintressets sida, och då får återigen löntagarintresset vika.

Längre än så sträcker sig inte dessa partiers intresse för den s. k. satsa-på-dig-självlinjen. Majoriteten i utskottet tycker däremot att arbetsgivarna får tåla ledigheter av detta slag. En annan sak är att också vi kan vara besvikna över att rätten till studieleigheter inte mer än vad som skett tillvaratas av de kortutbildade. Enligt vår mening skall detta förhållande dock inte åtgärdas genom försämringar av studieleighetslagen utan måste angripas på annat sätt.

De i reservationerna 2, 3 och 4 framförda kraven på utökad ledighetslagstiftning bör i nuvarande läge avslås. I de flesta fall måste en utökning av ledighetslagstiftningen, exempelvis för anhörgivård, paras med anvisningar om hur ledigheten skall kunna ersättas ekonomiskt. I annat fall blir lagstiftningen illusorisk. Men det handlar då om ekonomiska avvägningar som vi i regel inte har att göra i vårt utskott. Det är andra utskott som har att göra de ekonomiska avvägningarna på det socialpolitiska området.

Till detta kan också, med anledning av de argument som framförts för rätt till ledighet i samband med katastrofhjälp, tilläggas att vi på vårt håll tycker att de rekommendationer som nu finns på praktiskt taget hela arbetsmarknaden om att sådan ledighet skall beviljas räcker. Det finns rekommendationer av detta slag från SAF och i vad avser statlig och kommunal anställning, och det är möjligt att med deras stöd begära och i de flesta fall få de ledigheter som man önskar.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 87 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Herr talman! Det framgick alldeles tydligt att Sten Östlund inte har någon förståelse för de problem som de olika ledighetslagarna ställer till med ute på arbetsmarknaden. Han berättar också att motioner som hade behandlats var gamla bekanta, och det tyder på att motionerna under tidigare år fått samma behandling. Det är bara att beklaga.

Jag redovisade alldeles nyss den faktiska arbetstiden i västvärlden. Sten Östlund förbigick den redovisningen med tystnad, vilket på något sätt är signifikativt. Man blundar för de problem som det faktiskt för med sig att arbetstagarna i vårt land har ungefär 300–400 timmar färre i faktisk arbetstid per år än i våra konkurrentländer. Detta har en mycket stor betydelse. Sten Östlund, för våra möjligheter att hävda oss på marknaderna.

Sten Östlund säger att vi går arbetsgivarnas ärenden, men så är det naturligtvis inte, utan vad vi i första hand tänker på är att näringslivet och samhället i övrigt skall bära de kostnader som det är fråga om. Därför har vi också ställt upp för en lång rad olika typer av ledigheter. Vi har varit mycket

positiva till dem men menar att det nu är dags att se över de olika ledighetslagarna med tanke på den situation som allteftersom har utvecklats. Uttaget av ledighet har i vårt land ökat på ett sätt som vi kanske inte tänkte på när de olika lagarna genomfördes.

De mindre företagens situation kan man inte komma ifrån, Sten Östlund. Den är inte riktigt jämförbar med de stora företagens situation. Det är många gånger svårt att ersätta människor med en nyckelfunktion på ett litet företag, där en person kanske betyder 20–40 % av personalstyrkan. Det är inte så enkelt att ersätta en sådan person. Därför har de mindre företagen andra problem än de stora företagen.

Förutom den översyn som vi vill ha vill vi också att ledighet för småbarnsföräldrar skall prioriteras. Det är en sektor inom vilken vi redan i dag vill få till stånd en liberalisering. Vi vill dock inte, innan vi tar ställning till hur ett sådant förslag skall se ut, få en utredning genomförd. Vi vänder oss särskilt mot ledighet för studier och för facklig verksamhet. Framför allt i de mindre företagen har dessa ledigheter en stor inverkan, och kanske speciellt därför vill vi att en sådan översyn skall komma till stånd.

Anf. 88 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Sten Östlund reagerar mot att vi har två motsatta färdriktningar i vår argumentation, dels att vi vill inskränka ledigheten, dels att vi vill utvidga den. Jag kan inte förstå att det är något fel i detta. Vad är det som säger att de prioriteringar som görs i dag är de absolut rätta? Vi i folkpartiet tycker inte att så är fallet, och det är därför som vi vill att en översyn skall göras.

Självfallet tycker vi i folkpartiet att det är viktigt att man skall få ledigt för att bedriva facklig verksamhet på den egna arbetsplatsen, men ledighetsanspråken är ibland större än så.

Vad sedan gäller våra krav på utökning av ledigheter säger Sten Östlund att man inte för närvarande kan föreslå en sådan utvidgning. Men varför inte det? Som jag tidigare sade kom anhörigvårdskommitténs betänkande redan 1983. En rätt till ledighet för anhörigvård skulle vara både en humanitär och en samhällsekonomisk förbättring.

Vad sedan gäller möjligheterna till ledigheter för att arbeta med katastrofbistånd menar socialdemokraterna att dessa är tillräckliga i dag, men jag har flera exempel på att man inte har fått ledighet när man velat gå ut och arbeta med katastrofbistånd. Det kan vara besvärligt om den ena parten i ett förhållande har fått en sådan ledighet men inte den andra. Det behövs därför en lagstadgad rätt, så att människor som vill arbeta med katastrofbistånd också skall få möjlighet att göra det.

Vad slutligen gäller utökningen av rätten till ledighet för vård av barn finns det människor som tycker att det är värdefullt att vara hemma kanske fram till dess att barnet fyllt tre år men som inte har möjlighet att få kommunal barnomsorg. Varför skall vi förvägra dem rätten att vara hemma? Vi och även socialdemokraterna är för en förkortning av arbetsdagen till sex timmar, utan att detta i dagsläget kopplas ihop med en ekonomisk uppföljning – även om det kanske i och för sig skulle vara bra. Vad vi i det här fallet slåss för är rätten till sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar och

även till utökning av ledigheten för att kunna vara hemma fram till dess att barnet fyller tre år. Vad är det för fel på en sådan rätt, Sten Östlund?

Prot. 1987/88:36
2 december 1987

Ledighetslagstiftning-
en

Anf. 89 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c) replik:

Herr talman! Sten Östlund började med att hänvisa till förra årets snabbprotokoll. Det verkade som om han sedan tyckte att saken var tillräckligt diskuterad. Sten Östlund säger att vi talar med dubbla tungor när vi dels vill ha en översyn, dels vill utöka ledigheten. Men, käre Sten Östlund, det här är en fråga om prioriteringar. Med de generella lagar som gäller har de små företagen det betydligt kämpigare på arbetsmarknaden. Man kunde tänka sig att i stället ha avtal för dem när det gäller vissa av ledighetslagarna. Å andra sidan bör alla ha rätt till vissa typer av ledigheter, nämligen för anhörigvård och för vård av små barn.

Det här är viktiga saker, och jag tycker Sten Östlund drar sig undan argumenteringen ganska enkelt när han inte tar upp de båda reservationerna till en mer seriös behandling. Varför vill inte Sten Östlund och socialdemokraterna ge en anhörigvårdare rätt till tjänstledighet? Anhörigvårdskommittén – som var enhällig – pekade ju på vilka problem som fanns på området.

Sten Östlund säger: Man kan inte ta en sådan tjänstledighet utan att också ha ersättningen klar. Men, kära Sten Östlund, det är ju fråga om valfrihet! Ifall Andersson, Karlsson m. fl. vill ha tjänstledighet för att vårda en anhörig, kan de väl få göra det utan att socialdemokraterna lägger sig i att de inte får någon ersättning? Jag tycker det är ett horribelt resonemang.

Rätten för småbarnsföräldrar att få tjänstledigt upp till dess att barnet är tre år tycker jag är en självklarhet. Det är ju en fråga om valfrihet för småbarnsföräldrar att kunna välja att stanna hemma. I dag har de inte den möjligheten – om de inte får ledigt, förstås. Jag är medveten om att de inte får någon ekonomisk ersättning i dag utöver ett och ett halvt år, men vad spelar det för roll, ifall småbarnsföräldern själv väljer att ha ledigt? Varför lägger sig socialdemokraterna i detta? Det borde ni inte göra. Men Sten Östlund tycker att socialdemokraterna skall bestämma, i det här fallet vad föräldern skall tycka. Det tycker jag, herr talman, är ett klart övertramp och ett förmynderi från socialdemokraternas sida.

Anf. 90 STEN ÖSTLUND (s) replik:

Herr talman! Egentligen skulle jag väl inte behöva lägga mig i debatten mellan Erik Holmkvist, Charlotte Branting och Ingvar Karlsson i Bengtsfors. Det är ju en sådan som pågår.

Erik Holmkvist talar om vår korta arbetstid och pekar på att den skulle kunna förlängas genom inskränkningar i studieledighetslagen och lagen om fackliga förtroendemän. Det är en illusion, Erik Holmkvist. Studera siffrorna i betänkandet, vilka grunder för ledighet som är de största! Den största delen, utöver sjukdom, står föräldraledighetslagstiftningen för, och där vill ju Ingvar Karlsson utöka rätten till ledighet till det dubbla. Debatten om hur de skall ha det i den frågan tycker jag Ingvar Karlsson och Erik Holmkvist kan ta själva.

Det var bra att få klarlagt också i kammaren att det är prioriteringar som de borgerliga gör när de vill gå igenom studieledighetslagen och inskränka

fackligt förtroendevaldas rätt att vara lediga i kraft av främjandelagen. Det var mycket bra att detta blev sagt. Låt mig deklarerat att vår prioritering är den, att den lagen skall vara kvar i nuvarande omfattning. Sedan är det parternas sak att komma överens inom de ramar som finns på detta område.

Därmed har jag också svarat på Charlotte Brantings fråga vad det är som säger att vi har de rätta prioriteringarna.

När det gäller Ingvar Karlsson i Bengtsfors och hans irriterade påstående att vi socialdemokrater lägger oss i på ett oförskämt sätt, vill jag säga att vi socialdemokrater inte tycker att det finns någon anledning att stifta lagar om ledighet som inte följs av motsvarande ersättningsmöjligheter, om det skall vara något värde med dem. De som i övrigt har råd att använda en sådan ledighetslagstiftning har förmodligen en sådan ställning i sin anställning att de kan ta ut ledighet i samband med anhörigs sjukdom utan att man behöver någon lagstiftning i botten, medan däremot de som lever i små omständigheter och har låga löner knappast kan ta ledigt om det rör sig om någon längre tid.

Jag sade i fjol, och jag säger i år: Vi kan inte stifta lagar om allt som för stunden känns angeläget. Det måste finnas en frihet för parterna på arbetsmarknaden att träffa avtal som gör det möjligt för den anställde och hans arbetsgivare att komma överens om på vilka grunder i övrigt man skall få vara tjänstledig. Därför skall vi vara noga när vi prioriterar. Vår prioritering har framgått av vad jag nu har framfört.

Anf. 91 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c) replik:

Herr talman! Jag tror inte att vi behöver föra någon debatt med moderaterna om ledighetslagarna med avseende på rätten för småbarnsföräldrar att få ledigt. Jag tror att moderaterna har samma uppfattning som vi men att de ville avvakta arbetsutredningen. De valde detta sätt att arbeta i stället. Sedan får Erik Holmkvist svara för resten.

När det gäller anhörigvården hävdar jag i alla fall, Sten Östlund, att anhörigvårdskommittén konstaterade att människor som vill bli anhörigvårdare väljer att sluta sitt arbete, och efter det att de har slutat med anhörigvården står de arbetslösa. Det här har många medelålders kvinnor drabbats av. Därför säger kommittén att det är viktigt att man kan få rätt till tjänstledighet och också att männen skulle stimuleras att bli anhörigvårdare ifall de hade den rätten.

Men Sten Östlund tycker att så länge man inte har ordnat ersättningsfrågan skall inte Andersson och Karlsson sticka upp och komma och vilja ha tjänstledigt, för det skall socialdemokraterna bestämma om de skall få, och då skall de ha ersättning. Jag tycker detta är ett felaktigt synsätt. Det gäller i princip detsamma i fråga om småbarnsföräldrarna. Den som väljer att stanna hemma och vårda sitt barn utan ersättning skall väl kunna få göra det. Varför skall Sten Östlund och socialdemokraterna bestämma? Det förstår inte jag, och jag tror att det är många med mig som inte gör det.

Anf. 92 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Först vill jag konstatera att mig veterligt har inte moderaterna vänt sig emot att föräldraledighetslagen skulle kunna utvidgas. Tvärtom

har de faktiskt sagt att man bör prioritera ledighet för vård av barn.

Sedan kan jag konstatera att jag inte har fått höra något skäl till att socialdemokraterna inte i dag vill lägga fram ett förslag om att utvidga rätten till ledighet när man jobbar med katastrofbistånd. Finns det inga sådana skäl, Sten Östlund?

Vidare har jag inte fått höra några skäl, varför man inte går in på rätten till ledighet i samband med anhörigvård. Sten Östlund säger att han vill koppla detta till frågan om ersättningen. Men folkpartiet har ett förslag om hur också ersättningsfrågan skall lösas. Det förslaget har vi redovisat i socialförsäkringsutskottet, men där har vi tyvärr inte fått någon förståelse. Är det så att socialdemokraterna verkligen vill lösa den frågan, så skulle de ju kunna titta på vår reservation i socialförsäkringsutskottet om ersättning för anhörigvård och sedan lägga fram ett förslag om både rätt till ledighet och rätt till ersättning för ledighet. Det tycker jag skulle vara ett alldeles utmärkt förslag.

Anf. 93 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Herr talman! Sten Östlund vill inte att arbetstidskommittén skall ta sig an de här problemen. Får jag fråga: Varför inte vara med om en översyn, som ju ändå i sig är neutral? Vad är Sten Östlund och socialdemokraterna rädda för, när de år efter år säger nej? Inget är stationärt här i världen, inte ens de olika ledighetslagarna. Därför är det rimligt att efter de här åren se över dem. Jag förstår inte varför socialdemokraterna är rädda för det. Sedan har vi talat om att vi gärna vill prioritera ledighet för vård av barn. Nu har de tre borgerliga partierna så sent som i dag lagt fram ett förslag som kommer att lösa många stora problem. Det gäller orättvisorna i det nuvarande systemet, som socialdemokraterna så behårt håller fast vid. Det gäller de människor som bor i glesbygd och som i dag över huvud taget inte klarar av att utnyttja kommunal omsorg men faktiskt får vara med och betala det dubbla – dels sin egen barnomsorg, dels den som förekommer i kommunen i övrigt men som de alltså inte kan utnyttja. Det gäller alla dem som på olika sätt står utanför, som inte får en plats, medan socialdemokraterna så behårt säger: Det skall vara på det här sättet.

Nu har alltså de borgerliga partierna i dag presenterat ett förslag som löser mycket av de här problemen, ett förslag som vi vill ha utrett. Jag är ganska övertygad om att socialdemokraterna här så småningom kommer att få krypa till korset, för det är den lösningen som vi måste få.

Prioriteringar när det gäller ledigheter tror jag är ett måste. Sverige har 1 488 arbetstimmar per anställd, medan Storbritannien har 1 825, alltså 350 arbetstimmar mer. Danmark, som ligger så nära oss, har 1 760 timmar, alltså nästan 300 timmar mer per år och anställd. Västtyskland, det tredje av våra stora konkurrentländer, har ungefär 130 timmar mer per anställd och år. Då finns det skäl för oss att genom en utredning se om vi behöver omprioritera de olika ledighetslagarna. Det tjänar Sverige på, det tjänar företagen på, och det tjänar inte minst de anställda på, för vi har möjlighet att få de ledigheter som passar bäst i olika typer av verksamheter.

Anf. 94 STEN ÖSTLUND (s) replik:

Herr talman! Det var bra att det genom Erik Holmkvists inlägg blev klarlagt att de tre borgerliga partierna är överens på alla punkter. Då står de tydligen också bakom de reservationer som folkpartiet och centern har avgivit.

Man vill utöka föräldraledigheten utan betalning, men man hänvisar nu till den överenskommelse som har träffats mellan de tre borgerliga partierna. Enligt vårt förslag skall vi bygga ut ersättningen under föräldraledigheten till 18 månader. Vi skall skaffa ekonomiska resurser för vårt förslag, vilket ni inte har gjort för de förslag som ni har lagt fram i dag. Vi skall då också se om det finns anledning att ytterligare utöka rätten till föräldraledighet. Men först skall vi ta itu med de ekonomiska resurserna.

Då, Erik Holmkvist, Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Charlotte Branting, räcker det inte med 41 kr. om dagen, som 15 000 kr. om året per barn utgör. När vi bygger ut föräldraförsäkringen skall vi ha sjukförsäkringsersättning- en, sjukpenningen, som ersättning per dag. Det är litet annat än 41 kr. om dagen, som ni talar om – såvitt jag och Torgny Larsson räknade rätt på servetten nere i cafeterian för en liten stund sedan. Om man delar 15 000 med 365, så blir det 41.

Vi är inte rädda, Erik Holmkvist. Vi behöver inte göra någon utvärdering av ledighetslagen på de grunder som ni anför. Vi står för främjandelagen, vi står för studieledighetslagen, och vi anser inte att dessa lagar behöver utredas.

Däremot anser jag som intressent på andra områden, bl. a. som ordförande i ABF i Göteborg, att vi borde utöka den uppsökande verksamheten bland de lågutbildade och få dem att i betydligt större utsträckning utnyttja studieledighetslagen. De kan då bli bättre skickade både att uppträda som fackliga förtroendemän i kraft av främjandelagen och att sedan klara omställningar i arbetslivet. I arbetsmarknadsutskottet är vi väl medvetna om att sådana omställningar sker i allt hastigare takt, och vi är inte rädda för detta.

När det gäller ytterligare ledigheter, som Charlotte Branting och Ingvar Karlsson i Bengtsfors här är de främsta förespråkarna för, så skall sådana ledigheter enligt vår mening paras med ersättning, om det skall vara någon mening med dem. I annat fall blir det näst intill fråga om klasslagar. Det är de välsituerade som har råd att ta ledigt utan att få ersättning. Enligt vår mening skall vi i allt väsentligt överlåta åt arbetsgivarna och de anställda att komma överens om den typen av ledighet – och det gör de i betydande omfattning. Vi kan inte skriva lagar om all sorts ledighet, vi måste prioritera.

Anf. 95 MAJA BÄCKSTRÖM (s):

Herr talman! I anledning av det betänkande som nu behandlas vill jag gärna säga några ord om motion 1986/87:A722.

Som motionär är jag naturligtvis tacksam för att utskottet säger sig dela uppfattningen om behovet av nära samverkan mellan skola och samhälle. Och jag kan inte invända mot påståendet att arbetstagare i dag har rätt att "vara ledig från sin anställning för att medverka i skola eller fritidsverksam-

hét på uppdrag av en ideell förening eller liknande som arbetstagaren tillhör”.

Men den slutsats som utskottet kommer fram till delar jag inte, utifrån min erfarenhet av praktisk verklighet. Sedan början av 1970-talet har jag arbetat med och för facklig skolinformation. Till dags dato kvarstår det faktum att arbetstagaren har att hos arbetsgivaren begära tjänstledighet – och naturligtvis har arbetsgivaren rätt att med hänvisning till olika skäl vägra densamma. Detta förhållande är för mig inte acceptabelt, om vi verkligen menar någonting med värdet av skolinformation.

Såvitt jag känner till finns rättigheten till ledighet för fackliga skolinformatorer inte stadgad i vare sig lag eller avtal. Det vore av intresse att få veta om utskottets talesman har andra uppgifter kring detta.

Om jag inte här i kammaren i dag kan få svar på min fråga, så vill jag ändå anmäla att min avsikt är att återkomma i den här saken.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Trafikutskottets betänkande 4

Mom. 1 (rubriken Fartygssäkerhetslag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Jan Jennehag – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (utgångspunkten för en moderniserad lagstiftning om arbetsmiljön på fartyg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Jan Jennehag – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (tillämpning av utländsk lagstiftning på svenska fartyg)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 16 för reservation 3 av Jan Jennehag.

Mom. 4 (arbetsgivare för minimibesättning)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 15 för reservation 4 av Jan Jennehag.

Mom. 6 (skyddsombuds uppgifter)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 15 för reservation 5 av Jan Jennehag. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 och 15 (överlåtelse av vissa förvaltningsuppgifter till annan stat)

Anf. 96 ANDRE VICE TALMANNEN:

Utskottets hemställan i dessa moment innefattar förslag till beslut om att överlåta förvaltningsuppgifter till annan stat. Sådant beslut skall enligt 10 kap. 5 § regeringsformen fattas antingen i den ordning som är föreskriven för stiftande av grundlag eller genom *ett* beslut, om vilket minst tre fjärdedelar av

de röstande förenar sig. Av utskottsbetänkandet framgår att frågan bör avgöras genom ett enda beslut. Beslutet skall fattas genom omröstning.

Utskottets hemställan bifölls med 309 röster mot 0 för avslag.

Utskottets hemställan hade alltså bifallits med erforderlig majoritet, dvs. minst tre fjärdedelar av de röstande hade biträtt utskottets hemställan.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 5

Mom. 1 (översyn av ledighetslagstiftningen)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 151 för reservation 1 av Bengt Wittbom m. fl.

Mom. 2 (ledighet för anhörigvård)

Utskottets hemställan bifölls med 224 röster mot 83 för reservation 2 av Charlotte Branting m. fl.

Mom. 4 (ledighet för att medverka i det svenska katastrofbiståndet)

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 83 för reservation 3 av Charlotte Branting m. fl.

Mom. 5 (förlängning av småbarnsföräldrars rätt till ledighet)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 4 av Charlotte Branting m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 5 av Bengt Wittbom m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Anmälades och bordlades

Proposition

1987/88:64 om särskilda regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland

9 § Anmälades och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1987/88:31 om ny organisation på lokal- och stiftsplanet i svenska kyrkan, m. m.

1987/88:K24 av Lars Hjertén och Sten Svensson (m)

1987/88:K25 av Anders Björck m. fl. (m)

1987/88:K26 av Lennart Brunander m. fl. (c, s, m, fp, vpk)
1987/88:K27 av Bengt Kindbom m. fl. (c)
1987/88:K28 av Ingbritt Irhammar (c)

Prot. 1987/88:36
2 december 1987

Meddelande om interpellation

med anledning av prop. 1987/88:42 om följdändringar till ny tullagstiftning m. m.

1987/88:Sk25 av Lahja Exner (s)

10 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 1 december

1987/88:141 av *Christer Eirefelt* (fp) till kommunikationsministern om konkurrensbegränsningarna på telekommunikationsområdet:

Nyligen fick Comvikbolagen utmärkelsen Årets Tjänsteföretag för sina banbrytande insatser inom tele- och radiokommunikation.

Strax dessförinnan hade televerket vidhållit sitt tidigare nej till Comviks ansökan att få tillhandahålla "business-to-business-service", IBS, mellan i första hand Sverige och Nordamerika.

IBS innebär att en fast teleförbindelse etableras mellan två kundenheter i olika länder via satellit. Förbindelsen kan utnyttjas för olika typer av telekommunikation. Arrangemanget innebär att kunden får en fast kapacitet oavsett utnyttjandet.

Televerket har inte monopol på att tillhandahålla telekommunikationstjänster. Däremot har verket ensamrätt att ansluta viss utrustning till det allmänna telenätet. Vad televerket skall göra i det här fallet är att pröva ärendet från rent teknisk och frekvensmässig utgångspunkt.

Televerket säger nej utan att presentera någon utredning om frekvensförhållandena. Tvärtom accepterar man den frekvensutredning Comvik låtit göra, en utredning som klart visar att det inte finns några frekvensmässiga eller tekniska skäl att avslå Comviks ansökan.

Comviks utmärkelse till Årets Tjänsteföretag motiveras med att företaget "fungerat som en utmanare och pådrivare" som "bidragit till att höja kvalitén inom en viktig del av tjänstesektorn".

Nu försöker televerket förhindra att bolaget etablerar ytterligare en verksamhet som skulle bredda utbudet och öka konkurrensen.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga kommunikationsministern:

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att ovan relaterade telekommunikationstjänst skall kunna tillhandahållas i fri konkurrens?

11 § Meddelande om frågor

Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 1 december

1987/88:252 av *Maj-Lis Landberg* (s) till kommunikationsministern om SJ:s banregion i Norrköping:

Organisationskommittén för det "nya" statens banverk beslutade den 23 november 1987 om ny organisation, som innebär att de nuvarande åtta distrikten centraliseras till fem med följande huvudorter: Stockholm, Göteborg, Malmö, Gävle och Luleå. De orter som förlorar för dem viktig verksamhet är Norrköping, Örebro och Sundsvall.

För Norrköpings del rör det sig om ett hundratal arbetstillfällen som centraliseras till det överhettade Stockholm med sina stora problem.

Vill kommunikationsministern medverka till att regionkontoret i Norrköping, som anses välskött, inte centraliseras till Stockholm?

den 2 december

1987/88:253 av *Håkan Stjernlöf* (m) till miljö- och energiministern om mätningarna av vattenkvaliteten efter Norrlandskusten:

Under en följd av år har fortlöpande vattenprover tagits i havsvattnet utefter den svenska kusten. Biologiska förhållanden och miljögiftsförekomster har registrerats. Vad mätningarna givit vid handen har utgjort ett utmärkt referensmaterial för den regionala miljökontrollen.

Enligt en skrivelse från SMHI till Norrlandskommunerna kommer SMHI att upphöra med dessa mätningar i Bottenviken. Miljövårdsmyndigheterna förlorar därmed ett nödvändigt underlag för att vidta åtgärder för att förbättra miljön i våra havsområden. SMHI anför bristande resurser för att kunna fortsätta dessa mätningar.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till miljö- och energiministern:

Avser regeringen ställa medel till förfogande för att möjliggöra SMHI:s fortsatta mätningar av vattenkvaliteten utefter Norrlandskusten?

12 § Kammaren åtskildes kl. 16.05.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON